

**Debatten om nettdebatten:
Holdninger og praksis i norske nettaviser**

Linn de Lange

Masteroppgave i journalistikk

Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon

10.05.2011.

UiO : Institutt for medier og kommunikasjon
Det humanistiske fakultet

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg undersøkt debatten om nettdebatten ved å se på hvilke holdninger som preger diskusjonen samt nettavisenes praksis for håndtering av nettdebattene. For å belyse dette har jeg benyttet et kvalitativt forskningsdesign, hvor jeg gjennomførte kvalitative intervjuer med representanter for nettavisene VG NETT, Aftenposten.no, Dagbladet.no og Nettavisen, samt representanter for andre medieorganer som Norsk Redaktørforening, Norsk Presseforbund og Norsk Journalistlag. Problemstillingen drøftes opp mot teorier om offentlighet og demokratisk kommunikasjon. Resultatene dokumenterer metadebattens tvetydighet. De viser også at det har skjedd en klar holdningsendring til nettdebattene, fra negativ til positiv, og at digitale meningsytringer har blitt så dominerende i mediehverdagen at de ikke lenger kan ignoreres. Dette fordrer en rekonseptualisering av offentlighetsbegrepet, og det bør vedgås at også digitale meningsytringer er delaktig i å konstituere offentligheten. Funnene i oppgaven gir indikasjoner på at nettdebattene har bidratt til å skape en ny offentlig sfære, som også har demokratiske implikasjoner for brukerdeltakelse.

Abstract

The thesis examines the discussion of the online debate by identifying 1) salient attitudes that dominate the discussion, and 2), how online newspapers are handling different challenges related to such debates. To investigate these issues, I chose a qualitative research design by conducting qualitative interviews with representatives from online newspapers, such as VG NETT, Aftenposten.no, Dagbladet.no and Nettavisen, along with representatives from other Media associations such as the Association of Norwegian Editors, the Norwegian Press Association and the Norwegian Union of Journalists. The thesis applies a theoretical framework of the Public Sphere and democratic communication models. The results give empirical evidence to the notion that the metadebate is ambiguous in its nature. Furthermore, the findings point to a change in attitudes regarding the online debates, from being rather negative to be quite positive, and also that online expression of opinions have become so common and has got such a strong impact on the media world which is impossible to ignore. Hence, this calls for a reconceptualisation of the term “Public

sphere”, and that participation online should be acknowledged as contributor in the Public debate. The findings of the present thesis indicate that online debates have contributed to create a new public sphere, which in turn may increase the democratic value of public participation online.

Forord

Ideen til denne oppgaven har utsprunget fra mine erfaringer som journalist. Jeg har jobbet tett på nettdebattene i flere år, og har fulgt nettdebattens utvikling fra å være et mikrofonstativ for den såkalt bermens frittalende meningsytringer til å bli et betydningsfullt fora for offentlig debatt. Jeg har også fulgt med på den mer faglige metadebatten som har pågått med jevne mellomrom, der fagpersoner diskuterer normative aspekter ved nettdebattens funksjon og kvalitetsnivå. Denne *debatten om nettdebatten* er utgangspunktet for min masteroppgave.

Takk

Til veileder Terje Rasmussen for verdifull veiledning og overbærenhet med e-poster til alle døgnets tider, til informantene for å bidra med sine meninger og sette av tid til prosjektet, venner og familie for god støtte, interesse, innspill og korrekturlesning, og Frøydis Johannessen for evig optimisme.

Oslo, 5. mai 2011,

Linn de Lange.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag / Abstract.....	ii
Forord / takk	iv
1. Innledning.....	1
1.2 Bakgrunn.....	2
1.3 Problemstilling.....	4
1.4 Avgrensning.....	4
1.5 Oppgavens struktur.....	5
2. Teoretiske perspektiver: Offentlighet og demokratisk kommunikasjon.....	6
2.1 Innledning.....	6
2.2 En ny offentlig sfære.....	6
2.2.1 Nettdebattene – offentlige eller kvasioffentlige?.....	9
2.3 E-demokratisk kommunikasjon.....	12
2.3.1 Kommunikasjonssituasjonen i metadebatten.....	15
2.3.2 Kommunikasjonssituasjonen i nettdebatten: Retorisk lavmål eller nedbrytning av språklige barrierer?.....	17
2.3.3 Dannelse versus høflighet.....	18
3. Metode.....	20
3.1 Innledning.....	20
3.2 Forskningsdesign og metodisk tilnærming.....	20
3.3 Tematisering og planlegging.....	21
3.3.1 Operasjonalisering og intervjuguide.....	22
3.3.2 Utvalg.....	23
3.4 Intervjuing.....	25
3.4.1 Datainnsamling.....	26
3.5 Transkribering.....	29
3.5.1 Strukturering av materialet.....	30
3.6 Analysering.....	31
3.7 Verifisering.....	32
3.7.1 Reliabilitet.....	32
3.7.2 Validitet.....	33
3.7.3 Generaliserbarhet.....	33
3.8 Metodiske betraktninger.....	35
3.9 Etske refleksjoner.....	36
4. Resultater og diskusjon.....	39
4.1 Redigering og moderering.....	39
4.1.2 Innledning.....	39
4.1.3 Holdninger.....	39
4.1.4 Praksis.....	44
4.1.4.1 Generelle retningslinjer.....	45
4.1.4.2 Vilkår for registrering.....	46
4.1.4.3 Forbehold.....	46

4.1.4.4 Moderering i praksis: Moderatorer	47
4.2 Anonymitet	49
4.2.1 Holdninger	49
4.2.1.1 Utfordringer	49
4.2.1.2 Fordeler	50
4.2.2 Praksis	53
4.3 Redaktøransvar	54
4.3.1 Holdninger	54
4.3.1.2 Den redigerende makt	54
4.3.1.3 Det normative og presseetiske ansvar	55
4.3.1.4 Det juridiske ansvar	57
4.3.2 Praksis	63
4.3.2.1 Redaktøransvar og ytrers ansvar	63
4.3.2.2 Kort om innhold og copyright	66
4.3.2.3 Brukerens rettigheter og personvern	67
4.3.2.4 Redaktøransvar: En oppsummering	68
4.4 Nettdebattens kvalitet og potensial	70
4.4.1 Innledning	70
4.4.2 Hvorfor tilrettelegge for debatt?	71
4.4.3 Generelle holdninger til kvalitetsnivået	72
4.4.4 Hva må til for å sikre en god debatt?	74
4.4.5 Nettdebattens forbedringspotensial	76
4.5 Etske hensyn og dilemmaer	78
4.6 Nettdebattens rolle i samfunnet	82
4.6.1 Innledning	82
4.6.2 Nettdebatt = samfunnsdebatt?	82
4.6.3 Internett som seriøs debattarena – hva må til?	84
4.6.4 Nettdebattens fremtid	85
4.6.5 Informantene om metadebatten	88
4.7 Utredning av ansvarssystemet: Om Medieansvarsutvalget	89
4.8 Praksis i andre skandinaviske nettaviser	91
4.8.1 Innledning	91
4.8.2 Redigering og moderering	92
4.8.3 Etisk kodeks	92
4.8.4 Anonymitet	92
4.8.5 Redaktøransvar/redigert debatt	93
5. Konklusjon	94
5.1 Oppsummering og svar på forskningsspørsmål	94
5.2 Hovedfunn	96
5.3 Implikasjoner for videre forskning	99
Referanser	101
Appendiks 1: Informasjonsskriv	104
Appendiks 2: Intervjuguide	106

1. INNLEDNING

Norge er ett av landene hvor nettavisene har fått størst gjennomslagskraft i nettmarkedet. En viktig forutsetning for nettsatsingen her i landet var at det var etablerte medieselskaper som fra første stund fikk hånd om nettavisene. Utviklingen har vært dramatisk siden den første rene nettavisen ble etablert i 1995 (Ottosen og Krumsvik, 2008). Internett har uten tvil utviklet seg til å bli en viktig kanal for offentlig debatt i vår tid. Her i landet har de store nettavisene etablert egne debattarenaer og nettsamfunn, hvorav VG Nett er mest besøkt. I 2006 mottok nettstedet hele 15 millioner brukerinnlegg, mens Aftenposten.no hadde over to millioner på samme tid - dette uten at artikkelkommentarene er regnet med. Den voldsomme debattaktiviteten er en konsekvens av at internett er den første medieplattform som gjør det mulig med toveiskommunikasjon (Lindholm, 2006).

Bruken av informasjons- og kommunikasjonsteknologi reiser problemstillinger som kan være vanskelige å overskue både for enkeltindivider, institusjoner og nasjonalstater. Flere av utfordringene er knyttet til at kommunikasjonsteknologien endrer sosiale samværs- og samtaleformer. Andre er knyttet til offentlighetens endrede rolle (Enli og Skogerbø, 2008). Det moderne samfunnet møter mange utfordringer og ny teknologi er helt klart blant disse. Informasjonsteknologien har introdusert oss til Internettets mange fordeler og ulemper, og det er et betydelig dilemma hvordan man skal klare å opprettholde teknologiens mangfold og åpenhet samtidig som etiske hensyn skal ivaretas ved bruken av denne typen kommunikasjon. De digitale mediens inntog i dagliglivet har eksempelvis gjort at grensene mellom den private og den offentlige sfære har blitt mer flytende. Utviklingen av Internett har bidratt til å skape en tettere relasjon mellom sender og mottaker i kommunikasjonsprosessen. Publikum og mediebrukere kan i større grad være i mer direkte kontakt med journalistene, og digitale medier har åpnet opp for en dialogisk kommunikasjon som et alternativ til de etablerte mediens monologiske måte å henvende seg til sine mottakere. Det er imidlertid ikke noe nytt at grensene mellom det private og det offentlige forflyttes og endres. Fenomenet er velkjent innenfor sosiologien, med blant annet teoriene til Jürgen Habermas og Richard Sennett som omhandler offentlighetens forfall og fremveksten av ”intimitetstyraniet” (Enli og Skogerbø, 2008).

Digitale nyhetskilder og andre kommersielle nettsider er veletablert og mange

benytter disse sidene i tillegg til, eller istedenfor, tradisjonelle aviser og nyhetsmedier. Internett tiltrekker seg også nye deltakere i den offentlige debatten. Samtidig gjør denne utviklingen at det kontinuerlig settes spørsmålstegn ved debattantenes status. I motsetning til de få, utvalgte meningsytringene som kommer til på en side i en papiravis, er digitale debattarenaer åpne for alle som har internetttilgang og et minimum av datakunnskaper. Videre gir nettaviser brukerne gode muligheter til å reagere på informasjonen de blir eksponert for, ofte gjennom kommentarfelt under sakene hvor man kan uttrykke sine meninger om temaet som tas opp i artikkelen. Flere mediebedrifter har lansert nettsteder hvis hovedformål er å fremme debatt og diskusjon blant leserne, og her kan nesten hvilket som helst tema drøftes. Disse nettforaene anses som betraktelig mer autonome enn leserbrev som sendes inn til papiravisene, og tilsvarende oppfatning gjelder også til en viss grad nettavisene, selv om de i større grad opererer innenfor et etablert rammeverk av etikk, redaktøransvar og kontroll. Antall deltakere i nettdebatter er økende, noe som både kan skyldes en lav terskel for deltakelse samt at foraene er åpne for alle.

Når nettbruk involverer debatt og publikumsdeltakelse, har det de siste årene blitt mer og mer tydelig at selve meningsutvekslingen har blitt gjenstand for debatt. Formuleringen ”debatten om nettdebatten” har etter hvert blitt en etablert betegnelse, og denne *metadebatten* dreier seg både om direkte spørsmål knyttet til regulering av digitale meningsytringer, samt mer underliggende prinsipper om demokratisk kommunikasjon, den offentlige sfære og ytringsfrihet.

1.2 Bakgrunn

Internett utfordrer presseetikken og åpner for en rekke nye digitale dilemmaer. Med nye medieformer møter man nye utfordringer, og det har vist seg særlig problematisk å kombinere etablerte normer med nye retningslinjer for å tilpasse samfunnsdeltakelsen til en digital mediehverdag. De nye debattformene har fått en blandet mottakelse, og debatten om nettdebatten preges av polarisert argumentasjon om hvilke konsekvenser som kan komme til å finne sted om den ene eller andre siden får gjennomslag. Noen hevder at nettdebattene er lavmåls og mangler kvalitet, og dermed ikke kvalifiserer til å være en del av samfunnsdebatten, mens andre fokuserer på Internettets demokratiske potensial og mener at nettdebattene etter hvert har blitt synonyme med samfunnsdebatten. Problemstillingene er mange, det samme er

dilemmaene. I spørsmålet om det bør tillates fri debatt, fryktes det at nettdebatten vil drukne i ærekrenkelser, rasisme, trakassering og injurie og at det vil skape rettstomme rom på nettet. Samtidig argumenteres det for at den frie meningsutveksling gjør at flere kommer til ordet og dermed er interessant fra et demokratisk perspektiv. Ytringsfriheten trekkes også frem, og det fremholdes at juridiske regler og lover uansett vil være gjeldende for den ordinære yrter.

På tilsvarende måte diskuteres mulige konsekvenser av regulert debatt. På den ene siden hevdes det at debatten da vil forflytte seg til andre, uregulerte rom på nettet. På den andre siden argumenteres det for at reguleringen vil ha en nytteverdi ved at den disiplineres og skjerpes ved registrering av fullt navn, og at debattantene vil oppleve større ansvarlighet for egne ytringer. I tillegg påpekes det at redigering er kjernen i pressens funksjon og derfor også bør gjelde andre tjenester som er tilknyttet nettavisene.

Spørsmålet om anonymisering står også sentralt. Skal internettbrukere ha muligheten til å delta i nettdiskusjoner anonymt? Uten identifiserte avsendere hevdes det at debattene blir verdiløse og at seriøsiteten går ned. Deltakerne er ofte anonyme og derfor forekommer det hyppig etiske overtramp og brudd på de retningslinjene for bruk som er utarbeidet og listet på sidene. Regelbrudd kan eksempelvis innebære sjikane eller trakassering av enkeltindivider eller samfunnsgrupper. Samtidig kan identifisering gjøre at man mister debattanter og at deltakelsen går ned. Det påpekes at mange velger å ytre sine meninger under pseudonym av flere hensyn, eksempelvis til arbeidsgiver på grunn av standpunkt. Dilemmaene ovenfor illustrerer metadebattens flertydige karakter, og at den i all hovedsak er en normativ debatt. Den har splittet presseorganisasjonene i sentrale spørsmål, og medieledere har tatt ulike standpunkt til temaene som tas opp i debatten.

Innen medieforskningen har stadig flere undersøkt publikumsgenerert innhold de siste årene. En av de mest sentrale studiene av nettdebatter er gjort av Eli Skogerbø og Marte Winsvold (2008, ref. i Enli og Skogerbø), som har undersøkt hvordan nettdebatter inngår i den offentlige debatten i lokalsamfunnet. Til dette formålet har de valgt ut debatter knyttet til lokal- og regionsaviser Internett-utgaver samt debattfora opprettet på kommunale hjemmesider. Flere av deres funn er relevante for å belyse min egen problemstilling, deriblant holdninger til Internett som fora for offentlig debatt. Internasjonale studier av nettdebatter er også interessante i samme henseende. Deen G. Freelons *Analyzing online political discussion using three models*

of democratic communication fra 2010, samt Zizi Papacharissis *Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups* (2004) bidrar til å belyse nettdebattenes demokratiske funksjon i et politisk og samfunnsmessig perspektiv.

1.3 Problemstilling

Formålet med denne masteroppgaven er å fokusere på debatten om nettdebatten og belyse noen sentrale sider ved den gjennom viktige aktørers synspunkter. Samtidig ser jeg på hvilken praksis de undersøkte nettavisene har for håndtering av digitale meningsytringer. *Debatten om nettdebatten* reiser en rekke tverrfaglige dilemmaer, og jeg har derfor sett det hensiktsmessig å drøfte informantsvarene i kontekst av juridiske og presseetiske regelverk, samt mer sosiologiske begreper om ytringsfrihet, demokrati og samfunnsdebatt. Denne oppgaven gir i all hovedsak en oversikt over holdninger til en rekke temaer, og jeg forsøker å belyse følgende normative problemstilling:

Debatten om nettdebatten:

Hvilke holdninger og praksis finnes i nettavisene?

Som tittelen antyder, har oppgaven to formål: 1) Å undersøke hvilke holdninger informantene har til en rekke temaer i metadebatten, og 2) hvilken praksis nettavisene har i håndtering av digitale meningsytringer. Når informantsvarene drøftes og presenteres, gjøres det både tematisk og – i all hovedsak – under denne todelingen. Enkelte punkter presenterer kun holdninger, og da i mer generelle termer enn det øvrige materialet.

Nettavisene som ligger til grunn for den undersøkte praksis er VG NETT, Dagbladet.no, Aftenposten.no og Nettavisen. Holdningene som kommer til uttrykk er fremsatt av representanter fra de nevnte nettavisene, samt fra medieorganene Norsk Redaktørforening, Norsk Presseforbund og Norsk Journalistlag.

1.4 Avgrensning

Ordet ”nettdebatt” har en tendens til å bli benyttet om all digital meningsutveksling.

Jeg ser derfor et behov for å avklare hva jeg mener med termen når metadebatten diskuteres. Jeg har valgt å fokusere utelukkende på den kommunikasjonen som foregår på de undersøkte nettavisenes sider, herunder kommentarfelt under redaksjonelle artikler og egne fora for debatt.

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 1 innledes med bakgrunnen for oppgaven, deretter legger jeg frem problemstilling og avgrensning. I kapittel 2 presenterer jeg det teoretiske rammeverket. Her diskuterer jeg perspektiver på offentlighet og demokratisk kommunikasjon og knytter det opp mot nettdebattens rolle i samfunnet. Dernest følger metodekapittelet, kapittel 3, hvor jeg redegjør for forskningsdesign, metodisk tilnærming og hvilke metodiske valg jeg har tatt i forskningsprosessen. I kapittel 4 presenterer jeg funn og analyse av materialet, og drøfter dette tematisk. Konklusjon og implikasjoner for videre forskning legges frem i kapittel 5, og kapittel 6 viser referansene jeg har brukt i arbeidet med oppgaven.

2. TEORETISKE PERSPEKTIVER: OFFENTLIGHET OG DEMOKRATISK KOMMUNIKASJON

2.1 Innledning

Dette kapitlet dreier seg om metadebattens mer overordnede problematikk, som nettdebattens plass i det offentlige rom og hvorvidt digitale meningsytringer kan betraktes som et ledd i den offentlige, demokratiske kommunikasjon. Jeg vil belyse dette gjennom sosiologiske teorier om den offentlige sfære samt perspektiver på demokratisk kommunikasjon hentet fra medieforskningen. Formålet er å plassere nettdebattene inn i en bredere samfunnsmessig kontekst, komparativt med etablerte oppfatninger om samfunnsstruktur og kommunikativ deltakelse. Det juridiske og presseetiske rammeverket som ligger til grunn for store deler av metadebatten vil drøftes senere i analysedelen.

2.2 En ny offentlig sfære

Internett og digitale medier har skapt et nytt samlingspunkt for mennesker uavhengig av fysisk tilstedeværelse. Dette vil sees i sammenheng med tradisjonelle teorier om det offentlige rom og hvorvidt disse har anvendelse for dagens offentlighet.

Internett kan ikke lenger primært betraktes som kommunikasjonsteknologi. Kommunikasjon og interaksjon som finner sted mellom aktørene på nettet har blitt et vesentlig aspekt ved nettkonstitusjonen, og det kan sies at Internett i større grad har blitt et sosialt rom enn et teknologisk redskap. Teknologien er naturligvis en forutsetning for dannelsen av slike rom, men utviklingen av Internett som et *offentlig rom* og som en sosial møteplass har i hovedsak vært styrt av aktørenes samhandlinger innenfor en slik kontekst (Engen, 1996). Ifølge Holm (2006) er et offentlig rom rent juridisk et fysisk territorium som alle har tilgang til. Et offentlig rom ekskluderer ikke noen, og er åpent for alle som måtte ønske det. Begrepet brukes imidlertid også som metafor, og betyr da gjerne det samme som offentlighet, ordskifte eller debatt. Brukt på denne måten refererer ikke dette nødvendigvis til en fysisk ramme. Tidligere ble termen brukt om fysiske offentlige rom som kirken i lokalsamfunnet, kafeer og vertshus, spiserom på arbeidsplassen og liknende. Felles for disse stedene var at aktørene møttes i en sfære atskilt fra det private området, og de fungerte som fora for (politisk) meningsutveksling og handling. Offentlige rom i tradisjonell betydning

eksisterer fremdeles, men har mistet noe av sin funksjon. Den digitale kommunikasjonsteknologien og mediene har etter hvert overtatt mye av rollen som tilrettelegger for samhandling mellom mennesker, og dette fenomenet har gitt næring til ideen om en ny type *offentlig sfære* (Engen, 1996). Ifølge Engen (1996) er elektronisk kommunikasjon og medier med på å konstituere offentligheten, og virker dermed som offentlig meningsbærer. Han fremholder at nyheter og informasjonsformidling finner sted i et konglomerat av ulike fora og informasjonskanaler, og nettmediet i sin struktur inneholder både elementer fra tradisjonelle elektroniske kommunikasjonsredskaper og massemedier. En utvidelse av det offentlige rom, hevder han videre, innebærer videre en omstrukturering av offentligheten:

Mer spesifikt viser dette seg ved at den ansikt-til-ansiktkommunikasjon som fant sted i den "tradisjonelle" offentligheten, i dag delvis er blitt erstattet av elektronisk kommunikasjonsteknologi. Når offentlig diskurs finner sted over dataskjermer, som faktisk er tilfellet på Internett, og hvor aktørene sannsynligvis aldri møtes i en ansikt-til-ansiktsituasjon, medfører dette en omveltning av offentlighetens struktur og delvis dens innhold (Engen, 1996, punkt 1.2.2).

En vesentlig inspirasjon for begrepet offentlig rom kommer fra den tyske filosofen og sosiologen Jürgen Habermas. I hans avhandling "Borgerlig offentlighet" fremmes påstanden om at det har eksistert tre typer offentlighet, eller i det minste tre typer ideell offentlighet. Den første var *den førmoderne offentligheten* i antikken, i bystaten – i polis. Her diskuterte borgerne saker av interesse på torget – agoraen – og avgjorde dem i folkeforsamlingen der de representerte seg selv, og ingen andre. Dette var en form for direktedemokrati. Den andre var *den føydale offentligheten*, som var preget av at det ikke var noe skille mellom privat og offentlig sfære. Kongen både holdt og representerte makten, og verken ytret seg eller styrte gjennom et maktdelingsprinsipp. Han var med dette alltid privat og alltid offentlig. Det tredje offentlighetsidealet var en *borgerlig-kritisk offentlighet* som vokste fram på 1700-tallet som en dynamisk sfære for det ekspanderende borgerskapet. Denne typen offentlighet var ikke orientert mot representativitet, men mot en type debatt som var preget av opplysningstidens idealer der målet var den fornuftige løsningen. Denne forståelsen av at det finnes noe som er felles, som er større, bedre og sannere enn enkeltmenneskers interesser, skaper

grobunn for det moderne demokratiet, og en slik borgerlig-kritisk offentlighet medierer mellom den private sfære og samfunnets politiske overbyggende institusjoner (Holm, 2006). Habermas' framstilling av den "klassiske" borgerlige offentligheten la sterk vekt på rasjonaliteten i den offentlige samtalen og at argumentasjon skulle føre til konsensus. Gripsrud (2006) fremholder at medier av alle slag alltid har vært av grunnleggende betydning for offentlighetens former og innhold. Han påpeker at selve hovedtesen i Habermas' teorier er at det har foregått en strukturell endring av offentlighet, en "reføydalisering". I dette, forklarer Gripsrud, ligger det "at reelle diskusjoner, der deltakerne er innstilt på å oppgi sitt opprinnelige synspunkt hvis de møter gode nok argumenter, ikke lenger foregår i den mediedominerte offentligheten" (Gripsrud, 2006). Habermas hevder at slike diskusjoner der standpunkter og politiske linjer utformes, nå hovedsakelig foregår i lukkede fora. Offentligheten er dermed redusert til et rom uten utvikling av oppfatninger og politiske vedtak, disse blir bare proklamert og propagert for – slik tilfellet også var i det føydale samfunnets representative offentlighet. Han fremholder at i mediernes offentlighet arrangeres all debatt som scenisk underholdning, det vil si utveksling av forhåndsbestemte standpunkter. Publikum har tilsvarende beveget seg fra å være resonnerende til å bli konsumerende (Gripsrud, 2006).

Noen av disse påstandene kan fortsatt aksepteres som gyldige karakteristikk av dagens offentlighet, og i dette ligger også noe av styrken bak Habermas' offentlighetsteoretiske grunnlag. Som Gripsrud (2006) trekker frem, bygger dette på et sett av normer for offentlighetens og følgelig mediernes funksjoner som fortsatt er gyldige for de involverte. Vær Varsom-plakaten dreier seg eksempelvis om saklighetskrav og om å respektere et skille mellom det offentlige og det private område. Teorigrunnlaget er av relevans fordi det fremholder en bredt akseptert målestokk for offentlighetens kvaliteter og demokratiske funksjoner. Samtidig gjengir ikke Habermas' karakteristikk lenger et helhetlig bilde av dagens mediesituasjon. Teoretikeren har selv sett begrensninger ved egne teser, noe han også trakk frem under et foredrag i 2006¹. Her snakker Habermas om hvordan utviklingen av Internett har ført til nok en omstrukturering av offentligheten, og hvordan denne skiller seg fra den tradisjonelle oppfatning av begrepet:

---

¹ Jürgen Habermas holdt en tale i forbindelse med tildelingen av Bruno-Kreisky-prisen for årets politiske bok 2005, Renner-Institut den 9. mars 2006. Utdrag fra talen er gjengitt av Morgenbladet.

Omstillingen av kommunikasjonen fra bøker og aviser til tv og internett har på den ene siden ført til en enorm utvidelse av medieoffentligheten og en fortetning av kommunikasjonsnettverkene som savner sidestykke. De intellektuelle har beveget seg som fisken i vannet i offentligheten, og nå har den blitt mer omfattende og utvekslingen mer intens en noensinne. På den annen side kan det se ut som om overskuddet av dette livgivende elementet kveler de intellektuelle. Velsignelsen blir til en forbannelse. Dette tror jeg skyldes at offentligheten er blitt mindre formell og de offentlige rollene mer like hverandre. Kommunikasjonssammenhengene er både blitt utvidet og fragmentert gjennom bruken av internett. Internett bidrar derfor riktignok til å undergrave autoritære offentlighetsregimer. Men det horisontale og uformelle kommunikasjonsnettverket svekker samtidig det som er blitt oppnådd innenfor den tradisjonelle offentligheten. Den tradisjonelle offentligheten samler et anonymt og spredt publikums oppmerksomhet mot en bestemt type informasjon innenfor politiske fellesskap, slik at borgerne samtidig kan forholde seg til de samme kritisk filtrerte temaene og bidragene. Internett skaper en velkommen tilvekst i egalitarisme, men denne blir betalt med en desentralisert tilgang til uredigerte bidrag. I dette mediet er de intellektuelles bidrag ikke lenger i stand til å skape fokus (Habermas, 2006).

Gripsrud (2006) argumenterer imidlertid for at det med digitale medier oppstår nye muligheter for realisering av de klassiske offentlighetsidealene:

Særlig har man framhevet den økte mulighet enhver med datamaskin og internettadgang nå har til å være aktiv deltaker i offentlige ordskifter, gjennom for eksempel innlegg i mangfoldet av diskusjoner som til enhver tid foregår og gjennom blogging. Andre har framhevet at internett og digital kringkasting gjør det mye lettere enn før å velge bort alt man ikke tror man liker og alle synspunkt man er uenig i. Dermed dannes det ensartede grupper der en ifølge en del sosialpsykologisk forskning kan vente at den mest ekstreme varianten av det felles standpunktet vinner fram (Gripsrud, 2006).

2.2.1 Nettdebattene – offentlige eller kvasioffentlige?

Selv om Internett har skapt en ny offentlig sfære som har et stort demokratisk potensial, er det dermed ikke gitt at den digitale kommunikasjonen har oppnådd politisk betydning. Dette gjelder spesielt for nettdebattene, som er en kontroversiell del av dagens offentlighet. Habermas' ideer om at det beste argumentet prinsipielt skal vinne frem kan i utgangspunktet anvendes for digitale meningsutvekslinger. Samtidig hjelper det lite om man har en mer politisk agenda enn mer eller mindre uformelle samtaler med andre debattanter. For at nettdebattene – og argumentet sådan – skal få en større samfunnsmessig betydning, er det nødvendig at noen plukker dem opp og synliggjør dem. Selv om nettdebattene i prinsippet er offentlige og åpne for alle, er det ikke gitt at argumentasjonen i enkeltdiskusjoner blir synliggjort for andre enn deltakerne selv og muligens andre som ved tilfeldighet klikker seg inn på dem.

Debattene har ikke nok innflytelse til å sette dagsorden, selv om det naturligvis finnes unntak. I metadebatten diskuteres det i denne sammenheng at nettdebattene ikke blir sett på som seriøse nok til å være en fullverdig del av det offentlige ordskifte. Til dette, påstås det, er kvaliteten jevnt over for dårlig. Skogerbø og Winsvold (2008) spekulerer i om nettdebattene med sin brutale logikk på noen måte kan sees som en del av den offentlige samtalen:

Dersom nettdebattene skal kunne ses på som en del av den offentlige samtalen, hvilke gyldighetskrav gjelder da for dem? Kan disse forenes brutale logikk noen gang forenes med de samme krav til sannferdighet, rasjonalitet og gjennomsiktighet som vanligvis stilles til den demokratiske samtalen, eller er de forvist til en kvasioffentlig tilværelse der erfaringer, meninger og synspunkter stort sett vil gå upåaktet hen eller i beste fall sporadisk bringes inn i den politiske offentlighet via andre aktører? (ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 42-43).

Samtidig trekker forfatterne frem den demokratiteoretiske forutsetningen at debatt deltakere forventes å opptre ”i kraft av seg selv og sin overbevisning” (ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 44). De fremholder at dette vanskelig lar seg forene med den anonyme praksisen som finnes i de fleste nettfora. Nettets konvensjon om at denne anonymiteten er akseptabel og vanlig, bryter med demokratiets konvensjon om ansvarlighet og åpenhet. Søker man politisk makt og innflytelse, forventes man å gjøre det i kraft av sin overbevisning og i kraft av sin evne til å overbevise de andre deltakerne – eller tilhørerne – om at man besitter de beste argumentene. Dette forutsetter at den som argumenterer er åpen om sin identitet og sine motiver. Forfatternes undersøkelse av lokalpolitiske debattfora viser også at nettopp anonymiteten er et av trekkene ved nettdebattene som hindrer dem i å få en fremtredende posisjon i den politiske offentligheten. Studien indikerer også at nettdebattene ikke blir betraktet som fullt ut en del av den offentlige debatten, heller som en kvasioffentlig sfære: ”Det fremstår som et paradoks at den åpenheten nettet tilbyr, som skulle føre til en mer inkluderende og demokratisk offentlig debatt, hindrer at slike fora får innflytelse, og henviser dem til en kvasioffentlighet” (Skogerbø og Winsvold, ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 47). Selv om digitale fora skulle være kvasioffentlige rom, påpeker imidlertid forfatterne at debattene leses av aktører som opptrer i det offentlige rom, og som av og til tar med seg meninger videre. Dermed er rekkevidden og betydningen av nettdebattene muligens større enn antatt (Skogerbø og Winsvold, ref. i Enli og Skogerbø, 2008).

Andre teoretikere har også tolket offentlighetsbegrepet, og flere har gjort fremlegg om hvordan digital kommunikasjon kan forstås ut fra teorier om det offentlige sfærer. Fraser (1990) har for eksempel kritisert Habermas' idé om én ensartet sfære som i all hovedsak fungerte som et fora for privilegerte menn, og påpeker at denne ideen ekskluderer kvinner og lavere samfunnsklasser. Hun fremholder at det dannes såkalte sameksisterende offentlige sfærer som en reaksjon på denne eksklusjonen fra den dominerende debattarena. Dermed artikuleres flere offentlige sfærer, dog med ulik grad av innflytelse og politisk kraft, for å gi stemme til kollektive identiteter og interesser. Disse rommene reflekterer de sosiale ulikhetene i senkapitalistiske samfunn (ref. i Papacharassi, 2004).

Det finnes mange perspektiver på virtuelle offentligheter uten geografisk tilknytning. I en amerikansk kontekst har dette i overveiende grad tatt utgangspunkt i en fellesskapsdebatt som i de senere år har versert mellom liberale og såkalte kommunitarister². Her blir det fremhevet hvordan Internett muliggjør fellesskap mellom mennesker med felles interesser og holdninger, og hvordan disse fellesskapene oppfyller de habermasianske diskursetiske krav til politisk offentlighet. Ifølge dette synet er slike virtuelle fellesskap fremmede for demokrati, opplysning og grasrotdeltakelse. Kritikerne hevder imidlertid at de sosiale rommene ofte er blottet for det politiske, og at de har en tendens til å lukke seg om seg selv. Det fremholdes at de atskiller seg fundamentalt fra fellesskap i den fysiske verden, gitt en manglende forpliktelse og mulighet for å trekke seg ut når som helst. Det bemerkes også at digitale rom kan sprike i flere retninger, og at dette vanskeliggjør en samlet offentlighet som styrende for politiske formål. Samfunnet kan på denne måten bestå av flerfoldige fellesskap som hver for seg representerer en form politisk offentlighet, men som ikke er samstemte i sine budskap. Medvirkende til denne tendensen er også den mulighet Internett bringer for å individualisere informasjonen man søker og tilpasse den til egne personlige interesser og behov. I et langtidsperspektiv kan konsekvensene bli at samfunnet ikke lenger kan baseres på felles referanser og verdier. Dette får ikke bare konsekvenser for den politiske offentlighet, men medborgerskapet kan også komme under press som følge av Internett (Jensen, 2000).

Nettdebattens plass i offentligheten og samfunnet blir videre diskutert i

---

² *Kommunitarisme* - retning som legger vekt på hvordan normer og verdier alltid er knyttet til og har mening innenfor rammen av et gitt fellesskap, og ikke kan ses løsrevet fra dette (Caplex, 2000).

kapittel 4.7, og belyses da gjennom informantene i denne studiens holdninger til temaet.

2.3 E-demokratisk kommunikasjon

Dette kapitlet omhandler kommunikasjonssituasjonen i digitale fora, og jeg vil belyse dette gjennom ulike teoretiske synspunkter. Formålet er å presentere flere perspektiver på ett av metadebattens underliggende tema; nettmediets demokratiske potensial.

En stor del av forskningen som er blitt gjort på nettbaserte (politiske) diskusjoner fokuserer på nettmediet som en potensielt demokratisk plattform, uten restriksjoner av tid og rom. Selv om enkelte frykter nettets innvirkning på demokratiet, viser empiriske funn at det finnes digitale rom som beviselig er kapable til å fremme demokratisk kommunikasjon (Freelon, 2010). Det kan være hensiktsmessig å definere hvilken betydning ”demokrati” tillegges i denne konteksten. Jensen (2000) lister tre modeller som illustrerer ulike grader av det demokratiske begrep:

- 1) *En elitistisk modell* som ser borgerne som passive og reelt uten den store innflytelse, mens eliter som statsapparatet, storindustrien og organisasjoner besitter makten. Dette er en deskriptiv modell og er eksponent for kritikken av det moderne demokratis legitimitet og funksjonsområde.
- 2) *En pluralistisk modell*, hvis hovedfokus innledningsvis var på prosedurale aspekter som borgernes formelt like rettigheter og muligheter for innflytelse og interesseivaretagelse. Senere har den såkalte neopluralisme også innlemmet spørsmål om borgernes forutsetninger og dermed reelle muligheter for deltakelse. For pluralistene blir politikken til som et resultat av kompromisser mellom ulike interesser. Modellen har et normativt utgangspunkt, selv om den klassiske pluralismen ofte hevdes å representere en dekkende beskrivelse av det aktuelle demokrati i vestlige land.
- 3) *En deliberativ modell* hvor borgerne tar aktiv del i deliberative prosesser og dermed oppnår opplysning og demokratisk engasjement. Politikken blir først og fremst til i selve den demokratiske prosess, der makt- og interessekonflikter ideelt sett

er eliminert. Modellen er normativ og forbindes først og fremst med Habermas' teorigrunnlag.

Deliberasjonsteorier som beskrevet i punkt tre, har blitt stadig viktigere i forskning på mediert offentlig debatt, hvis normative grunnlag er å stille forslag til måter man kan forbedre demokratiet på og kritisere institusjoner som ikke lever opp til den normative standarden (Øvrebø og Moe, 2010, s. 6, ref. i Tråsdahl, 2010). Deliberasjon karakteriseres ideelt sett av at deltakerne er villige til å revurdere sine preferanser i lys av diskusjon, ny informasjon og påstander fremlagt av andre deltakere. Dette teoretiske rammeverket tar avstand fra liberale, individualistiske og økonomiske forståelser av demokrati, og lener seg på et demokratisyn forankret i diskusjon og grunnngivning. Med "grunnngivning" menes offentlig begrunnelse av standpunkter, samt rettferdiggjøring av offentlig politikk (Chambers, 2003, s. 308, ref. i Tråsdahl, 2010). Demokratiske deliberasjonsteorier knyttes ofte til begrepet "offentlig sfære", og Habermas' tese er, enten direkte eller indirekte, en utbredt referanse i forskningsmaterialet. Habermas stipulerer at den offentlige sfære optimalt sett bør inneha tre karakteristikk: 1) Etablering av det rasjonelle/kritiske argument, i motsetning til sosial status, som det eneste kriteriet for bedømmelse av offentlige bidrag, 2) tilpasning av diskusjonstemaer til offentlighetens interesse, og 3) åpenhet for alle medlemmer av offentligheten. Deliberasjon i dette perspektivet er helt og holdent normativt og er vanskelig å konkretisere ved studier av nettdebatter. Samtidig fungerer karakteristikkene som en nyttig pekepinn for å vurdere demokratisk opptreden mellom aktørene i digitale diskusjoner (Freelon, 2010). Poster (1997) forfekter at det rasjonelle argumentet som karakteriserer Habermas' oppfatning av den offentlige sfære, ikke kan benyttes ved snakk om digital kommunikasjon og videre at konsensus ikke er mulig å oppnå på nettet. Dette, hever han, er fordi identitet defineres annerledes i de elektroniske miljøene enn i de tradisjonelle. Ettersom deltakernes identiteter er såkalt flytende og mobile på nettet, vil kompromissets betingelser utebli i en virtuell diskurs. I stedet oppmuntres det til dissens og debattdeltakernes sosiale og profesjonelle status er fraværende. Poster konkluderer med at Internett faktisk desentraliserer den digitale kommunikasjonen, men at det likevel forbedrer demokratiet når alt sees under ett (ref. i Papacharissi, 2004).

Hacker og van Dijk (2000) ser den offentlige sfære som en pluralistisk og desentralisert enhet der konflikter spiller en større rolle enn rasjonelle

meningsutvekslinger. Nettrelatert teknologi har et iboende demokratisk potensial, men, hevder de, har for liten innflytelse innenfor de representative demokratiske rammene som finnes i de fleste moderne demokratier. Selv om Internett har et potensial til å forene flere fragmenterte offentlige sfærer gjennom anliggender som opptar alle, betrakter Keane (2000) nettmediet som mest lovende for fremveksten av såkalte makrooffentlige sfærer, eller offentlige sfærer som forbinder mennesker sammen på et globalt eller regionalt nivå (ref. i Papacharissi, 2004). Hill og Hughes (1998) utdyper imidlertid at de teknologiske mulighetene for global kommunikasjon ikke nødvendigvis betyr at mennesker fra ulike kulturelle bakgrunner vil utvise mer forståelse for hverandre på en digital plattform enn de ville gjort ellers. Deres observasjoner vektlegger at Internett både har en demokratisk styrke, men også menneskelige begrensninger. Samtidig poengterer de at nettdebattene tenderer til å være mer behersket når de får politisk fokus i motsetning til generelle diskusjonstemaer. Ofte bærer digital meningsytring preg av emosjonelle bidrag og flyktige responser heller enn en rasjonell og fokusert diskurs (Abramson m.fl. 1988, ref. i Papacharissi, 2004).

Jensen (2000) peker også på hvordan den demokratiske samtale i nettmediert politisk offentlighet byr på visse utfordringer. Antakelsen om nettmediets muligheter for å etablere en diskursetisk debatt er ikke helt uproblematisk, og han betoner at Internetts karakter ikke automatisk muliggjør en debatt preget av rasjonell overbevisning med gjensidig forståelse deltakerne i mellom. Samhandling gjennom tekst medfører begrensninger i kommunikasjonssituasjonen, som bruk av kroppsspråk og andre subtile uttrykk. Det paradoksale, påpeker Jensen, er at Internett inntil videre er betraktelig mindre preget av visuelle virkemidler enn andre medier, noe som ifølge kritikerne virker nedbrytende på den diskursive praksis. Internetts karakteristika virker med andre ord både befordrende og hemmende for en ideell samtalesituasjon. Et annet paradoks fremlagt av samme forfatter, gjelder også den digitale samtalesituasjonen. Fra flere hold argumenteres det for at flere av de eksisterende nettfellesskapene innvilger diskursetiske krav. Dette oppnås imidlertid ved (redaksjonell) regulering gjennom å utelukke eller sanksjonere bort uønskede elementer fra fellesskapet. Teoretisk sett forekommer det altså en motsetning mellom forsøket på å skape og å opprettholde en diskursiv praksis og et liberalt krav om universell adgang til et fellesskap (Jensen, 2000).

2.3.1 Kommunikasjonssituasjonen i metadebatten

Til nå har jeg presentert teoretiske synspunkter på kommunikasjonssituasjonen i digitale fora på generelt grunnlag. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på kommunikasjonen i metadebatten. Teorigrunnlaget i det følgende er hovedsakelig basert på egne observasjoner av metadebatten, i tillegg til noe faglitteratur.

Den situasjonelle kommunikative akt i metadebatten skiller seg fra øvrige nettdebatter ved at det ofte dreier seg om andre sendere og mottakere. Når nettdebattene drøftes, er det flest fagpersoner som er de aktive bidragsyterne. Kommentatorer, spaltister og andre aktører i det offentlige rom, ytrer sine meninger gjennom ulike mediekkanaler og fordrer med jevne mellomrom til debatt om nettdebatten. Selv om det i utgangspunktet ikke er noen hindringer for hvem som kommer til orde i mediene annet enn mediens egne prioriteringer og utvelgelse, lar det seg likevel gjøre å identifisere en slags kjerne av hvem de mest aktive deltakerne i metadebatten er. På grunn av debattens innhold, har naturlig nok mange av innleggene og uttalelsene sitt opphav i redaktørene selv. Ansvarlige utgivere i både papir- og nettaviser er aktive meningsbærere, det samme er underredaktører med ansvar for kommentarer og debatt, meninger og brukergenerert innhold. Journalister bidrar også i diskusjonen om digitale meningsytringer, samt andre medieinstitusjoner som på hver sin måte har relevans for debatten. Norsk Journalistlag (NJ), Norsk Presseforbund (NP) og Norsk redaktørforening (NR) er noen dem. I tillegg kommer diverse politikere, kommunikasjonsarbeidere, utvalgte bloggere og meningsbærere, og foretak som på en eller annen måte enten leverer eller administrerer brukergenerert innhold.

En fellesnevner for denne kjernen av debattanter er at de på hver sin måte er aktive deltakere i kraft av sin faglige bakgrunn. De fleste argumenterer på profesjonelt grunnlag, og mange representerer en bedrift eller organisasjon. Dette står i kontrast til nettdebattanter generelt, som stort sett ytrer sine meninger på et personlig plan, og uten en organisatorisk instans i ryggen. Metadebatten er derfor på flere måter en mer samfunns- og pressefaglig diskusjon enn de meningsutvekslingene som foregår i nettavisenes kommentarfelt og fora, og personene som diskuterer har gjerne mer innflytelse i den offentlige sfære enn ”vanlige” mennesker. Det stilles derfor høyere krav til hvordan disse ordlegger seg og argumentene forventes å være godt begrunnet og basert på faglig tyngde. I debatten om nettdebatten vil det være naturlig å knytte begrepet *etos* til bidragsyterne. Etos dreier seg om hvordan troverdigheten og

overbevisningskraften til ytreren etableres hos mottakerne. Det man vet om ytreren fra før av, vil påvirke vurderingen av vedkommendes uttalelser. Om man får vite at en redaktør står bak en påstand, vil man vurdere den på en annen måte enn om man visste at den kom fra en journaliststudent. Redaktøren kan benytte ulike retoriske grep som man kan knytte til ham eller henne som person, og disse grepene angår den kvalitet, autoritet og troverdighet vedkommende fremstår med. Gjennom å referere til egne erfaringer eller kvalifikasjoner, danner personen et inntrykk av seg selv for mottakerne, noe som på sin side vil bidra til å påvirke hvordan man forstår budskapet som fremsettes (Brodersen m.fl. 2007). På denne måten knyttes ofte fagpersoners erfaringsgrunnlag til troverdighet. Man aksepterer lettere påstander fremsatt av mer eller mindre innflytelsesrike personer man tidligere har knyttet kjennskap til gjennom mediene. På den andre siden er ikke denne troverdigheten noe som automatisk innfris, derfor er det også et sentralt poeng at avsenders identitet er kjent for mottakerne. Metadebatten er på mange måter mer nærliggende Habermas' konseptualisering av argumentets styrke enn nettdebatter for øvrig.

Det kan videre spekuleres i hvilke mottakere metadebatten egentlig er rettet mot. Enkelte hevder at den er elitistisk og er forbeholdt samfunnsmessige og kulturelle makthavere. Dette er en forståelig antakelse ettersom kjernen av debattanter er ledere, redaktører, journalister, politikere, professorer og andre i sentrale posisjoner. Argumentene de bruker virker også rettet mot med- og motdebattanter, og ikke i særlig grad mot deltakerne i nettdebattene som ligger til grunn for diskusjonen i utgangspunktet. Enkelte har også inntatt en ovenfra og ned - holdning og skaper et skille mellom "oss" og "dem", og bruker barneoppdragelse som metafor for hvordan nettdebattene skal kultiveres. Tidligere nettsjef i Teknisk Ukeblad, Anders Brenna, formulerer det slik: "Nettdebattanter har mye til felles med unger. Hvis de følges opp og gis en god oppdragelse, blir de fleste loydlige og gode samfunnsborgere. Hvis de ignoreres, blir de ikke det" (Brenna, 2009). Tidligere borgerredaktør i ABC Nyheter og blogger Heidi Nordby Lunde og Arne Jensen i Norsk Redaktørforening snakker tilsvarende om en "dannelsesreise" på nett og drøfter hvordan digitale debatter kan kultiveres (Volan, 2009). Mens metadebatten har blitt beskrevet som elitistisk, antydes samtidig en mangel på fagkompetent og profesjonell deltakelse i den generelle nettdebatten.

2.3.2 Kommunikasjonssituasjonen i nettdebatten: Retorisk lavmål eller nedbrytning av språklige barrierer?

Et hovedankepunkt mot nettdebattene mot digitale fora har vært formen. Det hevdes med stor tyngde, men sjelden med like stort empirisk grunnlag, at nettdebattene stort sett består av angrep på grupper og privatpersoner og at de av den grunn verken kan eller bør regnes som en del av den seriøse samfunnsdebatten. Diskusjonsformen i en gjennomsnittlig nettdebatt er ofte mer uformell, replikkvekslingen raskere og stilen røffere enn den eksempelvis er på papiravisenes debattsider (Enli og Skogerbø, 2008). Språket står også sentralt i metadebatten, både gjennom argumentasjon og andre grep som tas i bruk av de involverte. I tillegg til det tematiske innholdet og de dilemmaer som preger diskusjonen, kan det også være hensiktsmessig å se på hvordan debattantene rent retorisk fremsetter sine påstander. Retorikk er ofte omtalt som ”kunsten å overbevise”, men overbevisning er som oftest knyttet til argumentasjon. Retorikken påvirker derimot i større grad gjennom fremstillingen som argumentasjonen får, og objektivitet og subjektivitet er eksempler på to ulike patosgrep som påvirker hvordan et budskap blir oppfattet. En for personlig tone kan gi inntrykk av at budskapet kun dreier seg om ytrereens oppfatninger, mens en mer objektiv ordlyd kan gi inntrykk av en beskrivelse av faktiske forhold eller ”virkeligheten” (Brodersen m.fl., 2007).

At nettdiskusjonene har lavere status enn debattanter i tradisjonelle medier kan ha flere årsaker. Som nevnt er språklige mangler én faktor, og det innholdsmessige en annen. Nettdebattene har gjentatte ganger blitt omtalt som ”kloakk” eller ”søppel”, men kloakkmetaforen er på langt nær den eneste innvendingen mot digitale meningsytringer. Fremstillinger om lavmål og usaklighet er gjentakende beskyldninger fra flere hold, og videre rettes det kritikk mot personangrep, injurier og rasisme i ytringene som preger flere nettdiskusjoner.

Negative og aggressive holdninger har også kommet til uttrykk i tradisjonelle debattfora, men det er tydelig at dette ikke gjør dem mer akseptert på en digital debattarena. Faktisk poengteres det at slike holdninger har friere spillerom på nettet enn i tradisjonelle debattkanaler ettersom det tillater en betydelig større deltakelse, og dette er ett av de synspunkter som fremmes i argumentasjonen for mer kontrollerte og redigerte fora. På den andre siden fremholdes det at nettets modus ikke bare er anarki og kaos. Ifølge Eli Skogerbø og Marte Winsvold kjennetegnes nettdebattene også av at de langt på vei følger konvensjoner for politisk debatt. I deres analyse av innlegg

om lokale spørsmål i avisenes nettfora viser at rene personangrep forekommer i to av ti innlegg. Dette indikerer at nettdebattene sjeldnere enn antatt tar form av direkte personangrep. Forfatterne fremholder videre at argumentasjonen heller ikke er preget av å være spesielt irrasjonell eller lettvin. I de fleste innleggene er påstandene som fremsettes, begrunnet (ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 41-42). Med bakgrunn i disse funnene kan det spekuleres i om nettdebattene generelt har fått et ufortjent dårlig rykte, eller om resultatene er begrenset til mindre, lokale fora.

Det er tydelig at Internett som debattarena har brakt med seg en rekke utfordringer som ikke har eksistert i samme utstrekning i tradisjonelle mediekanaler. Digital meningsutveksling har ikke ennå etablert en god nok deltakerkultur til å regnes som en del av den seriøse samfunnsdebatten, og det er fortsatt et stykke igjen til aksept av nettdebatten på lik linje med debatt i papiravisene. Likevel er mange optimistiske til at det offentlige ordskiftet i stor grad har blitt digitalisert og disse holdningene gjenspeiles også i debatten om nettdebatten. Et sentralt poeng i denne sammenhengen er at Internett tilbyr nye muligheter for deltakelse som ikke har tidligere har vært mulig. Enkelte ser også positivt på den språklige delen av debattinnleggene, og trekker frem hvordan deltakelse i samfunnsdebatten på nett kan skje på tross av språklige barrierer.

2.3.3 Dannelse versus høflighet

Papacharissis (2004) studie av digitalt demokrati omhandler dannelse³ i politiske nettfora, og bygger på en antakelse om at dersom Internett har et faktisk potensial til å utvide den offentlige sfæren, bør det også påskynde dannelse. Forfatteren stiller spørsmål om graden av dannelse i nettdebatter, og videre - dersom dannelse foreligger – om dette gjør debattene meningsfulle og demokratiske. Dannelse, hevder han, har til enhver tid blitt ansett som en nødvendighet for demokratisk diskurs. Begrepet verdsettes som en indikator på et velfungerende demokratisk samfunn, og anses som en forutsetning for borgerskap, demokrati og offentlig diskurs. Papacharissi påpeker imidlertid at ”dannelse” misforstås når det reduseres til høflighet, dette fordi denne definisjonen ignorerer den demokratiske fortjeneste ved robust og opphetet diskusjon.

---

³ Papacharissis opprinnelige term er civility som til norsk også kan oversettes som ”høflighet”. ”Dannelse” er undertegneds tolkning av begrepet og benyttes fordi forfatteren skiller mellom civility og politeness, som begge oversettes til ”høflighet” på norsk.

Høflighet, hevder han, er en nødvendig, men ikke avgjørende betingelse for at dannelse skal finne sted. Schudson (1997, s. 12, ref. i Papacharassi, 2004) mener at konversasjon ofte er for dannelsesdrevet og at den i mange tilfeller trenger å bli mer robust, uhøflig og selvsentrert. Han spekulerer også i om selve demokratiet trenger å løsrive seg fra dannelsesbegrepet. Det er imidlertid ikke dannelsen som begrenser konversasjonens demokratiske potensial, men heller en sammenblanding av termene ”dannelse” og ”høflighet”. Å følge vanlig høflighetsetikette kan virke hemmende på samtalen ved å gjøre den reservert, dempet og mindre spontan, mens å etterleve prinsipper for dannelse forsikrer at konversasjon også følger demokratiske prinsipper, ikke bare manerer. Dette skillet definerer høflighet som etikkrelatert og dannelse som uttrykk for felles tradisjoner innen demokrati (Papacharissi, 2004).

Papacharissis (2004) studie demonstrerer videre hvordan digital konversasjon faktisk kan være uhøflig uten å være udannet. Uhøflige ytringer kan ha en behaglig virkning da de speiler menneskets imperfekte natur. Udannede ytringer derimot er mer alarmerende og får vanligvis reprimande på nettet. Slike uttalelser har større konsekvenser fordi de åpenlyst utfordrer individets rettigheter, og virker som en trussel på demokratiet og forhindrer dermed også utviklingen av en offentlig sfære. Papacharissi finner dette skillet mellom høflighet og dannelse av særs relevans for nettdebatter fordi det segregerer de diskusjonene som virker skadelige for demokratiske normer fra diskusjonene som ikke overholder grunnleggende etikette. Dette er av betydning også i denne studien, ettersom argumentasjonen i metadebatten ikke ser ut til å gjøre et tilsvarende skille i kritikken av digitale meningsytringer. Papacharissis observasjoner kan være et nødvendig virkemiddel når kvalitetsnivået i nettdebattene diskuteres. Mer om nettdebattens kvalitet drøftes i kapittel 4.5.

3. METODE

3.1 Innledning

Den opprinnelige betydningen av ordet metode er "veien til målet". Hvis man skal finne eller vise andre vei til målet, må man vite hva målet er (Kvale, 2001, s. 52).

I forrige kapittel presenterte jeg noe av det teoretiske rammeverket som kan ligge til grunn for metadebattens overordnede tematikk, med sitt opphav i sosiologi og medieforskning. Juridiske og presseetiske tilnærminger drøftes som nevnt i analysedelen. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene som er tatt i forbindelse med oppgaven.

3.2 Forskningsdesign og metodisk tilnærming

Jeg ønsket å undersøke *debatten om nettdebatten* ved å se på hvilke holdninger som preger diskusjonen samt nettavisenes praksis for håndtering av nettdebattene. På bakgrunn av dette valgte jeg å anvende et kvalitativt forskningsdesign. Ifølge Widerberg (2001) er bruken av kvalitative metoder utbredt i forskningen for å belyse problemstillinger som er lite utforsket, eller for å undersøke et kjent område på en ny måte. Metadebatten har pågått med jevne mellomrom i flere mediekanaler de siste årene, og diskusjonen er derfor kjent for mange. Likevel er det få, om noen, som har samlet metadebattens diskusjonstemaer og behandlet den som en enhet. Den kvalitative metode er åpent utforskende eller eksplorerende. Den erkjennelsesprosessen som dette metodevalget genererer er *induktiv*, det vil si at man med utgangspunkt i de undersøkte, konkrete data når frem til en dypere eller abstrakt innsikt i stedet for deduktivt å anvende abstrakte ideer på det konkrete materialet man undersøker (Gentikow, 2005).

Som datainnsamlingsmetode har jeg tatt i bruk det kvalitative forskningsintervju med en semi-strukturert tilnærming. Kvale (2001, s. 21) definerer et forskningsintervju som "et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene".

Livsverden omfatter personens opplevelse av sin hverdag og hvordan vedkommende forholder seg til denne. Det kvalitative forskningsintervju gir dermed et særlig godt grunnlag for innsikt i informantens erfaringer med temaet. Det semi-strukturerte intervjuet innebærer videre at man benytter en rekke forhåndsbestemte temaer som skal dekkes samt forslag til spørsmål. Samtidig er det åpent for forandringer, både i rekkefølge og spørsmålsform, slik at intervjueren kan følge opp svarene og historiene han eller hun får av intervjupersonen (Kvale, 2001). Jeg valgte å utarbeide en intervjuguide som fulgte et forhåndsbestemt tematisk oppsett med tilhørende konkrete spørsmål til hvert tema. Ettersom jeg var ute etter holdninger til konkrete problemstillinger, gjennomførte jeg intervjuene uten for stor åpenhet for forandringer. Spørsmålene ble stilt i den rekkefølge de var planlagt. Imidlertid formulerte jeg flere av spørsmålene på en måte som tillot åpenhet innenfor intervjuguidens rammer.

Kvale (2001) deler det kvalitative forskningsintervjuet inn i syv stadier: tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering. Prosessen med denne oppgaven er basert på disse syv stadiene, og i det følgende presenteres disse kronologisk.

3.3 Tematisering og planlegging

Tematisering og planlegging representerer svært viktige faser når man anvender en så åpen metode som en intervjuundersøkelse er (Kvale, 2001). Med tematisering menes en begrepsmessig klargjøring og en teoretisk analyse av temaet som skal undersøkes, samt formulering av spørsmålsstillinger. Tematiseringen for denne oppgaven reflekteres i innledningsdelen. I planleggingsfasen brukte jeg god tid på å sette meg inn i metadebatten. Jeg benyttet meg hovedsakelig av søkemotoren Google for å få en oversikt over argumentasjon, debatt deltakere og hvilke implikasjoner nettdebattene antas å ha innenfor juridiske, presseetiske og samfunnsmessige rammer.

Søkeresultatene innebar både enkeltdebattinnlegg, reaksjoner på – og kommentarer til – debattinnlegg, orddisputter mellom flere debatt deltakere, journalistiske artikler om aktuelle saker forbundet med nettdebattene samt ufullstendige oversikter over metadebattens anliggender konstruert av ulike meningsbærere. Selv om resultatene ble funnet på nettet, genererte de også informasjon som har vært publisert i andre medier. Jeg fulgte også debatten i papiravisene, men i løpet av planleggingsfasen forekom det bare sporadiske innlegg av relevans for oppgaven.

Hovedfokus i materialet er imidlertid på de kvalitative intervjuene jeg har gjennomført, og informantenes utsagn, ikke så mye på det som har blitt uttalt tidligere i metadebatten. Dette valget ble tatt fordi jeg har god kjennskap til metadebatten gjennom mitt virke som (nett)journalist i tillegg til at gjennomgangen av materialet kjentes tilstrekkelig for å utsondre metadebattens hovedproblemstillinger. Jeg ønsket heller ikke å rette fokus mot alle meningsbærerne som har vært involvert i debatten, den primære hensikten var å tematisere den.

3.3.1 Operasjonalisering og intervjuguide

Det kvalitative intervju som metode krever at en abstrakt problemstilling oversettes og gjøres mer anvendelig i form av konkrete spørsmål. Spørsmålene må formuleres slik at de mest mulig fullstendig dekker de abstrakte begrepene som skal undersøkes (Gentikow, 2005). Jeg har på bakgrunn av dette forsøkt å konkretisere problemstillingen i flere ledd. Etter å ha fulgt metadebatten over tid og i flere ulike mediekanaler, mener jeg fortrinnsvis å ha differensiert de temaer som utgjør hovedkjernen i diskusjonen om nettdebattene. Disse er:

1. Nettavisenes praksis på generelt grunnlag
2. Redigering og moderering av nettdebatter
3. Anonym deltakelse i nettdebatter
4. Redaktøransvar for nettdebatter og brukergenerert innhold
5. Nettdebattenes kvalitet og potensial
6. Ethiske hensyn og dilemmaer
7. Nettdebattenes rolle i samfunnet

Ettersom hvert av temaene er rimelig omfattende, har jeg videre valgt å utarbeide ett eller flere forskningsspørsmål under hver kategori. Oversikten under viser tematisk oppsett og forskningsspørsmål for henholdsvis informantgruppe 1 (representanter for nettavisene) og informantgruppe 2 (representanter for andre medieorganer).

Tematisk oppsett og forskningsspørsmål til informantgruppe 1: representanter for nettavisene og gruppe 2: representanter for andre medieorganer.

1. Nettavisenes praksis på generelt grunnlag

Forskningsspørsmål: *Hvilken praksis har nettavisene når det kommer til registrering og oppretting av brukerprofiler for deltakelse på sine kommentar- og debattjenester?*

2. Redigering og moderering av nettdebatter

Forskningsspørsmål: *1. Bør nettdebattene modereres ved forhånds- eller etterhåndsredigering? 2. Hvor settes grensene for hvilke innlegg som redigeres?*

3. Anonym deltakelse i nettdebatter

Forskningsspørsmål: *Bør man få beholde muligheten for å ytre seg anonymt i nettdebatter eller ønskes åpne debatter der avsenderne tilkjennegis med fullt navn?*

4. Redaktøransvar for nettdebatter og brukergenerert innhold

Forskningsspørsmål: *Bør nettdebattene underlegges redaktøransvaret?*

5. Nettdebattenes kvalitet og potensial

Forskningsspørsmål: *Hva er nettavisenes/medieorganets inntrykk av nettdebattenes kvalitetsnivå og hvilke grep mener de bør tas for å sikre en god debatt?*

6. Etske hensyn og dilemmaer

Forskningsspørsmål: *Hvilke etiske utfordringer og problemstillinger møter nettavisene når det gjelder nettdebatter?*

7. Nettdebattenes rolle i samfunnet

Forskningsspørsmål: *Hvilken plass har nettdebattene i samfunnet og i offentligheten?*

Deretter konkretiserte jeg oversikten videre ved å formulere en rekke intervju spørsmål under hvert tema. Etersom jeg opererte med to informantgrupper, forligger det enkelte variasjoner i spørsmålene i intervjuguiden (appendiks 2). Jeg tilpasset formuleringene etter informantgruppe, og unnlot eksempelvis å spørre informantgruppe to om anliggender som gjelder nettavisenes konkrete praksis ved registrering av brukeropplysninger⁴.

3.3.2 Utvalg

Etter gjennomgangen av bakgrunns materialet, laget jeg en enkel oversikt over ønskede informanter. I kvalitative undersøkelser er det viktig å velge et utvalg som

---

⁴ Forskjeller mellom spørsmålene stilt til intervjugruppe 1 og intervjugruppe 2 kan sees ved sammenlikning av intervju spørsmålene.

man kan lære mye av, det skal tjene studiens hensikt, derav begrepet hensiktsmessige utvalg (Merriam, 2002). Jeg ønsket å intervju medieledere og sentrale representanter for andre presseorganer på bakgrunn av deres ekspertise på medieområdet og ikke minst deres erfaringer med digitale meningsytringer. For nettavisenes del vil dette si sjefredaktører eller debattansvarlige, og ledere når det gjelder de øvrige medieorganene. Det opprinnelige informantutvalget inkluderte NRK og Medieansvarsutvalget. Førstnevnte falt imidlertid bort allerede på planleggingsstadiet, ettersom det – tross gjentatte henvendelser på telefon, e-post og SMS – ikke lot seg gjøre å få et intervju. Sistnevnte var jeg i kontakt med flere ganger, men ettersom Medieansvarsutvalgets innstilling på det tidspunkt var under utarbeidelse, kunne de ikke uttale seg på mer enn generelt grunnlag. Det endelige utvalget av informanter ble derfor seende slik ut:

Informantutvalg 1: Representanter for nettavisene

VG NETT: Sjefredaktør Espen Egil Hansen

Nettavisen: Adm. Dir. og sjefredaktør Gunnar Stavrum

Dagbladet.no: Journalist og debattansvarlig Mina Hauge Nærland

Aftenposten.no: Debattansvarlig Liv Skotheim

Informantutvalg 2: Representanter for andre medieorganer

Norsk Presseforbund: Generalsekretær Per Edgar Kokkvold

Norsk Redaktørforening: Leder Nils E. Øy

Norsk Journalistlag: Leder Elin Florberghagen

Jeg kontaktet informantene i første omgang på e-post eller telefon. I henvendelsen la jeg også ved et informasjonsskriv hvor jeg presenterte den foreliggende oppgavens kjerne og formålet med intervjuforespørselen (appendiks 1). Strategien bak utvalget kan karakteriseres som en kombinasjon av utvalgstypene *criterium* og *convenience* (Merriam, 1998). *Criterium* fordi alle respondentene måtte møte noen forhåndsbestemte kriterier (ha god kjennskap til nettdebatten, ha vært aktive i metadebatten, ha en faglig tyngde, kunne uttale seg på vegne av medium eller organisasjon), og *convenience* i den forstand at informantene takket ja til å la seg intervju. Ifølge Patton (1990) kan det diskuteres om utvalg basert på sistnevnte kan karakteriseres som hensiktsmessige utvalg. Han understreker imidlertid at det trolig er

den mest anvendte utvalgsstrategien, da det innebærer å få tak i kasus på en enkel måte. Samtidig bærer utvalget preg av å være *ekspertintervjuer*. Gentikow (2005, s. 77) karakteriserer disse ved at de omfatter et relativt lite antall personer og at det vanligvis ikke er nødvendig å treffe kompliserte valg: ”Informanten(e) er her den eller de på feltet som har ansvar for og/eller ekspertviten om og/eller har medvirket til det undersøkte fenomenet”. En liten innvending mot bruk av ekspertintervjuer i mitt tilfellet er at informantene både uttalte seg på vegne av seg selv og av mediet/organisasjonen de representerer. Jeg var bevisst på at dette potensielt kunne påvirke svarene, og diskuterte derfor problemstillingen med informantene på forhånd. I all hovedsak reflekterer svarene informantenes egne holdninger. Disse samsvarer i stor grad med de holdningene bedriftene ønsker å formidle utad, og utgjør dermed ikke betydningsfulle avvik i resultatene. I enkelte tilfeller ønsket et par av informantene å avklare spørsmålene med sine overordnede før endelige svar ble avgitt. Dette var ikke nødvendigvis for å være samstemte i svaret, men skyldes også mine formuleringer i enkelte spørsmål. Jeg ønsket for eksempel å undersøke informantenes holdninger til redaktøransvaret på nett, men anså det også som fordelaktig å vite nettavisenes offisielle standpunkt i tilfelle det ikke samsvarte med informantens oppfatning.

3.4. Intervjuing

Ifølge Kvale (2001, s. 39) er formålet med det kvalitative forskningsintervju ”å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, særlig med hensyn til tolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet”. Han lister en rekke aspekter av forståelsesformen i det kvalitative forskningsintervjuet, og jeg vil trekke frem noen av dem i forbindelse med intervjuene jeg gjennomførte i denne oppgaven (med mine kommentarer under):

Livsverden. Temaet for det kvalitative forskningsintervjuet er den intervjuedes hverdagslige livsverden, samt hans eller hennes forhold til den.

Kommentar: Nettdebattene er i stor grad en del av informantenes yrkesliv, i kraft av enten sin redaksjonelle - eller pressetiske rolle. Intervjuene søker også informantenes kunnskap om, og holdninger til, temaet.

Mening. Intervjuet har som formål å tolke meningen med sentrale temaer i

intervjupersonens livsverden. Intervjueren registrerer og tolker meningen med det som blir sagt og måten det blir sagt på.

Kommentar: Jeg har tolket informantsvarene i den grad at jeg har satt dem i tematisk sammenheng og drøftet holdningene opp mot de sentrale temaene i metadebatten.

Deskriptivt. Intervjuet forsøker å innhente åpne, nyanserte beskrivelser av ulike sider ved informantens livsverden. *Spesifisitet.* Beskrivelser av spesifikke situasjoner og hendelsesforløp innhentes, ikke generelle meninger. *Fokusert.* Intervjuet fokuserer på bestemte temaer; det er verken stramt strukturert med standardiserte spørsmål eller fullstendig ”ikke-styrende”. *Tvetydighet.* Intervjupersonens uttalelser kan av og til være tvetydige, noe som kan gjenspeile motsetningene i personens livsverden.

Kommentar: Jeg har forsøkt å utarbeide åpne, men likevel konkrete intervju spørsmål. Jeg var bevisst hvilke temaer og deler av metadebatten jeg ville ha belyst, og opererte derfor med relativt strukturerte spørsmål. Samtidig formulerte jeg dem på en måte som tillot informantene å svare etter eget skjønn, både med hensyn til svarenes omfang og deres eget erfaringsgrunnlag. En indikasjon på at spørsmålene var tro mot den kvalitative metodens åpenhet er at informantsvarene bærer preg av tvetydighet og egne ord. Samtidig kan det første reflektere tvetydigheten i metadebatten generelt.

3.4.1 Datainnsamling

Jeg gjennomførte syv intervjuer i løpet av perioden 20. Juni til 16. November 2010. Av ulike årsaker benyttet jeg tre intervjuformer, disse vil bli redegjort for i det følgende:

Ansikt-til-ansikt-intervju

Dette er ifølge Gentikow (2005) den klassiske intervjuform for kvalitative studier. De tre første intervjuene jeg gjennomførte var i fysiske møter med informantene, henholdsvis Espen Egil Hansen (VG NETT), Mina Hauge Nærland (Dagbladet.no) og Gunnar Stavrum (Nettavisen). Intervjuene fant sted 21.juni, 22. Juni og 24. Juni. Jeg møtte Hansen på hans kontor og de to andre på kafeer i nærheten av deres arbeidsplasser. Intervjuene varte estimert mellom tre kvarter og én time og ble gjennomført med båndopptaker. Umiddelbart etter hvert intervju – også i de øvrige intervjuformene – noterte jeg egne refleksjoner av intervjuenes forløp og hvordan jeg

selv oppfattet intervjusituasjonen i sin helhet. Det aller første intervjuet lærte meg eksempelvis (som fersk medieforsker) at det ikke var tjenelig å innlemme forskningsspørsmålene i den medbrakte intervjuguiden, dette fordi jeg enkelte ganger forvekslet intervjuspørsmålet med forskningsspørsmålet. Dette fikk likevel ingen betydning for intervjuet ettersom spørsmålsformuleringene var tematisk like og alt i alt ikke ga noen utslag på informantens responser annet enn gjentakelse.

Denne intervjuformen er ifølge Gentikow (2005) på mange måter den mest krevende. Årsaken til dette, hevder hun, er at den produserer et rikt materiale som har sin verdi i det faktum at forsker og informant befinner seg i en fysisk og sanselig direkte -, ikke mediert kommunikasjonssituasjon. Den fremmer dermed både spontane reaksjoner og refleksjon, det vil si gode svar. Samtidig kan man godt bruke alternative intervjuformer, de fleste av dem er faktisk lettere å håndtere (Gentikow, 2005).

E-postintervju

De påfølgende tre intervjuene ble gjennomført per e-post. Dette hadde flere grunner: Etter å ha transkribert de første intervjuene og sendt dem til sitatsjekk, fant jeg at enkelte informanter ønsket å endre deler av sitatene sine, samt omformulere uttalelsene fra muntlige innslag til skriftlig mer språk (mer om transkribering under punkt 3.5). Under det ene intervjuet ønsket også informanten å konferere med ansvarlig utgiver før endelige svar ble gitt på visse spørsmål. Disse svarene fikk jeg på e-post i etterkant. Ettersom enkelte informanter ønsket at uttalelsene i større grad ble omgjort til skriftlig språk, og i noen tilfeller trengte å samråde seg med andre før noen av svarene kunne avgis, resulterte i at jeg testet ut e-postintervjuets form i stedet. Dette hadde en direkte fordel i at én informant befant seg i en annen by over en lengre periode, samt informantenes hektiske timeplaner generelt.

Ifølge Ryen (2002, ref. i Gentikow, 2005, s. 104) har denne intervjuformen også andre positive egenskaper. Hun lister fire fordeler ved datainnsamling per e-post: ”1) Et godt gjennomført e-postintervju kan ha den personlige samtalens tette og dialogiske karakter, 2) Svarene er skriftlige (og med dette gjennomtenkte, det vil si særlig valide) samtidig som de er preget av det muntlige språkets spontanitet, 3) Metoden sparer tid og krefter både i datainnsamlings- og analysefasen, 4) E-post tillater forsendelser med vedlegg, bilder og lyd inkludert”. E-postintervjuene jeg gjennomførte disponerer flere av disse kvalitetene. Samtidig erfarte jeg at e-

postintervjuet kan virke mindre forpliktende enn et fysisk møte mellom forsker og informant. I samtlige av de tre e-postintervjuene forekom det svar i form av enkeltsetninger, og i to av dem var noen av svarene også utelatt. Dette kan skyldes mine formuleringer, som – spesielt for representantene for medieorganene - kan ha fremstått som i overkant åpne og holdningsfokuserete. Jeg presiserte dette for dem i den første e-postforespørselen, og det kan ha bidratt til at enkelte spørsmål forble ubesvart. Samtidig vurderer jeg ansikt-til-ansikt-intervjuene som bedre egnet enn e-postformatet når det gjelder intervjuguiden for denne oppgaven. Tematikken er omfattende og spørsmålene relativt mange. Det virket lettere å svare utfyllende for de informantene som allerede har satt av en time til dette, enn for dem som fikk spørsmålene tilsendt digitalt.

Ryen (2002, ref. i Gentikow s. 103, 104) peker også på tilsvarende utfordringer ved denne intervjuformen. Et e-postintervju med en rekke spørsmål som sendes til og besvares av en informant kan bidra til et ganske magert materiale. For å forebygge dette foreslår hun å etablere en mer løpende kontakt med informanten over tid, slik at man ”utvikler en skriftlig konversasjon med et formål, ganske analog til den muntlige samtalen, men med alle de fordelene den skriftlige formen har”.

Når jeg refererer til e-postintervjuene i diskusjonsdelen, har jeg valgt å tidfeste dem til datoene jeg mottok svarene fra informantene.

Telefonintervju

Telefonintervjuet er en type intervju som har et preg av direkte, personlige samtaler, men som likevel skiller seg fra ansikt-til-ansikt-intervjuet. Samtalen formidles gjennom et medium og aktørene kan ikke se hverandre og befinner seg ikke på samme sted (Gentikow, 2005). Jeg hadde i utgangspunktet ikke planlagt å utføre noen av intervjuene per telefon, men gjorde det likevel etter informantens ønske da vedkommende ikke hadde anledning til å svare per e-post. Telefonintervjuer benyttes ifølge Gentikow (2005) lite i kvalitative opplegg. Dette kan være fordi de mangler kvalitetene som det direkte, umedierte nærvær har. Denne intervjuformen er imidlertid utbredt innenfor kvantitative studier, mye på grunn av den korte og presise formen som er velegnet for standardiserte spørsmål. Av denne grunn erfarte jeg at telefonintervjuet var det minst egnede i forhold til mine spørsmål. Det var vanskelig å følge den tematiske strukturen, og intervjuguiden virket for omfattende i denne

konteksten. Informanten tok seg i tillegg tid til å besvare henvendelsen min selv under stort tidspress, og dette bærer også intervjuet preg av. De svarene som foreligger er tematisk tilfredsstillende nok, men intervjuet forløp som en samtale relativt løsrevet fra intervjuguiden og dette gjenspeiles i det transkriberte intervjuet. Å ikke være for bundet av intervjuguiden kan for øvrig være en fordel i andre intervjusettinger. Jeg brukte videre notatblokk under samtalen, renskrev deretter sitatene og sendte informant for sitatsjekk.

3.5 Transkribering

Ansikt-til-ansikt-intervjuene

Transkriberingen av lydbåndopptakene ble gjennomført kort tid etter hvert intervju. Dette ble skrevet inn i separate dokumenter på pc. Til sammen utgjør disse tre transkriberte intervjuene 31 sider, halvannen linjeavstand. Jeg anonymiserte ikke informantene i transkriberingsfasen. I transkribering av ekspertintervjuer der informantene har samtykket til å svare med fullt navn, vurderte jeg det som at kravene til konfidensialitet ikke var like gjeldende i denne fasen. Småord og pauseord er videre ikke tatt hensyn til i transkriberingen. Informantens atferd og hvordan spørsmålene besvares er heller ikke beskrevet. Mine kommentarer underveis er bemerket, men ikke gjengitt ordrett. Dette fordi kommentarene fungerte som respons på informantens svar for å gi intervjuet et preg av en samtale, men disse bemerkningene anses ikke som viktige for informantens formuleringer og besvarelser. Mine kommentarer består hovedsakelig i bekreftelse av informantens utsagn i form av bemerkninger fra egne erfaringer som journalist eller andre betraktninger. Tilfeller der informanten responderer direkte på intervjuerens bemerkninger er imidlertid inkludert i transkripsjonen. Transkripsjonen er videre ikke fullstendig ordrett, dette av hensyn til informanten og hvordan denne fremstår. Muntlige formuleringer og dialog har en tendens til å fremstå som usammenhengende og, og jeg har derfor omformulert ordlyden noe, uten å la det gå på bekostning av budskapet som fremmes. Dette valgte jeg å gjøre av etiske hensyn. Ved sitatsjekk viste det seg at flere av informantene ønsket å formulere enkelte svar til et enda mer skriftlig språk, noe jeg tillot – også av etiske årsaker. Jeg mener disse valgene er forsvarlige av to hensyn: 1) Informantenes fremtreden. Som Kvale (2001) påpeker kan det ordrett transkriberte muntlige språket fremstå som usammenhengende og forvirret tale, og også som indikasjon på svakt

intellektuelt nivå. Derfor velger mange å normalisere språket. 2) Analysemetode. Jeg har lagt vekt på budskapet i informantenes svar, ikke detaljer om hvordan de fremsatte det. Problemstillingen fordrer konkrete holdninger til temaer, og detaljrikdom rundt intervju situasjonen (følelser, latter og liknende) er ikke det sentrale her. Av samme grunn var det en fordel at flere av informantene ønsket å konkretisere enkelte svar ytterligere ved sitatsjekk.

De øvrige intervjuene

Datainnsamlingen gjort over e-post og telefon ga naturligvis ikke den samme transkriberingsprosessen som de tre første intervjuene. Som Gentikow (2005) også påpeker, er skriftlig datainnsamling så å si ferdig til videre bearbeiding. I den grad disse intervjuene kan sies å ha gjennomgått en transkribering, er *transkriberingsformen* den samme for alt datamaterialet. Ifølge Kvale (2001, s. 107) er avgjørelsen om transkriberingsmåte avhengig av hvordan transkripsjonene skal brukes:

Hvis de skal gi et generelt inntrykk av intervju personens synspunkter, kan det være greit å omformulere og fortette uttalelsene. Hvis analysen skal ha en form som kategoriserer eller fortetter den allmenne betydningen av det som blir sagt, kan det være ønskelig å foreta enkelte redigeringer av transkripsjonen.

3.5.1 Strukturering av materialet

Etter jeg hadde mottatt sitatsjekk fra alle informantene, var neste skritt å organisere materialet. Jeg *organiserte* dataene ved å identifisere tematiske enheter i teksten, og *strukturerte* intervjuene ved å klassifisere sitatene under disse enhetene. Jeg opprettet ett dokument for hvert tema, og kategoriserte de respektive informantsvarene inn i disse. God struktur i intervjuguiden gjorde dette arbeidet mindre krevende. I denne fasen foretok jeg ingen videre reduksjon av teksten enn det som allerede ble gjort i transkriberingsfasen, dette fordi jeg ønsket å bruke informantsvarene i sin helhet. Dette ser jeg på som en fordel, for slik Gentikow (2005) formulerer det er strukturering av datamaterialet en kritisk prosess i forskningen. Faren for forvrengninger av tekstens betydninger er stor, og forskerens ansvar er stort.

3.6 Analysering

I kvalitativ forskning begynner dataanalysen allerede ved datainnsamlingen. Det vil si at man begynner å analysere data allerede ved det første intervjuet (Merriam, 2002). Analysestadiet er med andre ord ikke et isolert stadium, men det gjennomsyrrer hele intervjuundersøkelsen (Kvale, 2001). Gjennom hele prosessen ble jeg godt kjent med egne data. Jeg leste gjennom intervjuene mangfoldige ganger før jeg påbegynte den formelle analyseprosessen. Det finnes imidlertid ingen standardprosedyre for hvordan kvalitative data skal analyseres, men undersøkelsens teoretiske grunnlag kan være avgjørende (Kvale, 2001). Dette betyr at man bør tenke gjennom hvordan datamaterialet skal analyseres allerede før det har blitt samlet inn. Jeg har ikke tatt utgangspunkt i enkeltteorier i analysen, med den begrunnelse at metadebattens temaer går på tvers av flere faglitterære retninger. Derfor har jeg, som teoridelen viser, først gjort et forsøk på å sette hele metadebatten og nettdebattene generelt inn i en større samfunnsmessig kontekst ved bruk av medievitenskapelige og sosiologiske perspektiver. Dette fungerer som et overordnet teoretisk rammeverk. I analysedelen trekker jeg også inn disse til en viss grad, men fokuserer samtidig på etiske og juridiske aspekter ved materialet som diskuteres. Jeg vil ikke kalle dette et teoretisk grunnlag ettersom disse er nedfelte – og i stor grad konkrete – regler. Samtidig behandler jeg disse reglene slik at de fungerer som en referanseflate for temaene som diskuteres. Jeg valgte videre å ikke benytte meg av dataanalyseprogrammer. Datamengden var håndterbar, og gjorde at analysen av datamateriale var uproblematisk.

Tolkningen av intervjuene er basert på Kvales (2001) tre tolkningskontekster; *selvforståelse* (det den intervjuede selv oppfatter med sine uttalelser), *kritisk forståelse basert på sunn fornuft* (allment fornuftig tolkning) og *teoretisk forståelse*. Den sistnevnte går et steg utover de to andre forståelsesrammene, da teoretiske perspektiver blir benyttet for å tolke en uttalelse. Denne tolkningskonteksten danner hovedfokuset i oppgavens resultat- og diskusjonsdel, selv om deler av teorigrunnlaget per definisjon er anvendte regelverk. Analysen er også *temasentrert*. Dette innebærer at den sammenlikner alle informantenes utsagn i forhold til bestemte tematiske enheter. Dette har tillatt meg å gå i dybden på de enkelte tematiske aspektene som karakteriserer erfaringene som undersøkes. På engelsk betegnes denne typen analyse som *issue-focused analysis* eller som *cross-case analysis* (Thagaard, 1998, s. 149, ref. i Gentikow, 2005).

3.7 Verifisering

Et omstridt spørsmål i forbindelse med den kvalitative metode er hvorvidt slike undersøkelser krever *validitet*, *reliabilitet* og *generaliserbarhet*; tre verdier som ifølge den kvantitative forskningstradisjonen er ufravikelige metodekrav. Den mest sentrale innvending mot den kvalitative metoden har vært (og til dels er) at den ikke oppfyller noen av kravene: Kvalitative studier mangler *reliabilitet* fordi de er resultater av ledende spørsmål, de mangler *validitet* fordi de bygger på subjektive fortolkninger, og de oppfyller ikke kravet til *generaliserbarhet* fordi datamaterialet blir produsert av for få personer, som av samme grunn ikke tilfredsstillt kravet om representativitet (Kvale, 1996, s. 230, ref. i Gentikow, 2005). Samtidig kan det hevdes at reliabilitetskravet også kan overføres til den kvalitative forskningen.

3.7.1 Reliabilitet

Reliabilitet betyr pålitelighet og troverdighet, noe som bør kunne etterstrebes i prosessen med kvalitative forskningsintervjuer. Datamaterialet bør ikke inneholde feil, analysen bør være konsistent og resultere i holdbare konklusjoner, presentasjonen av funn må ikke bære preg av vilkårlige valg eller subjektivisme og eventuelle urimeligheter eller inkonsistens må ikke legges skjul på (Gentikow, 2005). Disse kravene har jeg forsøkt å etterstrebe så godt som mulig gjennom hele forskningsprosessen. Jeg har forsøkt å vurdere hvert trinn i metodevalgene underveis og dermed også selvrefleksivitet i forhold til min rolle som forsker og intervjuer. Samtidig bør det bemerkes at etterprøvnbarhet som pålitelighetskriterium – en viktig forutsetning i kvantitative undersøkelser - er problematisk i kvalitative studier.

Såkalte ”tykke beskrivelser” (thick description) er også vesentlige i forhold til kvalitative studiers reliabilitet. Siden vitenskapelig kunnskap produseres i interaksjonen mellom mennesker og således gjør situasjonen unik (Kvale, 1996), er reliabilitet et lite egnet begrep innenfor denne forskningstradisjonen. Undersøkelsens pålitelighet må derfor fremmes ved å beskrive så nøyaktig som mulig de ulike stadiene i forskningsprosessen, hvilke valg som er tatt og hvilke prosedyrer som er fulgt (Kvale, 1996). Ved å ha fulgt Kvalets syv stadier og redegjort for forskningsprosessen og metodevalg under disse, mener jeg at lesere av denne oppgaven har et godt grunnlag for å vurdere mine tolkninger og konklusjoner.

3.7.2 Validitet

Validitet kan defineres som bekreftbarhet, gyldighet, riktighet eller sannhet. Validitet kan ikke oppnås dersom ikke reliabilitet også kan konstateres. Begrepet kan ikke vurderes likt i kvalitativ forskning som i kvantitativ. Man kan imidlertid sette spørsmålstegn ved egen forskning for å bedømme i hvilken grad den er valid eller ikke: *Utforsker man i undersøkelsen faktisk det man tror man utforsker? Er spørsmålene operasjonalisert slik at man virkelig spør etter det man er ute etter i forhold til teorien? Undersøker man med dette opplegget virkelig informantenes opplevelse av fenomenet eller utforsker man noe annet?* (Gentikow, 2005).

Tilsvarende hevder Kvale (2001) at validitet bør fungere som en kvalitetskontroll gjennom alle stadier av kunnskapsproduksjonen. Studiens interne validitet avhenger blant annet av hvor relevante forskningsspørsmålene er i forhold til det teoretiske grunnlaget. I intervjusituasjonen har validitet å gjøre med intervjuerens troverdighet og intervjuets kvalitet. Under analyseringen dreier validitet seg om spørsmålene som stilles i intervjuet er gyldige, og om tolkningene er logiske. I hvilken grad tolkningene kan sies å være gyldige, kan undersøkes gjennom ulike valideringsfellesskap. Kvale (2001) opererer med tre ulike valideringsfellesskap som tilsvarer de tre tolkningskontekstene som ble nevnt i punkt 3.6. Disse tre er *intervjupersonen selv, det allmenne publikumet og forskningsmiljøet*. For denne oppgavens vedkommende har jeg i hovedsak vektlagt validering fra informantene og veileder. Alle informantene fikk tilsendt sine sitater for gjennomlesning. Jeg ba dem om å lese gjennom sitatene, og komme med tilbakemeldinger dersom de opplevde at utsagnene var misforstått eller om de hadde et ønske om å endre på noe. Noen av informantene hadde som nevnt tidligere enkelte kommentarer tilknyttet dette, noe jeg tok til etterretning. Videre er jeg av den oppfatning at veileder har validert mine tolkninger ut fra forskermiljøets ståsted. Eventuelle medstudenter og andre som leser oppgaven, kan videre fungere som det allmenne publikum og vurdere i hvilken grad de tolkningene jeg har gjort av informantenes uttalelser, er gyldige. Til slutt må den endelige rapporteringen av resultatene gi en valid beskrivelse av hovedfunnene i studien (Kvale, 2001).

3.7.3 Generaliserbarhet

Statistisk generaliserbarhet kan ikke overføres fra den kvantitative til den kvalitative

metoden. En av de viktigste grunnene til dette er at informantutvalget ikke er representativt. Et paradoksalt svar, hentet fra psykologien, er at hvis målet med studien er å innhente generell kunnskap, skal man fokusere på noen få, intensive kasus-studier (Kvale, 2001). Det har innenfor den kvalitative forskningen blitt foreslått redefinering av begrepet. Kvale (2001) foreslår eksempelvis en pragmatisk anvendelse av generaliseringsprinsippet, slik det benyttes i hverdagsdiskursen og innenfor disipliner som rettspraksis. En vanlig kritikk av intervjustudier er videre at funnene ikke er generaliserbare ettersom de inneholder for få personer. ”

Generalisering i betydningen av en vurdering om hvorvidt et funn kan overføres til en annen situasjon, går i retning av å erstatte generaliserbarhetskravet med kravet om *overførbarhet*. Ifølge Thagaard (1998, s. 20, ref. i Gentikow, 2005) har ”overførbarhet referanse til om tolkninger som er basert på en enkelt undersøkelse også kan gjelde i andre sammenhenger”. Gentikow (2005, s. 63) snakker videre om *analytisk kompleksitet*, noe jeg vurderer som særlig relevant i henhold til denne oppgaven. Hun fremholder at analytisk kompleksitet som ideal svarer til metodens utpregede refleksivitet, og til forskerens selvrefleksivitet. Og videre: ”I stedet for entydige fasitsvar uten rom for videre diskusjon, burde konklusjoner fra kvalitative studier nettopp avspeile fenomeners kompleksitet og derfor heller understreke uferdigheten i analysen, fremfor å kamuflere den. En slik ”uferdighet” er langt fra overflatiskhet; tvert i mot er den et produkt av iherdige forsøk på å utfolde det undersøkte fenomens betydningsmuligheter”. Jeg trekker dette frem som relevant fordi problemstillingen i denne oppgaven åpner for videre studier av metadebatten som fenomen. ”Holdninger” til nettdebatten er belyst gjennom syv informanternes synspunkter og kan med fordel utvides til flere, og gjerne andre, informantgrupper. Når analysen kan betraktes som ”uferdig” er det ikke den metodiske prosessen det refereres til, men at den er åpen for videre studier. Nettdebattenes fremtid er på ingen måte avgjort med denne oppgaven, men jeg har forsøkt å samle holdninger i metadebatten slik den har utspilt seg de siste årene. Bare videre forskning på temaet, samt en eventuell juridisk og mediepolitisk avklaring kan gi en endelig konklusjon, og kanskje ikke heller da. Denne oppgaven kan forhåpentligvis bidra til en generell teoretisk forståelse av fenomenet.

3.8 Metodiske betraktninger

Det kvalitative intervjuet blir noen ganger kalt *ustrukturert* eller *ustandardisert* grunnet at det finnes få forhåndsstrukturerte eller standardiserte prosedyrer for hvordan disse intervjuene skal utføres. Det kreves dermed høyt ferdighetsnivå av intervjueren, som må fatte mange metodologiske beslutninger underveis i intervjuprosessen (Kvale, 2001). Om jeg skal reflektere over hvilken deler av forskningsprosessen som har vært den mest krevende i arbeidet med denne oppgaven, vil jeg trekke frem forberedelsene som en av dem. Det var både uvant og utfordrende å ikke ha standardiserte oppsett å forholde seg til i forberedelsene til intervjuer og metode. Intervjuguiden gjenspeiler til en viss grad noe av mitt behov for konkretisering; den er oversiktlig og rimelig detaljert i henhold til tematiske holdepunkter og spørsmål. Samtidig har det gjennom forskningsprosessen vært fordelaktig å benytte den kvalitative metodes eksplorerende egenskaper, og jeg er av den oppfatning av at en kvantitativ studie av metadebatten ikke ville gitt tilsvarende innsikt i informantenes holdninger.

Et annet moment som støtter metodevalget er forekomsten av visse selvmotsigelser i materialet. I kvantitative studier ville dette føre til at svarene ikke kan telle fordi det stilles krav til entydighet (Gentikow, 2005). Jeg var til en viss grad forberedt på at dette kunne forekomme i informantsvarene på grunn av at temaet i seg selv er preget av dilemmaer og flertydighet, og at det dermed kunne være sannsynlighet for selvmotsigelser. Samtidig er det interessant å se en ambivalens mellom informantsvar og formuleringer i retningslinjene som er publisert på nettavisenes hjemmesider. For eksempel uttaler majoriteten at det foreligger et redaksjonelt ansvar for meningsytringer, mens det i retningslinjene heter at man fraskriver seg alt ansvar for innhold produsert av brukere, og at brukeren selv er ansvarlig for egne ytringer. Min oppfatning er at retningslinjene er utarbeidet så strenge og konkrete som mulig for å sikre en best mulig debattkultur, og for å gjøre debattantene bevisst på at også de har et ansvar under deltakelsen – selv om ansvarlig utgiver har påtatt seg det overordnede redaktøransvaret.

I forbindelse med kvalitetssikring av materialet har jeg ikke nevnt metodetriangulering. Årsaken til dette er at det finnes få metoder for kvalitetsvurdering skreddersydd for kvalitative opplegg. Gentikow (2005, s. 156-157) hevder at ”den mest pålitelige kvalitetssikring oppnås sannsynligvis ved en sterk selvrefleksiv evaluering av resultatene”. Samtidig fremhever hun at den kvalitative

metode må tåle kritiske vurderinger, kanskje nettopp fordi den ikke er standardisert. Jeg mener likevel at materialet er kvalitetsvurdert både gjennom selvrefleksivitet og såkalt *informanttrianglering*. I dette ligger det at analyseresultatene legges frem for personene man har intervjuet, og på denne måten oppfylles også etiske krav. En innvending mot denne trianguleringen er imidlertid at den ikke nødvendigvis er en vitenskapelig validering ettersom det i noen tilfeller kan bidra til å forringe resultatene om informantene har store innvendinger (Gentikow, 2005). Jeg mener at dette ikke er tilfellet for mitt materiale ettersom det ble gjort få endringer fra informantenes side da jeg sendte dem uttalelsene for sitatsjekk. Igjen vil jeg også nevne at veileder etter min oppfatning har validert mine tolkninger ut fra forskermiljøets ståsted og kan til en viss grad danne grunnlaget for en forskertrianglering, som innebærer ”å bruke kolleger eller medlemmer av et forskningsteam som kontrollinstanser” (Gentikow, 2005, s. 157). Jeg mener også å ha beskrevet forskningsprosessen og metodevalg slik at andre kan ha grunnlag for å bruke materialet i videre implikasjoner for forskning, og dermed kvalitetssikre materialet ytterligere. For eksempel kan en deskriptiv innholdsanalyse av metadebatten fremme dette formål.

3.9 Etiske refleksjoner

Etiske vurderinger må ifølge Kvale (2001) foretas gjennom hele forskningsprosessen. De etiske aspektene kan med fordel følge de syv forskningsstadier beskrevet innledningsvis i dette kapittelet. Kvale (2001) fordrer spesielt tre etiske regler i forskning som involverer menneskelige subjekter: *det informerte samtykke*, *konfidensialitet* og *konsekvenser*. I informasjonsskrivet (Appendiks 1) som ble distribuert per e-post til alle informantene i forkant av intervjuene, opplyste jeg om aspekter ved den foreliggende studien. Oppgavens emne og temaer for diskusjon, samt praktisk informasjon om intervjusituasjonen ble kort forklart. Dette for at de lettere skulle kunne vurdere hvorvidt de ønsket å delta eller ikke. Samtlige informanter samtykket skriftlig til deltakelse i studien gjennom bekreftelse av intervjuforespørselen på e-post. Et informert samtykke innebærer også at intervjupersonene kan trekke seg når som helst, uten og måtte oppgi noen grunn. Dette for å forhindre en følelse av tvang (Kvale, 2001). Dette opplyste jeg også om i informasjonsskrivet, men ingen av informantene valgte å benytte seg av dette. Når det gjelder konfidensialitet, forsikret jeg informantene om at deres uttalelser ikke kom til

å bli benyttet i andre sammenhenger enn denne oppgaven. Samtidig uttrykte jeg et ønske om at de ikke deltok anonymt, begrunnet av oppgavens karakter og at informantene opptrer i kraft av sin ekspertise på det undersøkte området. Samtlige informanter aksepterte dette. Om oppgaven skal presenteres og/eller distribueres i andre sammenhenger, vil jeg innhente informantenes samtykke til dette.

En god kvalitativ forsker er sensitiv for den risikoen som deltakerne utsettes for, og en bør derfor være oppmerksom på konsekvensene dette kan føre til for intervjupersonen (Kvale, 2001). Konsekvensene av en intervjustudie bør vurderes med hensyn til mulig skade som kan påføres intervjupersonene. Samtidig må man vurdere hvilke potensielle fordeler personene kan ha av å delta. Dette gjelder ikke bare for personene som deltar i studien, men også for den større gruppen de representerer. I så måte kan denne oppgaven tenkes å ha implikasjoner både for de nettavisene og medieorganene som er undersøkt, samfunnet generelt og forskningsfeltet. Etersom informantene tidligere har vært aktive aktører i metadebatten, er det lite sannsynlig at de vil pådras negative konsekvenser gjennom denne deltakelsen. Jeg har forsøkt etterstrebe en nøytral og upartisk fremstilling av informantenes sitater, selv om argumentasjonen flere steder har vært motstridende. Jeg vil heller påstå at det er fordelaktig for de involverte å bli gitt en samlet oversikt over hva meddebattanter mener om temaene som har blitt diskutert, i tillegg til at uttalelsene blir satt i en organisert sammenheng. Av samme årsak mener jeg oppgaven kan ha forskningsmessige gevinster. Meg bekjent er det få som har satt selve metadebatten i kontekst, og oppgaven kan dermed bidra til forskningsområder om nye medier og publikumsdeltakelse.

Forskerrollen

Jeg har vært bevisst min rolle i denne oppgaven gjennom hele prosessen, spesielt overfor informantene. Dette fordi jeg til daglig jobber som journalist i en av de undersøkte nettavisene (Nettavisen). Jeg presiserte dette allerede i informasjonsskrivet og også i forkant av intervjuene. Det var viktig for meg å klargjøre at den informasjonen jeg skulle få kjennskap til under intervjuene, kun var til bruk i forskningsøyemed i kraft av min rolle som forsker/masterstudent, og jeg forsikret dem selvsagt om at uttalelsene bare skulle bli benyttet i forbindelse med oppgaven. Av samme årsak har jeg også reflektert rundt det faktum at en av informantene er min overordnede. Etter å ha gjort vurderinger av alle intervjuprosessene, kommer jeg ikke

til at dette har noen vesentlig innvirkning på resultatet. Informanten har aktivt uttalt seg om tilsvarende emner i media tidligere, og jeg tror ikke at han ville svart annerledes om det var en annen som intervjuet ham. Jeg har heller ikke gitt Nettavisen noen forrang på noen måte i forhold til de andre undersøkte nettavisene eller medieorganene. Drøftingen av intervjusitatene er temabasert og, fra mitt ståsted, en mest mulig nøytral presentasjon av de involvertes synspunkter. Dette er imidlertid kun basert på mine egne vurderinger, og kan naturligvis oppfattes annerledes av andre.

Ifølge Kvale (2001) finnes det ingen standardiserte måter for presentasjon av en kvalitativ intervjustudies resultater. Jeg har valgt å legge dem frem gjennom utstrakt bruk av intervjusitater. Disse eksemplifiserer materialet som danner grunnlaget for analysen, og jeg har kontekstualisert sitatene ved å presentere dem tematisk og i sammenheng med spørsmålene som ble stilt informantene i intervjuene. Sitatene relateres også til den generelle teksten gjennom teoretiske perspektiver og drøfting av presseetiske og juridiske aspekter.

4. RESULTATER OG DISKUSJON

4.1 Redigering og moderering

4.1.2 Innledning

Forhaandscensur og andre forebyggende Forholdsregler kunne ikke benyttes, medmindre det er nødvendigt for at beskytte Børn og Unge imod skadelig Paavirkning fra levende Billeder (Utdrag fra Norges Grundlov § 100 om Ytringsfrihet, Lovdata)

Slik er det formulert i grunnloven at forhåndssensur i all hovedsak ikke skal benyttes. Dette prinsippet gjelder også i dag, men nye kommunikasjonskanaler og muligheter for massedeltakelse tvinger mediene til å se på begrepet ”kontroll” med nye øyne. Det er ikke lenger snakk om å sensurere, men *håndtere* den store mengden brukergenerert innhold som er i omløp på nettavisenes fora til enhver tid. Det høye antallet useriøse og sjikanerende innlegg har ført til en naturlig debatt om hvorvidt forhåndsredigering bør finne sted før publisering. I det følgende vil jeg gjøre rede for argumentasjon i denne diskusjonen samt hvordan medienes praksis for å håndtere brukerinnlegg. I dette kapittelet ønsker jeg å belyse to forskningsspørsmål, det første under avsnittet ”holdninger”:

1. Bør nettdebattene modereres ved forhånds- eller etterhåndsredigering?

Og det andre, under avsnittet ”praksis”:

2. Hvor settes grensene for hvilke innlegg som redigeres?

4.1.3 Holdninger

De fleste papiraviser fører strenge regler for debatt og har lang erfaring med håndtering av innsendte innlegg. Noen krever full identifisering av avsender i spaltene, andre at i det minste redaksjonen skal vite hvem som står bak innlegget. Felles praksis er at alle innlegg redigeres, og/eller gjennomleses, før publisering. Med nye digitale plattformer har publikums deltakelse i mediene endret seg, og den tradisjonelle praksisen lar seg ikke enkelt overføre til nettmediet. Nettavisenes diskusjonsfora og kommentarfelt vitner om et omfattende engasjement fra brukerne og håndtering av bidragene er mildt sagt en utfordring for redaksjonene. Det kan virke

som en umulig oppgave å føre oversikten over alt som blir skrevet, og dette utgjør et særskilt problem ved innlegg av useriøs eller støtende karakter. Den store mengden leserinnlegg gir nettmediene utfordringer som papiravisene ikke har hatt, derfor er det vrient å håndtere debattene på tilsvarende vis. Ifølge ansvarlig redaktør i VG NETT, Espen Egil Hansen, kan det heller ikke være noe mål å behandle dem likt på grunn av deres ulikheter i karakter:

(...) Jeg tror videre at det er en helt grunnleggende forskjell mellom digitale diskusjonsfora og de debattene vi er vant til å se i tradisjonelle medier. En nettdebatt er i langt større grad en samtale som foregår her og nå, og den er i og for seg ikke ment for å være noe annet heller. Mens når man uttrykker seg i en kronikk eller deltar i Dagsnytt 18, så formulerer man seg på en helt annen måte og det er ofte andre personer som blir invitert til å delta i debattene. En av feilene blir gjort i denne sammenheng er å prøve å gjøre nettdebatter og øvrige debatter til det samme, noe det ikke er (intervju 21.06.2010).

Redaksjonell kontroll og styring av brukerdeltakelsen er et sentralt tema i metadebatten. Et viktig spørsmål er om det er mulig for nettavisene å tilrettelegge for åpen debatt som samtidig er fri for støtende innhold, og hvordan dette skal løses praktisk. Det foreligger ikke noen faste regler for hvordan redigering og moderering skal foregå eller hvordan nettmediene skal utøve redaksjonell kontroll for nettdebattene, derfor er spørsmålet om forhånds- eller etterhåndsredigering et naturlig diskusjonstema. Det er imidlertid formulert noen føringer, mediene anbefales å følge blant annet i Vær Varsom-plakatens (VVP) punkt 4.17:

Dersom redaksjonen velger ikke å forhåndsredigere digitale meningsutvekslinger, må dette bekjentgjøres på en tydelig måte for de som har adgang til disse. Redaksjonen har et selvstendig ansvar for så snart som mulig å fjerne innlegg som bryter med god presseskikk (Norsk Presseforbund, 2006).

Dette ble inkludert i plakaten etter et initiativ til revisjon av Norsk Presseforbund (NP) ved generalsekretær Per Edgar Kokkvold. Debatten om nettdebatten innbefatter imidlertid en del uenighet om denne ordlyden og flere medieinstanser har kommet med innvendinger mot formuleringen. En av innvendingene har vært at forhåndsgodkjenning av debattinnlegg bør være veiledende prinsipp i VVPs punkt 4.17. Norsk Journalistlag er en av instansene som har ytret ønske om en slik

forhåndsregulert debatt i nettavisene. Leder Elin Florberghagen forteller at NJ ikke har noen faste kjøreregler for hvordan mediene skal moderere nettdebatten, men redaktøren skal og må ha ansvaret for hele mediets innhold og må derfor opprette systemer for hvordan kontrollen skal skje. Samtidig peker Florberghagen på at NJ tidligere har foreslått en revisjon av Vær Varsom-plakaten: ”NJ har ønsket at pressen tar inn krav til forhåndsredigering i Vær Varsom-plakaten, uten å vinne frem med vårt syn. At redaktørene tar ansvaret for debatten er derfor svært viktig for oss, både i presseetikk og i lov” (Intervju 3.11.2010). Revisjonskomiteen var av samme oppfatning da den kom med forslag om følgende omformulering:

Digitale meningsutvekslinger er underlagt samme redaktøransvar som annen debatt. Som hovedregel skal innlegg underlegges redaksjonell vurdering før publisering, der hvor dette er teknisk mulig. Digitale debatter må overvåkes fortløpende, og krenkende innhold fjernes eller sperres så raskt som mulig (Revisjonskomiteen, 2005).

Ifølge Kokkvold, som har sittet i komiteen to ganger, har det begge gangene vært flertall for forhåndsredigering av nettdebatter. Det var imidlertid et klart flertall i styret mot et slikt krav, og dermed ble ikke revisjonsforslaget en realitet (intervju 16.11.2010). Tilhengere av forhåndsredigering ønsker generelt mer redaksjonell kontroll, noe som begrunnes med et ønske om kvalitetssikring av innholdet samt forhindring av overtredelser i det som ytres i foraene. Andre administrative verktøy kan også benyttes for å kontrollere det brukergenererte innholdet, som for eksempel ulike former for registrering, bruk av moderatorer, lukke kommentarfunksjonen under visse artikler og ulike varslingsfunksjoner der brukerne selv varsler redaksjonene ved upassende innlegg.

Andre mener imidlertid at redigering vil begrense debatten og at det rokker ved den demokratiske rett til å ytre sin mening. Ytringsfriheten er solid forankret i den norske samfunnsstrukturen, og motstandere av forhåndskontroll tyr ofte til dette som argument. Ytringsfrihetskommisjonens utredning ”Ytringsfrihed bør finne sted” (NOU, 1999:27, kapittel 7) drøfter forhåndsredigering versus etterhåndsredigering på prinsipielt grunnlag, og lister en rekke begrunnelser for hvorfor forhåndsredigering er uheldig: Først og fremst har denne formen for kontroll særlig vært benyttet av repressive regimer. For det andre påpeker kommisjonen at et system med

forhåndskontroll strider mot det liberale grunnprinsipp om ”frihet under ansvar”, hvor borgerne skal kunne treffe sine egne beslutninger om hva de vil meddele andre, men samtidig være ansvarlige for eventuelle brudd på loven i etterkant av meddelelsen. For det tredje mener de at det ligger noe grunnleggende udemokratisk i et system med forhåndskontroll fordi debatten om hva som skal være tillatte ytringer ikke vil være tilgjengelig i det offentlige rom. Debatten, påpekes det, er imidlertid et demokratisk anliggende og bør foregå i full åpenhet. I utredningen konkluderes det med at

det er en grunnleggende forskjell på forhåndskontroll og etterfølgende ansvar. Forskjellen kan ikke reduseres til et spørsmål av teknisk art. Kommisjonen legger etter dette til grunn at forhåndskontroll må oppfattes som en særlig uheldig form for sanksjon mot ytringer (NOU, 1999:27, punkt 7.1).

Samtidig erkjenner kommisjonen at betingelsene for forhåndskontroll henger sammen med hvilket medium som formidler ytringene. Kontrollbehovet oppfattes nødvendigvis som større jo flere personer som nås av ytringen og jo mer effektiv kommunikasjonen antas å være (NOU, 1999:27, punkt 7.2). Digitalisering åpner for helt nye typer kontrollformer, og det er hovedgrunnen til at forhåndsredigering er en vesentlig del av metadebatten.

Motstandere av forhåndskontroll kan også finne støtte i e-handelsloven, som regulerer såkalte ”informasjonssamfunnstjenester”. Lovens § 1, 2. ledd definerer dette som

- a) enhver tjeneste som vanligvis ytes mot vederlag og som formidles elektronisk, over avstand og etter individuell anmodning fra en tjenestemottaker, samt
- b) enhver tjeneste som består i å gi tilgang til, eller overføre informasjon over, et elektronisk kommunikasjonsnett, eller i å være nettvært for data som leveres av tjenestemottakeren (Lovdata, 2003).

Flere nettaviser forholder seg til dette lovverket når det kommer til regulering av brukerbasert innhold, blant annet punkter som omhandler ansvarsfrihet i visse sammenhenger. § 19 er relevant i denne sammenhengen, og fastslår at det ikke foreligger noen plikt til overvåkning av innhold:

§ 19. Overvåking mv.

Bestemmelsene i §§ 16 til 18 medfører ikke at tjenesteyteren har en generell plikt til å kontrollere eller overvåke den informasjonen som lagres eller overføres på oppfordring fra en tjenestemottaker, eller en generell plikt til å undersøke forhold som antyder ulovlig virksomhet Lovdata, 2003).

Mens enkelte stempler forhåndsredigering som sensur eller stridende mot ytringsfrihet og demokrati, kan man på den andre siden hevde at redigering er en essensiell del av media. Journalistikkens vanligste metoder innebærer kontinuerlig utvelgelse av hva som skal på trykk og ikke, og det er nærliggende å overføre denne praksisen også til håndtering av nettdebatter. I kraft av pressefriheten kan mediene ikke bare velge hva de ønsker å publisere, men også hva de *ikke ønsker* å publisere. Som Ytringsfrihetskommisjonen også trekker frem, er det heller ikke tidspunktet for kontroll som er det sentrale:

Rent prinsipielt er det neppe noe i veien for at et system med fullstendig forhåndskontroll kan ha større aksept for kontroversielle ytringer enn et system med etterfølgende ansvar. Det avgjørende for hva man lovlig kan ytre er isolert sett ikke tidspunktet for kontroll, men de materielle ytringsfrihetsreglene. Dette synspunktet er imidlertid for enkelt. Spørsmålet om forhåndskontroll kan ikke reduseres til et teknisk spørsmål om hvorvidt kontrollen skal settes inn før det ytres, mens det ytres eller etterpå (NOU, 1999:27, punkt 7.1).

Det er likevel ikke til å komme unna at man ved å unngå restriktiv moderering lar flere komme til ordet i en offentlig debatt som tidligere har vært relativt lukket for ”vanlige” mennesker. I et slikt perspektiv tillegges derfor nettdebattene en demokratisk funksjon. Nettmediene ønsker også høy deltakelse og terskelen for debatt er senket sammenliknet med i tradisjonelle kanaler. Ettersom den mest utbredte praksisen i dagens nettaviser er å etterhåndsmoderere innlegg, er utfordringen å balansere mulighetene for demokratisk deltakelse og redaksjonell kontroll av innleggene som skrives. Debattansvarlig i Aftenposten, Liv Skotheim, bekrefter at balansegangen er problematisk med det høye antallet brukerinlegg som kontinuerlig produseres:

Vi jobber (imidlertid) hele tiden for å forbedre forumet vårt, og vi beklager sterkt de gangene rutinene svikter. Dette er et vanskelig og utfordrende felt pga. volumet. Direktesendt TV og radio står foran ovenfor de samme utfordringene, prinsipielt sett (intervju 24.10.2010).

Sjefredaktør i Nettavisen, Gunnar Stavrum, påpeker videre hvilket dilemma nettavisene står ovenfor når det gjelder spørsmål om redigering av brukergenerert innhold:

Om man ønsker at flest mulig skal delta, så må man gi avkall på muligheten for å redigere. Om man ikke redigerer er det brukerne som styrer. Og det er en del personer som ikke oppsøker fora for å diskutere, men for å underholde seg selv og andre med skittkasting og avsporinger. Dette ødelegger kvaliteten på debattene og dette er absolutt en utfordring (intervju 24.06.2010).

Diskusjonen rundt redaksjonell kontroll pågår stadig, men det kan likevel se ut som at majoriteten av sentrale deltakere i metadebatten holder en knapp på etterhåndsredigering. Av informantene jeg har intervjuet, svarer samtlige representanter fra nettavisene at etterhåndsredigering er det mest fordelaktige av flere årsaker. Å sikre ytringsfrihet og en friere debatt, lav terskel for deltakelse samt tekniske begrensninger er noen av dem. Representant for Norsk Journalistlag, Elin Floberghagen, er den eneste som uttalt ønsker å innføre forhåndsredigering av nettdebattene. Nils E. Øy for Norsk Redaktørforening stiller seg nøytral til spørsmålet, og lar dette hver opp til hver enkelt redaktør så lenge kravet i Vær Varsom-plakaten oppfylles. Svaret på forskningsspørsmålet om nettdebattene bør modereres ved forhånds- eller etterhåndsredigering blir, basert på disse uttalelsene, etterhåndsredigering.

Nettavisene blir videre daglig stilt overfor tilsvarende utfordringer. I det følgende vil jeg gå nærmere inn på hvordan hver enkelt publikasjon velger å håndtere dem; fra hvilke opplysninger som kreves for å delta i debatt- og kommentarfelt, til hvem og hvor mange som overvåker innleggene.

4.1.4 Praksis

De presseetiske retningslinjene samt regelverket generelt har blitt kritisert for å være udefinert og lite tilpasset nettet som debattarena. Den enkelte publikasjon kan i stor grad selv velge hvordan nettdebattene skal håndteres, og det stilles ulike krav til brukerinnholdet som sendes inn samtidig som toleransegrensen for hva som oppleves som støtende varierer. Med bakgrunn i dette ønsket jeg derfor å undersøke hvor

grensene settes for hvilke innlegg som redigeres. Spørsmålet henger også sammen med mer tekniske krav til registrering og vilkår for deltakelse.

4.1.4.1 Generelle retningslinjer

I mangel på et allment regelverk, har nettavisene gjerne ulik praksis når det kommer til hvordan debattinnlegg håndteres. Mange har opplegg for digital meningsutveksling spesielt utarbeidet for publikasjonen, mens andre benytter eksterne aktører til å håndtere brukergenerert innhold. Nettavisen representerer sistnevnte, og har valgt å knytte seg opp til kommentar- og moderatortjenesten ”DISQUS” (vil heretter kun refereres til som ”Nettavisen”). Tidligere brukte Nettavisen verktøyet ”Origo” til samme formål. Disse eksterne leverandørene begrenser seg imidlertid til å gjelde det rent tekniske bak løsningene, og som oftest er det mediebedriftene som håndterer innholdet som kommer inn. Administrerende direktør i Nettavisen, Gunnar Stavrum, bekrefter dette:

Vi har to debattsystemer, der hovedsystemet er ”Disqus”. Dette er basert på en enkel varslingsfunksjon som gjør at brukerne kan flagge innlegg de oppfatter som støtende. Vi går gjennom alle flaggede meldinger fortløpende, og dette gjøres av desken eller journalister. Vi fjerner det vi opplever som støtende. Vi har også definert en del ord som gjør at innlegg blir satt i kø, samt at vi har svartelistet en del personer som ikke holder seg innenfor regelverket. Da er det ip-adressen vi baserer oss på, slik at det ikke er mulig å bare registrere seg på nytt med en ny e-postadresse (intervju 24.06.2010).

De aller fleste av nettavisenes diskusjons- og kommentarfora er kostnadsfrie for brukerne. Dagbladet.no endret nylig sin praksis og er ett av få unntak. Det er gratis å registrere seg, men etter én måned blir man fakturert for et medlemsgebyr pålydende 5 kroner per måned.

Enkelte nettpublikasjoner velger å forhåndsmoderere innleggene, majoriteten modererer i etterkant. De fleste tillater anonym deltakelse i debatt, men krever likevel en form for registrering som skal sikre at vedkommende ikke misbruker tjenesten eller gir seg ut for å være en annen enn seg selv. Dette kan være å oppgi mobiltelefonnummer, e-postadresse eller annet som må verifiseres for å fullbyrde registreringen som ny bruker. Fåtalet krever at debattantene signerer under fullt navn.

4.1.4.2 Vilkår for registrering

De fleste av nettavisene krever registrering for deltakelse i debatter og for å kommentere på redaksjonelle artikler. Verifisering av e-postadresse eller mobiltelefonnummer er vanlig praksis, og benyttes for å sikre at e-postadressen eller nummeret virkelig tilhører vedkommende som registrerer seg. Dagbladet.no krever registrert e-postadresse, men også mobiltelefonnummer for verifisering av brukerkontoen. For deltakelse må man også fylle inn fornavn og etternavn som er synlig for alle, men her kan man oppgi et annet navn enn ens eget og endre navn når man vil. Som ny bruker hos Aftenposten.no må man registrere e-postadresse, mobiltelefonnummer, kjønn og fødselsdato. I tillegg velger man seg et kallenavn som vises ved kommentering og debattinnlegg. Tilsvarende praksis finner man også hos VG Nett, som krever registrering av kjønn, fødselsdato, e-postadresse, mobiltelefonnummer, for- og etternavn samt et kallenavn. Nettavisen på sin side krever i utgangspunktet kun registrering av e-postadresse (uten verifisering) og kallenavn om man vil kommentere som gjest. For å opprette en brukerprofil, må man registrere e-postadresse for verifisering, kallenavn og et passord for innlogging. Nettavisen er den eneste av de fem undersøkte nettavisene som har satt aldersgrense for deltakelse, henholdsvis 13 år. Det er likevel ingen sikring for å identifisere brukernes alder ved registrering.

4.1.4.3 Forbehold

Et annet felles punkt i retningslinjene peker på nettavisenes rett til å moderere, slette eller flytte brukergenerert innhold som er publisert i debatter eller kommentarfelt. Dette henger spesielt sammen med spørsmålet om for- og etterhåndsredigering, og medienes rett til å tilpasse innhold til sin profil. Denne regelen gjør at mediebedriften står fritt til å luke ut upassende innlegg, gjerne uten forvarsel, men dette skal skje i tråd med gjeldende praksis og oppgitte retningslinjer. I Nettavisens reglement er dette kortfattet formulert:

We reserve the right, at our discretion, to change, modify, add, or remove portions from this policy at any time (Nettavisen, 18.02.2010).

Aftenposten.no, Dagbladet.no og VG NETT skriver alle mer utfyllende, eksemplifisert i følgende utdrag:

De erkjenner at Aftenposten ikke nødvendigvis forhåndskontrollerer Innholdet, men at Aftenposten eller andre utpekt av Aftenposten skal ha rett, men ikke plikt, etter eget skjønn å nekte eller fjerne Innhold som er tilgjengelig via Tjenesten. Dessuten skal Aftenposten og den Aftenposten utpeker ha rett til å fjerne ethvert Innhold som er upassende (Aftenposten.no, 18.02.2010).

DB Medialab forbeholder seg retten til å fjerne materiale som er eller kan være i strid med norsk lov eller som etter vår vurdering kan være i strid med denne brukeravtalen. Slik sletting blir eventuelt gjort etter vurdering fra redaksjonen i Dagbladet.no eller moderatorer utnevnt av redaksjonen. Ved gjentatte eller alvorlige brudd på brukeravtalen, vil du bli slettet som bruker av Dagbladet.no (Dagbladet.no, 18.02.2010).

VG Nett forbeholder seg retten til på et hvilket som helst tidspunkt å redigere eller trekke tilbake innlegg vi mener er i strid med våre grunnregler. Videre forbeholder vi oss retten til, uten forvarsel, å nekte brukere vi mener ikke overholder grunnreglene, adgang til å poste nye innlegg i diskusjonsforumene. Vi forbeholder oss også retten til å fjerne innlegg som ikke holder seg til temaet i den debattgruppen det er postet i (VG NETT, 18.02.2010).

4.1.4.4 Moderering i praksis: Moderatorer

De undersøkte nettavisene følger hovedsakelig prinsippet om etterhåndsmoderering når det kommer til håndtering av brukergenerert innhold. Praksisen varierer imidlertid noe når det gjelder hvem som modererer og hvor store ressurser som settes inn for å gjøre dette. I flere tilfeller redigeres ikke innleggene; de enten beholdes eller fjernes.

Liv Skotheim forteller om en slik praksis i Aftenposten:

Aftenposten forhåndsmoderer ikke, vi opererer med en kombinasjon, der man kan skrive innlegg uten forhåndsgodkjenning i debatter startet av leserne, mens innlegg knyttet til avisartikler, kronikker og leserinnlegg havner i kommentarkøen og må godkjennes av moderator eller debattleder. Men selv om den leserstyrte debatten er fri for forhåndsredigering, er den ikke uredigert. I tillegg til at våre moderatorer overvåker debatten og tar stikkprøver, er alle innlegg utstyrt med en ”anmeld”-knapp. Dersom leserne ser et upassende innlegg kan de anmelde det, og moderatorene kan slette innlegget med eller uten advarsel og eventuell utestengelse av brukeren (intervju 24.10.2010).

Både Nettavisen og Dagbladet opererer også med etterhåndsredigering, som i all hovedsak går ut på om et innlegg skal beholdes eller slettes. VG NETT har på sin side to måter for å behandle innlegg, og sjefredaktør Espen Egil Hansen forteller at det gjennomføres både forhåndsredigering og etterhåndsredigering:

I VG D, altså vårt diskusjonsforum, er det postmoderering – det vil si at man som registrert bruker kan publisere innlegg direkte. I innhold som ligger tettere opp til artiklene -artikkelkommentarer - leser vi det meste på forhånd og godkjenner eller avslår deretter. Vi tester imidlertid nå å la fullt registrerte brukere få slippe til direkte uten gjennomlesning, men dette er foreløpig i en utprøvende fase (intervju 21.06.2010).

VG NETT er videre den eneste av de undersøkte nettavisene som har egne moderatorer knyttet opp mot diskusjonsforaene. Hansen forteller at publikasjonen prioriterer ressurser i henhold til håndtering av nettdebattene:

Vi har et stort moderatorkorps og bruker store ressurser på det. Vi har en tre-fire egne og vi kjøper også til dels tilsvarende tjenester fra et svensk firma, Interaktiv SÅkerhet, som jobber med dette på heltid. I praksis deler vi døgnet mellom oss og dem, men der våre moderatorer går noe dypere inn i å svare brukerne på henvendelser, har dette firmaet mer en overvåkningsfunksjon (intervju 21.06.2010).

Ifølge Skotheim (intervju 24.10.2010) overvåker Aftenposten i all hovedsak selv det som skjer i debatt- og kommentarfeltene. I tillegg har de et moderatorsteam på åtte personer som sitter i Sverige og hjelper til med å moderere det store volumet: ”Vi instruerer og korrigerer våre moderatorer ukentlig. Vi har ansvaret, de bistår oss med den praktiske utførelsen av det”. Dagbladet og Nettavisen har per i dag ikke egne moderatorer, der er det vakt sjefene, desken og/eller eller journalistene som følger med på debatter og kommentarfelt.

Praksis i de undersøkte nettavisene indikerer at det hersker stor enighet om hva som er tolererbare ytringer og hva som – ideelt sett – bør fjernes. Det er imidlertid generelt stor takhøyde for hva som tillates på trykk. Dette ser ut til å skyldes både tekniske og ressursmessige begrensninger i henhold til innholdsvolum samt et generelt ønske om å tilrettelegge for en så fri og åpen debatt som mulig. Informantene melder om at moderering av innlegg ofte skjer etter skjønn, og at det er vanskelig å si nøyaktig hvor grensene trekkes for hva som tillates og hva som blir fjernet. Samtidig

er det stor enighet om at innlegg som strider mot norsk lov, presseetiske retningslinjer og eget regelverk skal fjernes. Dette blir dermed konklusjonen på forskningsspørsmålet om hvor grensene settes for hvilke innlegg som redigeres. Grunnet den høye andelen av ytringer samt stor brukeraktivitet er det imidlertid ikke alltid at mediene klarer å etterleve egne målsetninger, og det finnes flere eksempler på kritikkverdige tilfeller der lov- og/eller regelstridige utsagn har blitt liggende på nettet uredigert. Derfor er det også at dagens praksis er et tema i metadebatten, og at det kontinuerlig forsøkes å utarbeide løsninger som best mulig kan ivareta en god debattkultur.

4.2 Anonymitet

4.2.1 Holdninger

Et annet sentralt spørsmål i metadebatten er hvorvidt man skal ha mulighet for å ytre seg anonymt i på nettavisenes diskusjonsfora. Nedenfor vil jeg gjennomgå hvilke holdninger informantene har til dette spørsmålet og deretter hvordan anonymitetsproblematikken behandles i de undersøkte nettavisene.

Forskningsspørsmålet jeg opererte med i intervjuguiden under dette temaet var dette:

Bør man få beholde muligheten for å ytre seg anonymt i nettdebatter eller ønskes åpne debatter der avsenderne tilkjennegis med fullt navn?

4.2.1.1 utfordringer

Enli og Skogerbø (2008) påpeker at det i demokratiteorien ofte poengteres at en forutsetning for at den demokratiske samtalen kan finne sted er at borgerne opptrer autentisk, ansvarlig og sannferdig i sin argumentasjon. Denne forutsetningen ligger også til grunn for mer dagligdagse og pragmatiske forståelser av demokratiets virkemåte, og det betyr at deltakere i demokratiske fora, enten det er nettdebatter, leserinnlegg eller stortingsdebatter, forventes å opptre i kraft av seg selv og sin overbevisning. Digitale debatter bryter dermed med demokratiets konvensjon om ansvarlighet og åpenhet, ettersom nettavisenes praksis vanligvis tillater deltakerne å opptre anonymt, under alias eller falsk identitet. Sjefredaktør i VG NETT, Espen Egil

Hansen, ser tydelig praktiske utfordringer med å la debattanter ytre seg uten å tilkjenne sin identitet:

Det er helt klart utfordringer knyttet til dette. Om man føler at man er anonym så kan man også skjule seg bak det og bruke den delen av det offentlige rommet til å uttrykke synspunkter som man ellers ikke ville uttrykt. Det kan utgjøre en stor belastning for enkeltpersoner, og det kan også gjøre noe med tonen i debatten. I diskusjoner som eksempelvis omhandler Midtøsten eller rasisme har vi erfart at man ofte går mye lengre med en hatsk tone ved anonym deltakelse enn man ville gjort under fullt navn (intervju 21.06.2010).

Aftenpostens Liv Skotheim nevner også personangrep som en av utfordringene ved anonym deltakelse: ”Utfordringen er at enkelte kanskje er mer tilbøyelig for å bedrive mer sjikane og personhets, fordi man ikke må stå for det man mener med fullt navn” (intervju 24.10.2010). Enli og Skogerbo (2008) spekulerer i om denne anonymiteten kan være et av trekkene ved nettdebattene som hindrer dem i å få en fremtredende posisjon i den politiske offentligheten.

Nettdebattene har ikke bare fått kritikk for lovstride enkeltytringer, men også for å være useriøse. Også her trekkes paralleller til en anonymisert debattkultur, hvor brukerne tillater seg uttalelser de ikke ville funnet på å ytre om det var under fullt navn. Generalsekretær i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold, trekker også frem denne langt mer harmløse siden av anonyme innlegg:

Min mening er at anonymitetsretten primært er til for å verne den som trenger det mot straffeforfølgelse. Når det sees i sammenheng med nettdebatter, er det en rekke anonyme innlegg som både er ufarlige eller morsomme og som ikke ville stått på trykk om de var under fullt navn. Jeg synes samtidig at alle burde stå for det de mener i det offentlige rom (intervju 16.11.2010).

4.2.1.2 Fordeler

Anonymisert deltakelse er imidlertid ikke utelukkende negativ, men kan også ha positive demokratiske effekter. Dette blant annet ved at det motiverer til deltakelse, som kan føre til at nye stemmer høres i debatten. Det at anonymitet gjør terskelen for å delta lavere, gjør også at nettdebatten egner seg som læringsarena for politisk debatt. Dette gjennom at debatt deltakerne kan teste ut meninger og argumenter uten å

forplikte seg (Enli og Skøgerbø, 2008). VG NETTs Espen Egil Hansen understreker også hvor viktig anonymiteten kan være for deltakelsen:

Fordelen er at flere tør å delta. Den offentlige debatten slik vi kjenner den fra de siste hundre årene har fra demokratisk perspektiv hatt en stor svakhet, og det er at altfor få deltar. Det er en liten gruppe mennesker som tør å være med. Jeg tror det har en egenverdi i det å delta, selv om ikke så mange hører på. Det å få muligheten til å formulere egne argumenter, det å bli møtt med motstand og å forsvare eller tilpasse sine argumenter har en verdi i seg selv (intervju 21.06.2010).

Gunnar Stavrum i Nettavisen mener også at anonymiteten ofte er en forutsetning for å trekke deltakere til debatter: "[Fordelen er] at vi har en debatt som fungerer. All praksis tyder på at forhåndsredigering og for mange terskler for deltakelse gjør at man ikke får til en bred og ønskelig debatt. Man får kanskje en ryddig debatt, men med kun fire deltakere" (intervju 24.06.2010).

Andre holdepunkter som begunstiger anonymiteten er nettavisenes frykt for å miste deltakere. Et utbredt argument er at deltakelsen vil synke dramatisk om man påkrevder deltakerne å signere med fullt navn, og et sentralt poeng er at det ikke er gitt at kvaliteten vil høynes om anonymiteten avskaffes. Mina Hauge Nærland i Dagbladet trekker også frem en rekke fordeler ved denne praksisen, ikke minst når det kommer til ømtålige temaer:

Rent ideologisk, om man tenker prinsipielt på det, så har det å ytre seg anonymt en del fordeler. Det ene er at i store deler av offentlig sektor i Norge så har man munnkurv i forhold til å snakke om arbeidsplassen sin; eksempelvis lærere, sykepleiere, folk i helsevesenet - folk over hele linjen har strenge kommandolinjer for hva de kan si hvor. Dette er for oss i mediene, og for samfunnet generelt, kanskje problematisk og det kan være bra hvis noen kan få anledning til å ytre seg om kritikkverdige forhold som de egentlig ikke har lov å si noe om. Rett og slett som varslerfunksjon. Og man ser jo en del tilfeller av at interessante ting kommer for en dag i nettdebatter når folk snakker om arbeidsplassen sin. En annen veldig, veldig viktig verdi etter min mening er de ekstra følsomme temaene, altså sykdom, psykiske lidelser, medisiner av psykiske lidelser og tilsvarende diskusjoner har en verdi fordi det kommer folk som forteller sin egen sykdomshistorie (...)
(intervju 22.06.2010).

Liv Skotheim i Aftenposten poengterer også at anonymitet gir visse grupper muligheten til å ytre seg i viktige saker – saker de vanligvis ikke kunne kommentert under fullt navn på grunn av eksempelvis yrke eller sosial posisjon: "Det er mange yrkesgrupper som ikke kan være med i de offentlige debattene med fullt navn. Dette

er viktige grupper som er med på å heve debattene, for eksempel i ”ambulanse-saken” var det mange helsepersonell som debatterte anonymt og hevet debatten veldig” (intervju 24.10.2010).

Eksemplene ovenfor illustrerer metadebattens mangesidige karakter. Debatten om nettdebatten består av en rekke dilemmaer, og spørsmålet om anonymitet er ett av dem: Den gjør terskelen for deltakelse lavere og sikrer dermed flere stemmer å bli hørt. Samtidig hindrer den nettdebatten i å posisjonere seg i den offentlige debatten og gjør dermed at de ekstra stemmene i praksis ikke høres. Anonymitetens paradoks blir også anskueliggjort av informantene. Hauge Nærland sier eksempelvis at det er et misforhold mellom det man ønsker og hva som er realitet:

[Jeg] har på en måte vært av de anarkistene som fra tidlig av har ment at dette skal vi få ut så åpent og fritt som mulig. Min personlige holdning til [anonyme nettdebatter] er at jo mer tillit vi gir de som deltar i en samtale - og jo mer spillerom vi gir dem - desto mer positivt kommer det ut av det. Men det er kjempevanskelig i praksis. Det er vanskelig å få til de gode diskusjonene og det er ikke gitt at vi har funnet den endelige oppskriften på hvordan vi skal få [dette] til (...) (intervju 22.06.2010).

Stavrum beskriver også en tosidighet ved anonyme ytringer, og ser både fordeler og ulemper ved begge sider:

Jeg er ikke så normativ i holdningen når det kommer til dette, jeg mener for eksempel ikke at man absolutt må bruke fullt navn ved deltakelse. Det er fordeler med at debattantene står for det de sier med fullt navn, men på den andre siden er det mange emner som man gjerne ikke ønsker å stå frem med og fronte i et debattforum. Sykelønnsdebatten er et slikt eksempel, og der diskuteres både arbeidsgivere og kollegaer. I slike tilfeller er det en stor fordel at anonymitet er en mulighet (intervju 24.06.2010).

Anonymiteten utgjør også et dilemma i et analytisk perspektiv. Kredibilitet regnes som en forutsetning for god kommunikasjon, og evne til å fremstå som en troverdig samtalepartner er viktig. Gjennom troverdighet kan man overbevise mottakerne om at argumentasjonen som fremsettes er nøyaktig og pålitelig, og informasjonen har en tydelig avsender. Det store spørsmålet når det gjelder anonyme nettdebatter er i hvilken grad anonyme skribenter fremstår som troverdige og pålitelige deltagere i den offentlige debatten (Skovholt, 2007).

I metadebatten er disse utfordringene mindre utbredt; den oppfyller demokratiets krav til åpenhet samtidig som den ekskluderer anonym deltakelse. Debattantene opptrer under fullt navn og i kraft av egne overbevisninger eller av overbevisninger som tilhører organisasjonen de representerer. Den er heller ikke er like inkluderende og demokratisk som nettdebatten for øvrig når det kommer til hvem som kan delta. At terskelen for deltakelse er høyere og avsenderne er enkle å identifisere gjør at metadebatten regnes for å være en nødvendig og viktig del av det offentlige ordskifte.

En oppsummering av informantsvarene viser at retten til anonym deltakelse er viktig for nettdebattene. En felles oppfatning blant representantene for nettavisene er at anonymitet er å foretrekke fremfor identifiserte deltakere på generelt grunnlag. Samtidig rapporterer informantene om utfordringer knyttet til en slik frihet, og det er generelt i metadebatten mange ulike oppfatninger om hvordan anonymitetsproblematikken kan løses. En av dem er at det fremover vil utvikles flere nisjefora og at nettdebattene vil deles inn i diskusjoner etter for tema, brukersomfang eller formål for å nevne noen. Representant for Norsk Journalistlag, Eli Floberghagen lot spørsmålet om hvilke holdninger NJ har til anonymitet stå ubesvart, mens Nils E. Øy i Norsk Redaktørforening mener det er opp til hver ansvarlige redaktør å avgjøre, også om man vil ha ulik adgang til ulike debatter (for eksempel anonym i én sammenheng, krav til navn i annen). NR advarer samtidig generelt mot ”å ”kriminalisere” anonymitet, ettersom retten til anonym ytring er beskyttet både av internasjonale konvensjoner og vår egen grunnlov. Det er derfor vi blant annet har regler om anonymitet og kildevern” (intervju 8.11.2010).

4.2.2 Praksis

Representantene fra nettavisene er som nevnt tilhengere av å tillate anonym deltakelse i nettdebatter. Det kommer derfor ikke som noen overraskelse at samtlige av de undersøkte nettavisene tillater brukerne sine å ytre seg anonymt. Hos Dagbladet.no kan man delta under fiktivt navn selv om det bes om for- og etternavn under registrering, det samme gjelder for VG Nett. Aftenposten.no og Nettavisen krever kun kallenavn. Selv om bedriften kan identifisere forfatteren av et innlegg basert på mobiltelefonnummer eller e-postadresse – med forutsetning av at disse er korrekt

oppgitt – så vil ikke andre kunne vite hvem som befinner seg bak kallenavnet. Man velger derfor selv hvor mye personlig informasjon man vil dele med andre brukere. I Aftenposten.nos retningslinjer står blant annet dette:

Det er bare redaksjonen som kjenner din e-postadresse. Hvis du vil fortelle andre mer om deg selv, kan du bruke profilsiden. Hvis du vil kommunisere direkte med andre debattanter, kan du bruke det interne meldingssystemet. Tenk deg om før du oppgir personlig informasjon - vi kan aldri garantere at noen ikke vil misbruke dette (Aftenposten.no, 17.02.2010).

Informantene oppfordrer likevel brukerne til å benytte sitt riktige navn selv om dette ikke er noe krav. Så bør man få beholde muligheten for å ytre seg anonymt i nettdebatter eller ønskes åpne debatter der avsenderne tilkjennegis med fullt navn? Basert på informantenes holdninger og de undersøkte nettavisenes praksis, er svaret – slik situasjonen er i dag – at anonym deltakelse er det foretrukne. Samtidig er flere av informantene åpne for at dette kan tilpasses det enkelte fora; at mindre diskusjonsgrupper kan fungere fint med navngitte deltakere, mens generelle nettdebatter med et høyt antall deltakere er best stilt med tillatt anonymitet.

4.3 Redaktøransvar

4.3.1 Holdninger

4.3.1.2 Den redigerende makt

Ved snakk om digital publikumsdeltakelse, er spørsmålet om kontroll en viktig og kontroversiell del. Medieledere må ta stilling til en rekke utfordringer om hvordan deltakelsen skal legitimeres og håndteres. Redaktører må ta hensyn til både presseetiske prinsipper og mediepolitiske målsettinger, samtidig som pragmatiske hensyn som ressurser, økonomi og tidsbruk må vurderes. Det er også en utfordring hvordan den ansvarlige ytrer skal vurderes opp mot redaktøransvaret (Enli og Skogerbø, 2008). Hva som ligger i redaktøransvaret er også en utfordring når det kommer til digitale ytringer; i metadebatten pågår en diskusjon om hvorvidt redaktøransvar på nett skal tilsvare det som gjelder for papiraviser eller om det bør foreligge andre retningslinjer for Internett som medium. Hovedspørsmålet som ligger

til grunn for kontroversen er: Bør nettdebattene underlegges redaktøransvaret? Dette er også forskningsspørsmålet jeg opererte med i intervjuguiden.

4.3.1.3 Det normative og presseetiske ansvar

Redaktørrollen i en digital tidsalder står ovenfor en rekke problemstillinger og dette har gjort redaktøransvaret på nett til et sentralt tema i metadebatten. Dette er også tett knyttet til polemikken rundt redigering og moderering av nettdebattene.

Fellesnevneren er kontroll og styring, og i hvilken grad dette bør praktiseres, utgjør et redaksjonelt dilemma. Et av mediens viktigste samfunnsmessige ansvarsområder er å sikre ytringsfrihet og informasjons- og meningsmangfold, og problemstillingen er å definere hvor store ytringsmulighetene skal være og hvordan kontrollen skal utføres i praksis samtidig som pressens oppgaver og en god debattkultur ivaretas. Slik regelverket er i dag, er det opp til hver enkelt mediebedrift å finne løsninger på hvordan de vil håndtere og kontrollere bidrag innenfor pressetiske retningslinjer. Samtidig er det utarbeidet retningslinjer for hvordan redaktørene skal håndheve sin makt over det publisistiske innholdet. Redaktørens etiske ansvar er først og fremst nedfelt i Redaktørplakaten, hvor det heter at

Den ansvarshavende redaktør har det personlige og fulle ansvar for mediets innhold. Redaktøren leder og har ansvaret for sine medarbeideres virksomhet, og er bindeleddet mellom utgiveren/styret og de redaksjonelle medarbeiderne. Redaktøren kan delegere myndighet i samsvar med sine fullmakter (Norsk Presseforbund, 2007).

Punktet gjør det klart at redaktøren står i en ansvarsposisjon når det kommer til innholdet. Formuleringen åpner imidlertid for flere tolkningsmuligheter ettersom den ikke spesifiserer hva som regnes som mediets innhold og hvorvidt dette omfatter brukergenerert innhold og diskusjonsfora. Det kontroversielle spørsmålet er om nettdebatter faller under ansvarsområdet.

En av grunnene til at et redaktøransvar for ikke-redaksjonelt innhold møter motstand er igjen prinsippet om fri informasjonsflyt og ytringsfrihet. Samtidig som redaktørplakaten formanner ansvar for innhold, plikter redaktøren også å ”alltid ha frie mediers ideelle mål for øye. Redaktøren skal ivareta ytringsfriheten og etter beste

evne arbeide for det som etter hans/hennes mening tjener samfunnet” (Norsk Presseforbund, 2007). I Vær Varsom-plakaten er flere punkter viet mediens samfunnsrolle, illustrert i følgende utdrag:

- 1.1. Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn.
- 1.2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.
- 1.3. Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene. Avtaler om eksklusiv formidling av arrangementer skal ikke være til hinder for fri nyhetsformidling (Norsk Presseforbund, 2006).

Med utgangspunkt i disse punktene argumenteres det mot et redaktøransvar som hindrer frie ytringer samt et for strengt kontrollapparat av debattinnlegg og kommentarer på nett. Sjefredaktør i Nettavisen, Gunnar Stavrum, tar for eksempel til ordet for hvorfor en fri debattutveksling på nett er viktig:

Skal man se politisk på det så mener jeg at den norske samfunnsdebatten er dominert og diktert av sterke interessegrupper som setter sterke krav til hva som er lov til å ytre og mene. På mange områder er dette svært uheldig, eksempelvis i debatter om innvandring og integrering. Den offentlige debatten blir for polarisert. Selv er jeg relativt liberal når det kommer til innvandring, men jeg ser jo også at dette skaper visse problemer, noe som også bør komme frem i søkelyset. Innvandringsdebatten skjer jo fortrinnsvis på nettet, og den er nesten fraværende i andre medier. Engasjement og synspunkter som ikke kommer til uttrykk og blir kanalisert i det vanlige politiske systemet kan bli en trykkoker som kan eksplodere på et tidspunkt. Og det er svært viktig at det finnes kanaler for å gi uttrykk for de ulike holdningene om temaet (intervju 24.06.2010).

Det som samtidig gjør et fraværende redaktøransvar problematisk er når holdninger går over etiske grenser for hva som er forsvarlig å tillate på trykk i et medium. Som i ved metadebattens øvrige anliggender, fremhever informantene både positive og negative sider ved en debatt som i stor grad kontrolleres i etterkant av publisering. Mina Hauge Nærland i Dagbladet uttaler følgende: ”Fordelen er et stort demokratisk rom der et mangfold av ytringer møtes. Ulempen er kanskje at debattene noen ganger får slagside og kan bli skarpe. Men det mener vi at vi må tåle” (intervju 22.06.2010). I

tillegg til at mediene skal tilrettelegge for samfunnsdebatt og sørge for at ulike synspunkter blir synliggjort, har de også et etisk ansvar når det gjelder personvern. Dette er formulert i Vær Varsom-plakatens punkt 1.5: ”Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre” (Norsk Presseforbund, 2006). Eksemplene over illustrerer ulike sider av pressens normer som er felles for alle medier. Metadebatten vitner om at nettdebattenes omfang i flere tilfeller har gjort det vanskelig å oppfylle idealene.

Det er tydelig at det er flere hensyn som ligger til grunn for hva som menes bør ligge i redaktøransvaret på nett. For medielederne er det ulike redaksjonelle dilemmaer som må tas hensyn til, eksempelvis *økonomi, kvalitet og kontroll*. Redaktørene ønsker å styrke inntjening og lojalitet gjennom publikumsdeltakelse og interaktivitet, men risikerer samtidig at brukerne potensielt kan gå lei av tjenestene om det blir en overfokusering på pris og høye kostnader. Når det kommer til kvalitet må positive og negative virkninger av det brukergenererte innholdet vurderes, samt i hvilken grad det skal utøves kontroll av innleggene (Enli og Skogerbø, 2008). Fagorganisasjoner og presseetiske instanser vil ha andre forutsetninger for deltakelse i diskusjonen, og har ikke nødvendigvis det økonomiske kravet i bunn. Dermed vil synspunktene i noen tilfeller være mer idealistiske enn medieledernes. Argumentasjonen som fremsettes i spørsmålet om redaktøransvar på nett vil av slike årsaker nødvendigvis preges av ulike motiver og hensyn avhengig av hvem som ytrer seg. I følgende avsnitt vil jeg se nærmere på hvilke holdninger som foreligger blant informantene og hvem de mener er ansvarlig for ytringer på nett. Herunder faller også hvilke juridiske betingelser som gjelder for redaktøransvaret.

4.3.1.4 Det juridiske ansvar

Redaktørens ansvarsrolle har lang tradisjon innenfor trykte medier i Norge. I redaktøransvaret ligger kvalitetssikring og redigering av publikasjonen, med forutsetning om at det er redaktøren som har siste ord i denne prosessen. Redaktøransvaret er utformet som et slags medvirkningsansvar, eller kontrollansvar. Redaktøransvaret er også direkte konstituert i straffelovens kapittel 43 om ”Forseelser, forøvede ved trykt Skrift”, som inneholder flere bestemmelser, deriblant

redaktørens aktsomhetsplikt (Manshaus, 2005). Denne er inntatt i straffeloven § 431 første ledd, som lyder:

Redaktøren av et blad eller tidsskrift straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder såfremt bladet eller tidsskriftet offentliggjør noe som ville ha pådradd redaktøren straffansvar etter noen annen lovbestemmelse om han hadde kjent innholdet. Dog er han straffri såfremt han godtgjør at det ikke kan legges ham noe til last med hensyn til kontroll med innholdet av skriftet eller tilsyn med eller rettledning eller instruks for hans stedfortreder, medarbeidere eller underordnede (...) (Lovdata, 2010).

Redaktøransvaret etter straffeloven gjelder blad eller tidsskrift, altså periodiske diskusjonsgrupper på Internett. Ved digitale ytringer kan de fastsatte reglene bli noe problematiske ettersom et elektronisk medium ikke var påtenkt da regler om redaktøransvaret og kontroll ble utformet. Internett har i løpet av kort tid etablert seg som en viktig arena for ytringer og ulike publikasjonsformer, og i kjølvannet av denne utviklingen har enkelte rettslige spørsmål blitt stående uavklarte. Problemstillingen er ikke hvorvidt temaet ansvar og kontroll er regulert i gjeldende rett, men hvordan de eksisterende rettsreglene får anvendelse i det nye elektroniske landskap (Manshaus, 2005). Det er dette som drøftes i metadebatten, og redaktøransvarets uklare stilling gjør at også dette punktet preges av normative holdninger og polariserte synspunkter.

Et eksempel på når denne uklarheten viser seg problematisk er ved avstraffelse etter at et overtramp har funnet sted. Det er kontroversielt spørsmål om nettredeaktøren kan holdes ansvarlig for andres ytringer, og det kan være vanskelig å tolke lovverket når det gjelder digitale anliggender. Den klare hovedregel i det norske rettssystem er at man bare kan straffes for egne handlinger eller medvirkning til andres straffbare handlinger. Bing (2008) påpeker at redaktøransvaret dermed blir et unntak fra hovedregelen ettersom redaktøren kan stilles ansvarlig om han eller hun hadde kjennskap til innholdet. I dette tilfellet blir redaktøren ansvarlig selv om vedkommende ikke selv handler forsettelig eller tilskynder andre å gjøre noe straffbart. Bing konstaterer videre at dette ansvaret ”utløses ved at ytringen ville ha ”pådradd redaktøren straffansvar etter noen annen lovbestemmelse” og mener med dette at man må finne frem straffebestemmelser som gjelder ytringer. Dette kan eksempelvis være bestemmelser om ærekrenkelse, blasfemi, rasistiske ytringer og liknende. Samtidig, argumenterer Bing, er redaktøransvaret formulert som et

kontrollansvar. Det innebærer at bestemmelsen påbyr etablering av gode rutiner for kontroll, som blant annet rettledning eller instruksjer til medarbeidere. ”Hvis redaktøren kan påvise at slike rutiner er tilfredsstillende, kan redaktøren heller ikke straffes – uansett hva slags påstander eller opplysninger som kommer på trykk” (Bing, 2008, s. 113). Samtidig må det regnes med at det for elektroniske medier opprettes nye metoder for å etablere kontroll, og hvorvidt elektroniske systemer (som syntaktiske analyser, varslingsfunksjoner for brukerne, stikkprøver og liknende) kan anses for å være slik at redaktøren ikke kan lastes, vil være en vurderingssak som må konkretiseres (Bing, 2008).

Redaktøransvaret på nett er altså ikke direkte formulert i straffeloven selv om nettredeaktørene har det generelle lovverket samt etiske retningslinjer å forholde seg til. Likevel har det skjedd en utvikling på området som bidrar til å avklare redaktøransvarets innhold og utstrekning. E-handelsloven er eksempelvis sentral i forhold til å avklare formidlingsansvaret utover det tradisjonelle redaktøransvaret i snever forstand. Dette er den norske implementeringen av e-handelsdirektivet, som tar for seg elektronisk markedsføring, avtaleinngåelse over elektroniske kommunikasjonsnett og tjenesteyters ansvarsfrihet ved å lagre og overføre tredjeparts ytringer og meninger over nettet. Loven trådte i full kraft fra 1. Mars 2004 ved at reglene om ansvarsbegrensninger ble innlemmet i bestemmelsen (Manshaus, 2005). § 18 og 19 er sentrale i denne sammenhengen. I § 18, *Ansvarsfrihet for visse lagringstjenester*, oppstilles eksempelvis vilkårene for å holde tjenesteyter ansvarsfri og den praktiske konsekvens av dette vil være at rekkevidden av de underliggende ansvarsgrunnlag innskrenkes. § 19 regulerer *overvåkning mv.* og bestemmelsene medfører at tjenesteyteren ikke har en generell plikt til å kontrollere eller overvåke informasjonen som lagres eller overvåkes (Lovdata, 2010). Flere nettredeaktører har tidligere uttalt at de forholder seg til e-handelsloven i spørsmål om ansvar for ytringer på nett, og de samme fremholder et ønske om at den opprinnelig yrter skal ha det juridiske hovedansvaret. Dette innebærer at redaktørene betrakter seg selv som nettverter for brukergenererte ytringer. Gunnar Stavrum for Nettavisen er en av dem. På spørsmål om kommentar- og debattsider i den respektive avisen er underlagt redaktøransvaret, svarer han som følger:

Vi følger vanlig praksis i den forstand at debattforumet er underlagt e-handelsdirektivet, praktiserer ikke forhåndsredigering og går heller ikke god for alt som står i forumet. Vi fjerner imidlertid ting som er ulovlig og strider mot våre retningslinjer. Når vi trekker frem utdrag fra debatter i vår journalistikk, så faller det imidlertid under redaktøransvaret. Så svaret blir både ja og nei (intervju 24.06.2010).

Bing (2008) behandler også begrepet ”nettvert” i en drøfting av e-handelsloven, og skriver følgende om nettavisenes tilknytning til dette:

En spesiell form for nettvert representeres av debattfora knyttet til nettaviser. Nettavisen er naturligvis selv en primær ytring som gjøres tilgjengelig fra en tjenermaskin, ofte operert av nettavisen selv. Men nettavisen vil åpne mulighet for at lesere kan opprette egne blogger, laste opp egne innlegg og kommentere andres innlegg. I forhold til slike innlegg vil nettavisen være en nettvert, dvs lagre innleggene på en slik måte at de er tilgjengelige for andre brukere på Internettet (Bing, 2008, s. 233).

Bing påpeker samtidig at selv om det ikke foreligger noen plikt for forhåndsgodkjenning av slike innlegg, har nettverten et etisk ansvar for innholdet, jf. Vær Varsom-plakatens punkt 4.17.

Manshaus (2005) drøfter også hvorvidt nettdebatter faller under redaktøransvaret eller ikke. Han påpeker at redaktørrollen er gitt en funksjonell utforming, og at det ikke vil være praktisk mulig for en redaktør å lese gjennom samtlige innlegg på et større diskusjonsforum. Det kan derfor med styrke, argumenterer han, hevdes at der det ikke lar seg gjøre å utføre redaksjonell kontroll, vil ikke de funksjonelle kravene til redaktørens oppgave la seg gjennomføre. Videre gjennomgår han flere andre sentrale argumenter i dette henseende, og belyser redaktøransvaret fra flere kanter: Eksempelvis, om et diskusjonsforum er knyttet til en nettavis underlagt redaksjonell kontroll og ansvar etter straffeloven § 431, vil redaktøransvaret få anvendelse også for diskusjonen på forumet. Dette kan forsvares med at innleggene er direkte knyttet til det redaksjonelle innholdet. Samtidig vil store deler av nettdebatten unnlate å følge avisens redaksjonelle opplegg og samtidig ikke være underlagt konkret redaksjonell kontroll, slik tilfellet er i tradisjonelle leserinnlegg. Dermed, diskuterer Manshaus, må diskusjonsforumet vurderes opp mot redaktøransvaret på eget grunnlag. Han konkluderer videre med at diskusjonsfora ikke kan defineres som blad eller tidsskrift i strafferettslig forstand, og at det dermed, i

snever forstand, heller ikke foreligger noe redaktøransvar. Det understrekes imidlertid at medvirkningsansvaret⁵ like fullt kan få anvendelse for redaktøren.

Ytringsfrihetskommisjonen drøfter også redaktøransvarets prinsipielle sider, og belyser dette ved et historisk tilbakeblikk. Det trekkes også paralleller til anonymiserte ytringer:

Særreglene om ansvar må sees i sammenheng med den muligheten mediering gir for skjult identitet. Allerede året etter at Struensee opphevet forhåndssensuren i Danmark-Norge i 1770 ble anonymitet for forfattere av trykt skrift akseptert. Vilåret var imidlertid at myndighetene eller den private fornærmede hadde et annet ansvarssubjekt å holde seg til. Det ble derfor bestemt at enhver trykksak måtte bringe navn på enten forfatteren eller boktrykkeren. Man kan se det slik at dersom en forfatter ønsket å ytre seg anonymt, måtte han finne en boktrykker som var villig til å sette sitt navn og rykte i pant for ytringene. Dersom det trykte skriftet ikke navnga noen ansvarlig, kunne det heller ikke gjøre krav på trykkefriheten, og inndragning eller beslagleggelse framsto ikke som noe overgrep. Ideen fra Struensees tid om at minst én ansvarlig alltid skal identifiseres, er, for trykt skrift, fulgt fram til i dag. Etter straffeloven § 428 er det straffbart å unnlate at angive sit Navn eller Firma samt Trykkestedet paa et af ham trykt Skrift (NOU, 1999:27, kapittel 8).

Underforstått i dette utdraget er at redaktører som tillater anonyme ytringer, pådrar seg ansvaret for ytringen. Om dette er plausibel slutning kan imidlertid diskuteres.

Når redaktøransvaret på nett diskuteres, er det ofte i normative former. Ytringsfriheten vurderes gjerne opp mot redaktøransvaret og juridisk lovgivning mot etiske bestemmelser. Ulike holdninger til dette har kommet til uttrykk i metadebatten generelt, men også i informantsvarene i denne undersøkelsen. Et sentralt spørsmål i denne sammenhengen er om redaktøransvaret på nett bør lovfestes eller ikke. Ingen av representantene for nettavisene uttaler et ønske om dette. Det er også en utbredt usikkerhet rundt hvordan en lovfesting ville kunne finne sted i praksis. VG NETTS Espen Egil Hansen uttrykker dette slik:

Det kan man jo prøve på [å lovfeste redaktøransvaret], men jeg tror det må baseres på en frivillighet. Nettet følger ingen nasjonale grenser, slik at man i prinsippet kan starte en nettdebatt fra en server i utlandet, utenfor norske myndigheters rekkevidde. Facebook er et eksempel på dette. Så jeg er usikker på om det vil være mulig å lovfeste redaktøransvaret. Det er en fordel at vi her i landet har sterke mediehus med publisistiske tradisjoner som faktisk er villige til å ta den belastningen dette ansvaret er (intervju 21.06.2010).

---

⁵ Straffeansvar for medvirkning til rasistiske ytringer etter straffeloven § 135 a eller ærekrenkelses etter straffeloven §§ 246 og 247. Se også E-handelsloven § 18 om *Ansvarsfrihet for visse lagringstjenester*.

Liv Skotheim i Aftenposten er tilsvarende usikker på om en lovfesting vil være nødvendig, mens Dagbladets Mina Hauge Nærland ønsker en ”frihet for den enkelte redaktør til å velge hvilken form sosiale medier og brukergenerert innhold gis i den enkelte publikasjon/medium” (intervju 22.06.2010). Stavrum er klart imot en juridisk fastsettelse av redaktøransvaret, delvis på grunn av den samme uvissheten som de andre informantene uttrykker:

Jeg synes ikke at redaktøransvaret bør lovfestes for nettdebatter. Jeg kan ikke skjønne hvordan man skal få det til heller. For vår del ligger for eksempel debattene på Disqus sitt system, så det hadde vært vanskelig å hindre at mediehusene lenker til andre steder og dermed unngår redaktøransvaret. Det hadde i praksis vært vanskelig å straffe en redaktør for å lenke til et sted som muligens inneholdt ulovlig innhold (intervju 24.06.2010).

Generalsekretær i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold repliserer mer generelt at det ”ikke vil være riktig å lovfeste krav om forhåndsredigering” (intervju 16.11.2010) som også er en side av saken, mens representant for Norsk Redaktørforening, Nils E. Øy, har følgende holdning til redaktøransvaret på nett:

Redaktøransvar er mange forskjellige ting, og etisk ligger nettdebatter som hører under redaksjonelle mediers domene under det etiske redaktøransvar i Vær Varsom-plakaten pkt 4.17. Rettslig sett er det noe usikkert, men i forarbeid til lov om redaksjonell fridom uttalte Kulturdepartementet, - og i forarbeid til ny straffelov uttalte Justisdepartementet - at det særlige, strafferettslige redaktøransvar i straffeloven § 431 ikke omfatter innhold som bare publiseres i nettaviser, og særlig ikke brukergenerert innhold. NR mener at nettdebatt som ikke har tett oppfølging av redaksjon, hvor redaktøren kan overta ansvar også for brukergenerert, ikke bør høre under det strafferettslige redaktøransvar (intervju 8.11.2010).

Den eneste blant informantene som er klart for lovfesting av redaktøransvaret på nett, er leder i Norsk Journalistlag, Elin Floberghagen. Hun mener at ”mediets innhold er redaktørens ansvar”. Og videre:

Fordi vi ønsker en mest mulig fri og åpen debatt, er NJs holdning at redaktøransvaret også bør gjelde for brukergenerert innhold i nettavisene. Dette vil være et objektivt kontrollansvar, og krever ikke nødvendigvis forhåndsredigering. Ordninger med å sette ut kontrollen av nettdebatten til eksterne aktører, men under klare retningslinjer fra redaktøren, vil etter vårt syn oppfylle kontrollansvaret. Man bør derimot ikke gjøre tekniske medhjelpere til ansvarlige for ulovlige ytringer.

NJ ønsker en lovfesting av redaktøransvaret for brukergenerert innhold (intervju 3.11.2010).

NJ har tidligere i metadebatten også hevdet at det er uholdbart at deler av redaksjonell publisering på nett baseres på prinsippene som ligger til grunn for EU-direktivet om elektronisk handel og ansvarsfrihetsreglene i e-handelsloven, og ikke på straffelovens definisjon av redaktøransvar, som for annen publisistisk virksomhet. Florberghagen har også tidligere sagt seg uenig i at nettstedet er å regne som nettverter, og har etterspurt en medieansvarslov som kan klargjøre grensen mellom redaktører og nettverter.

Redaktøransvaret på nett er utvilsomt en omdiskutert del av debatten om nettdebatten, og redaktørene har mange utfordringer å ta stilling til når det gjelder kontroll over det brukergenererte innholdet. For å oppsummere informantenes innstillinger til temaet, viser disse at samtlige representanter for nettavisene vanskelig kan se for seg et lovfestet redaktøransvar i praksis av flere årsaker. Det er imidlertid kun Stavrum for Nettavisen som uttaler at han er imot lovfesting. På den andre siden står Elin Florberghagen for NJ, som uttaler at hun er for lovfesting. Svaret på forskningsspørsmålet er dermed noe tvetydig, men informantsvarene indikerer at redaktøransvaret ikke bør lovfestes.

4.3.2 Praksis

4.3.2.1 Redaktøransvar og ytrers ansvar

Felles for nettavisene som tillater brukere å kommentarer på artikler eller delta i debatt, er at de aller fleste har utarbeidet et sett med retningslinjer eller såkalt ”nettikette” deltakerne plikter å følge. Retningslinjene står oppført på de respektive avisenes nettsider, og nettavisene forholder seg til disse i tillegg til det øvrige regelverket. Det er mange likhetstrekk mellom nettavisenes vilkår for bruk, selv om de varierer stort i omfang. Dette punktet illustrerer en av selvmotsigelsene i materialet. Henholdsvis Aftenposten.no, VG Nett og Nettavisen har alle til felles at de fraskriver seg alt ansvar for innhold produsert eller generert av brukere:

Du er personlig ansvarlig for dine egne innlegg. Dette innebærer at et eventuelt ansvar som følger av dine ytringer i debatten påhviler deg alene (Aftenposten, 17.02.2010).

Du er personlig ansvarlig for innholdet i debattinnleggene du publiserer og privatmeldinger som sendes til andre brukere, og vil holde VG Nett skadesløs for ethvert eventuelt krav fra tredjeperson som følge av dine debattinnlegg og meldinger (VG, 17.02.2010).

These comments, and any linked websites' content, business practices and privacy policies are not under our control, and we are not responsible for the content of any user comments, linked website or any link contained in a linked website (Nettavisen/DISQUS, 17.02.2010).

Disse formuleringene indikerer at den enkelte ytring er ytrere's ansvar, noe som samsvarer med det faktum at nettredektøren's ansvar ikke er nedfelt ved lov. På grunn av dette, kan nettavisene i prinsippet legge ansvaret over på ytrere. Dagbladet.no formulerer dette punktet på en noe annen måte, og er den eneste av de undersøkte nettavisene som eksplisitt uttrykker redaktøransvar for brukergenerert innhold:

Dagbladet.no har redaktøransvar for det som publiseres på Dagbladet.no. Du må ikke laste opp eller publisere noe på Dagbladet.no som er i strid med denne avtalen eller med norsk lov (Dagbladet, 17.02.2010).

Likevel opererer tre av de fire nettavisene med redaktøransvar for sine debattsider, selv om dette ansvaret utøves noe annerledes for brukerinhold enn for det redaksjonelle innholdet. Sjefredaktør i VG NETT, Espen Egil Hansen, beskriver egen praksis slik:

Jeg er ansvarlig redaktør for alle våre tjenester inkludert VG Debatt. Men vi utøver redaktøransvaret ulikt avhengig av hvilke tjeneste det gjelder. Det er ulik praksis for det som er redaksjonelt innhold og det som er en lesersamtale. Men det er noen å ansvarliggjøre på alle våre tjenester, selv om vi i sistnevnte ikke kan vurdere hver setning på forhånd (intervju 21.06.2010).

Dagbladet og Aftenposten oppgir også en tilsvarende fremgangsmåte, og ser klare fordeler med å ha et ansvar også for ikke-redaksjonelt innhold. Mina Hauge Nærland for førstnevnte mener at ”fordelen er et stor demokratisk rom der et mangfold av ytringer møtes” (intervju 22.06.2010) mens Hansen trekker frem ”at det er noen å ansvarliggjøre. Det er noen å kontakte og det finnes et moderatorsteam” (intervju 21.06.2010).

Nettavisen har i motsetning til de øvrige avisene et tydeligere skille mellom det som er redaksjonelt stoff og det som er generert av brukere. Sjefredaktør Gunnar Stavrum refererer til dette på spørsmål om hvilke ulemper som kan komme med å praktisere redaktøransvar for sistnevnte innhold:

For meg er det et klart kvalitetsskille mellom Nettavisens redigerte materiale og diskusjonsforumet. Det første er uttrykk for hva vi mener er sant, mens det andre er en veggavis hvor vi lar andre få ytre seg uten at vi har vurdert om det som ytres er riktig eller ikke. Det er viktig å være tydelig på dette skillet (intervju 24.06.2010).

De andre representantene for nettavisene rapporterer også om visse ulemper med å utøve redaktøransvar for debatter; Hauge Nærland nevner at ”debattene noen ganger får slagside og kan bli skarpe. Men det mener vi at vi må tåle” (intervju 22.06.2010). Hansen oppgir at ”med mangfoldige millioner innlegg hvert år dukker det opp problemstillinger vårt apparat må forholde seg til, noe som både er tids - og kostnadskrevende. Og det er en utfordring å håndtere” (intervju 21.06.2010). Aftenpostens Liv Skotheim ser på sin side ingen ulemper med et utøvende redaktøransvar for nettdebatter (intervju 24.10.2010).

Redaktørene forholder seg noe ulikt til redaktøransvaret, men samtidig er det mange likhetstrekk i rammeverket for hvordan nettavisene skal håndteres. Egne retningslinjer er en del av nettavisenes kontrollmekanismer, og her settes klare grenser for hvordan brukerne skal te seg i debattene. Sjikane, trakassering, personangrep og rasisme er noen av forekomstene som vil bli slått ned på av moderator og kan føre til utestenging fra forumet. Det oppfordres til å holde seg til sak, ikke person. Disse punktene baserer seg videre på norsk lovgivning og oppfordrer deltakerne til å følge disse. Hos Dagbladet.no lenkes det også til Lovdata for mer informasjon om juridiske hensyn. Essensen er den samme hos de respektive nettavisene, men er formulert i ulike tonelag i retningslinjene. På Aftenposten.no heter det eksempelvis:

Innlegg som strider mot norsk lov eller alminnelig folkeskikk vil bli fjernet. Det inkluderer bl.a. hets mot folkegrupper, spredning av pornografi, oppfordringer til ulovligheter, rasisme, injurierende innlegg og brudd på opphavsrett. Det samme gjelder bilder eller lenker som viser til nettsteder med ulovlig eller upassende innhold (Aftenposten.no, 17.02.2010).

Personangrep

Selv om man er uenige, forventer vi at man behandler andre debattanter med respekt. Krenkende og nedsettende kommentarer om motparten er et tegn på at man selv er gått tom for argumenter, og denne type innhold vil bli fjernet. Ta ballen, ikke mannen! (Aftenposten.no, 17.02.2010).

Og Dagbladet.no slik:

Du må ikke laste opp eller publisere noe på Dagbladet.no som er i strid med denne avtalen eller med norsk lov. Dette gjelder innhold som er:

- pornografisk, rasistisk, blasfemisk, diskriminerende, truende eller ærekrenkende (Dagbladet, 17.02.2010).

VG NETT har også tilsvarende punkter i sine retningslinjer:

Det er ikke tillatt å trakassere meddebattanter. Diskuter sak, ikke person!
Trakassering fører til umiddelbar utvisning.

Du kan ikke skrive, laste opp, linke til, embedde eller på annen måte publisere noe som kan medføre straffeansvar, er ærekrenkende, rasistisk, truende, obscønt, pornografisk eller på annen måte er i strid med norsk lov (VG NETT, 17.02.2010).

4.3.2.2 Kort om innhold og copyright

I nettavisenes retningslinjer finner man videre ett eller flere punkter som dreier seg om brukergenerertinnhold i debatter eller kommentarer. Brukeren kreves å ta det fulle ansvar for det vedkommende velger å publisere, og innholdet skal være i tråd både med nettavisens retningslinjer og norsk opphavslov. VG Nett formulerer det eksempelvis slik:

Du forplikter deg til å følge norske opphavsrettsregler. Du kan ikke kopiere artikler eller annet rettighetsbeskyttet materiale som er publisert i andre medier uten tillatelse fra rettighetshaveren. Du kan imidlertid sitere korte utdrag, men da med tydelig referanse til hvor innholdet har vært publisert og hvem som står som forfatter/komponist (VG Nett, 18.02.2010).

Og Aftenposten.no som følger:

Avskrift

Aftenpostens debattsider er et forum for lesernes meninger. Lange utdrag fra andre publikasjoner vil bli fjernet av hensyn til opphavsretten. Hvis du vil diskutere en artikkel fra et nettsted, bør du sitere hovedpoengene og legge inn en lenke til kilden. Husk også på opphavsretten ved bruk av bilder. Vær sikker

på at bildene du publiserer ikke er beskyttet. Dersom du legger inn et bilde av en enkeltperson, vil dette normalt kreve samtykke fra vedkommende. (Aftenposten.no, 18.02.2010).

4.3.2.3 Brukerens rettigheter og personvern

Selv om det stilles krav til brukerne av nettfora, er det i prinsippet nettavisen som sitter med hovedansvaret. Publikasjonen skal utøve personvern i debattene, men har også et ansvar for brukernes personlige opplysninger som oppgis ved registrering. Det er begrenset hva sensitiv informasjon kan brukes til selv om dette samtidig er nødvendig for å opprettholde en viss kontroll over hvem deltakerne er. Først og fremst er verifiserte mobiltelefonnumre og e-postadresser en sikkerhet i tilfellet brukeren skulle overskride nettavisens retningslinjer. Brukeren kan lettere identifiseres og dermed utestenges for en kort eller lengre periode. Det hindrer også brukeren i å opprette flere profiler på samme nummer eller e-postadresse. Selv ved et minimum av registrerte opplysninger, kan nettavisene stort sett identifisere en brukers ip-adresse og dermed hindre videre misbruk ved å blokkere denne fra deltakelse. Nettavisene kan også benytte opplysningene til andre, interne formål. Dersom det foreligger grunnlag for det, vil de også kunne overlevere informasjon om brukerforholdet til myndighetene eller politiet. Blant de undersøkte nettavisene er det Nettavisen/DISQUS, Dagbladet.no og Aftenposten.no som sier noe om bruk av personlige opplysninger. Eksempelvis lister sistnevnte tre formål:

Aftenposten kan bruke opplysningene til tre formål: Vi kan tilpasse produktet og innholdet du ser, på grunnlag av opplysningene du oppgav da du registrerte deg og din aktivitet på Aftenposten, vi imøtekommer etterspørselen etter bestemte produkter og tjenester og vi kontakter brukerne i forbindelse med spesialtilbud og nye produkter (Aftenposten.no, 18.02.2010).

På den andre siden har brukeren også rettigheter, og de fleste nettavisene lister en rekke punkter om personvern og håndtering av opplysningene som oppgis. Personlig informasjon vises ikke for andre med mindre man velger dette selv og håndtering av slik informasjon skjer kun av ansatte med skjellig grunn til å ha tilgang til den. Dagbladet.no har eksempelvis opprettet en egen personvernavtale for deltakelse i debatter og for kommentarer i tillegg til de generelle retningslinjene:

Vi gir ikke fra oss private opplysninger som du gir oss når du registrerer deg (e-postadresse og mobilnummer). Unntakene er om slik deling er nødvendig for å tilby deg tjenesten, når det foreligger en rettslig kjennelse eller når du har samtykket (Dagbladet.no, 18.02.2010).

Aftenposten.no opplyser også om hva personlige opplysninger brukes til:

Aftenposten selger eller leier ikke ut personlige opplysninger til tredjeparter. I følgende tilfeller kan Aftenposten dele personlige opplysninger om brukerne med andre selskaper:

- Hvis vi har fått brukerens samtykke.
- Hvis vi må dele opplysningene med andre selskaper for å kunne tilby produktet eller tjenesten du har bedt om.
- Hvis vi må sende opplysningene til selskaper som tilbyr brukeren et produkt eller en tjeneste på vegne av Aftenposten. (Dersom det ikke opplyses om annet, har disse selskapene ikke rett til å bruke personlige opplysninger til andre formål enn det som er avtalt med oss.)
- Når vi svarer på fullmakter, rettskjennelser eller rettssaker (Aftenposten.no, 18.02.2010).

4.3.2.4 Redaktøransvar: En oppsummering

Uttrykket ”ansvar” har anvendelse i mange sammenhenger, blant annet ved strafferettslig og presseetisk ansvar. Som jeg har drøftet i dette kapittelet kan det være vanskelig å vite hvor man skal plassere redaktøransvaret på nett innenfor de juridiske rammene av ansvarsbegrepet. Derimot er det ingen tvil om at redaktøransvaret på nett er underlagt etiske retningslinjer. Det problematiske er hvorvidt dette får anvendelse for ikke-redaksjonelt innhold, deriblant nettdebatter og brukerkommentarer. Hva som er et medium har tidvis vært et definisjonsspørsmål i mediekretser, men det deles som regel inn i papir-, eter- og elektroniske medier. Pressens organer har likestilt medier i forhold til de etiske prinsipper organene følger, og både Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten gjelder for nettmediene (Bing, 2008). Det er imidlertid forskjell på de tjenester som bæres frem av nettet i forhold til de andre mediene. I et høringsnotat fra 2007 la Kultur- og Kirkedepartementet frem et lovforslag om redaksjonell uavhengighet for medieforetak. Av utkastet § 2 nr. 3 fremkommer det blant annet at lovforslaget gjelder ”elektroniske massemedier som driver regelmessig formidling av redigert, allment nyhets- eller aktualitetsstoff” (ref. i Bing, 2008, s. 253). Dette antar departementet å gjelde typiske nettaviser og kringkasteres nettjenester. Derimot fremholdes det at den foreslåtte loven ikke kommer til anvendelse overfor tjenester

”der nyhetsformidling ikke er hovedformålet med virksomheten, f.eks. portaler, startsider, og søkemotorer osv” (ref. i Bing, 2008, s. 253). Det er naturlig å anta at debattfora og kommentarfelt faller innunder disse unntakene.

Da revisjonskomiteen leverte sin innstilling om forslag til revisjon av Vær Varsom-plakaten til Norsk Presseforbund, var redigering av digitale debatter og punkt 4.17 et vesentlig diskusjonsmoment. Komiteen hevder på sin side at et redaktøransvar foreligger for nettdebatter, men påpeker at noen redaktører gjør unntak fra de tradisjonelle, kvalitetsmessige standardene for debattinnlegg på nettet. Videre skriver komiteen at disse redaktørene ”utstyrer debattsidene, eller det enkelte innlegg, med en varefaktadeklarasjon om at innleggene står utelukkende for forfatterens regning. Noen utstyrer i tillegg hvert innlegg med en lenke til redaksjonen, til bruk for den som mener at innlegget er krenkende. Så sitter redaktørene der, med nyvaskede hender, og har overlatt en del av sin publisistiske virksomhet til gatens parlament” (Revisjonskomiteen, 2005). Komiteen forsøker også med sin drøfting å vise at redaktørene selv har påberopt seg et ansvar for nettdebattene ved å innlemme brukerne i diskusjoner:

Det finnes mange som mener at det er galt å redigere disse debattene. Redaktøren bør ikke ha større ansvar for det som blir sagt i nettutgavens debattforum enn en kafévert har for det som blir sagt rundt bordene, er det blitt hevdet. Men redaktører har vanligvis ikke sett på seg selv som restauratører. De har forvaltet det frie ord under ansvar. De har påtatt seg å gi den offentlige debatt en skikkelig takhøyde, men de har også påtatt seg å sørge for at det er et tak. Det har også hendt at aviser har innbudt til folkemøter, og latt sine lesere framføre til dels sterke synspunkt i en friere form. Men det har alltid vært debatter med ordstyrer. Avisredaktørene har hittil vært samfunnets viktigste ordstyrere. Det er en oppgave de ikke har tatt lett på. Det er ikke uvanlig at det er sjefredaktøren selv som redigerer leserbrevene i norske aviser. Når redaksjonen varsler at de vil fjerne krenkende innlegg bare de blir gjort oppmerksom på dem, har avisen samtidig understreket at de har et redaktøransvar også for nettutgaven. Det blir bare så dyrt å utøve dette ansvaret med samme kvalitet som for papirutgaven (Revisjonskomiteen, 2005).

I komiteens innstilling forelå en revisjon av Vær Varsom-plakatens punkt 4.17 som omhandler redaksjonelt ansvar og forhåndsredigering av nettdebatter. Forslaget innebar å konkretisere redaktøransvaret og innføre krav om forhåndsredigering av alle digitale debatter. Selv om revisjonen ble avvist av Norsk Presseforbund, uttrykker flertydigheten i metadebattens diskusjonsområder et behov for konkretisering av

regelverket og større fokus på brukergenerert innhold som eget felt i retningslinjene.

I de tre følgende kapitlene er fokus i mindre grad på nettavisenes praksis, men desto større på informantenes refleksjoner omkring nettdebattene i et bredere perspektiv. Nettdebattenes kvalitet og potensial, etiske hensyn og dilemmaer samt nettdebattenes samfunnsrolle er hovedpunktene som vil bli belyst.

4.4 Nettdebattenes kvalitet og potensial

4.4.1 Innledning

Når nettdebattene omtales er det ofte med negativt fortegn. Kritikken dreier seg i stor grad om den innholdsmessige kvaliteten ved det brukergenererte innholdet, som mange mener er for dårlig. Tilsvarende kritiske holdninger har også preget metadebatten. Samtidig ser medielederne en stor nytteverdi av å tillate innhold fra brukerne. Eli Skogerbø og Marte Winsvold (2008) konkluderer også i sin studie av nettdebatter i lokalaviser og kommuners hjemmesider at nettdebattene har fått et ufortjent dårlig rykte. De viser at publikumsdeltakelsen på nettsidene til Drammens Tidene, Firda, Stavanger Aftenblad og Nordlys holder en høyere standard enn antatt. Innleggene er sjeldent personrettet, dårlige argumenter blir motsagt, deltakerne er opptatt av demokratiske prosedyrer og at temaer blir diskutert sammenheng med hvor viktige de antas å være i forhold til andre saker (ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 92). Under denne fanen ønsket jeg å undersøke hva informantene mener om nettdebattenes kvalitet og potensial, og jeg benyttet følgende forskningsspørsmål til dette formål:

Hva er nettavisenes inntrykk av nettdebattenes kvalitetsnivå og hvilke grep mener de bør tas for å sikre en god debatt?

Jeg stilte det samme spørsmålet til informantene som ikke representerer en nettavis (Nils E. Øy for Norsk Redaktørforening, Elin Florberghagen for Norsk Journalistlag og Per Edgar Kokkvold for Norsk Presseforbund), men tilpasset da formuleringen ("Hva er *Norsk Redaktørforenings* inntrykk av nettdebattenes kvalitetsnivå og hvilke grep mener de bør tas for å sikre en god debatt?").

4.4.2 Hvorfor tilrettelegge for debatt?

Etter kritikken av nettdebattene å dømme kan man spørre seg hvorfor nettavisene velger å åpne for kommentarer og debatt på sine sider. Spørsmålet kan ha *etiske*, *strategiske* og *journalistiske* årsaker. 1) *Etiske årsaker*: Mye av forklaringen kan man finne i de presseetiske retningslinjene. I Redaktørplakaten heter det at ”gjennom sitt medium skal redaktøren fremme en saklig og fri informasjons- og opinionsformidling” (Norsk Presseforbund, 2007). Flere av informantene viser til pressens samfunnsoppgaver som en av årsakene til ønsket brukerdeltakelse. Gunnar Stavrum for Nettavisen uttaler at de åpner for debatt og kommentarer ”for å bidra til det som er en av pressens oppgaver, nemlig å spre informasjon og tilrettelegge for debatt (...)” (intervju 24.06.2010). Espen Egil Hansen, sjefredaktør for VG NETT, sier noe av det samme:

For vår del mener jeg at vi har en forpliktelse til å opprettholde en av medienes grunnoppgave, nemlig å legge forholdene til rette for debatt og utøve samfunnsdebatt. En svakhet med andre medier har vært plassmangel og det har vært vanskelig å få til mer enn en side eller tre til debattinnhold i en vanlig avis, og både på fjernsyn og på radio er det trangt om plassen på sendeflatene. Temaene har også tidligere blitt styrt og plukket ut av noen få, og det har vært en elitistisk tilnærming. Nettmediet derimot er flerveis, der det å publisere og å kommunisere smelter sammen. Da mener jeg at pressen har en forpliktelse til å utforske og dyrke det som er vår grunnoppgave (intervju 21.06.2010).

Dagbladets Mina Hauge Nærland vektlegger den demokratiske verdi ved tilrettelegging av debatt:

Digitale medier er noe annet enn etablerte medier og muligheten for direkte dialog har hatt en stor plass i mange år nå. Det er nesten utenkelig i dag å bygge et digitalt mediehus/medium uten å ha denne muligheten. Denne typen debatt har en demokratisk verdi som man vanskelig kan forestille seg å være uten nå. Jeg tror også det vil komme stadig flere raffinerte måter for å dele og delta fra brukernes side, og de mulighetene som finnes i dag vil nok bare utvikle seg til å bli bedre og mer raffinerte. Det er en nødvendighet for et digitalt medium å legge til rette for denne deltakelsen (intervju 22.06.2010).

2) *Strategiske årsaker* og 3) *journalistiske årsaker*: Aftenpostens Liv Skotheim er av den oppfatning at brukernes meninger blir satt pris på ”fordi det er svært berikende og ofte korrigerende for artikler og kommentarer” (intervju 24.10.2010). På denne måten

bidrar brukerne til å forbedre det redaksjonelle produktet. Stavrum påpeker også at det ligger kommersielle hensyn til grunn for å åpne for folkets opinion: "(...) Og vi gjør dette i en kommersiell verden, så det er også for å få brukere og tilknytning til lesere" (intervju 24.06.2010). De øvrige informantene responderer til spørsmålet som følger: "Nettavisene åpner for kommentarer fordi det ønskes mest mulig aktivitet, og de ønsker å oppmuntre til større kommunikasjon med lesere" (Per Edgar Kokkvold, generalsekretær i Norsk Presseforbund, intervju 16.11.2010). Leder i Norsk Journalistlag, Elin Florberghagen, forklarer det med at "en av hovedårsakene til at nettavisene er sterke i Norge fremfor i mange andre land, er at de aktivt inviterer brukerne inn i debatten. Det høyner interessen og dermed mediebruken. I tillegg kan slik interaktivitet gi redaksjonen økt kildetilfang og viktige korrigeringer underveis i arbeidet med saker" (intervju 3.11.2010).

4.4.3 Generelle holdninger til kvalitetsnivået

Det er som nevnt delte meninger om nettdebattenes kvalitetsnivå. På den ene siden har brukergenerert innhold flere innholdsmessige gevinster; Journalistene får tilgang til mange potensielle kilder, nettdiskusjoner eller enkeltytringer kan trekkes frem og bli en del av det redaksjonelle innholdet, gode tilbakemeldinger og korrigeringer kan bidra til å styrke journalistikken, debatt deltakelsen kan øke oppmerksomheten og aktiviteten rundt en artikkel eller et tema og interaktiviteten er positiv både for ytrene og nettavisene. På den andre siden er det en betydelig andel innlegg som ikke faller inn under disse. Kvalitetsnivået er lavt, bidragene usaklige og fokus rettes mot person istedenfor sak, i tillegg til enkelte tilfeller der injurie, rasistiske ytringer og andre overtramp forekommer. Derfor kan det være vanskelig å danne seg et korrekt bilde av nettdebattenes egentlige karakter. Det presseetiske reglementet er relevant også her, da mediene oppfordres til å holde et visst kvalitetsnivå i sitt innhold. Nettavisene må forsøke å balansere forholdet mellom pressens ansvar for å sikre ytringsfrihet, og informasjons- og meningsmangfold samtidig som de utøver tilstrekkelig redaksjonell kontroll av debattene for å unngå brudd på de presseetiske retningslinjene og norsk lov. Noen av punktene som skal overholdes er formulert i Vær Varsom-plakaten. I punkt 4.1 er det eksempelvis utdypet at redaksjonen skal legge "vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon", og i punkt 4.3 heter det at man skal vise "respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn. Fremhev

ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende” (Norsk Presseforbund, 2006). Man trenger ikke lete lenge for å finne en kommentar eller diskusjon som bryter med punktene ovenfor. Det er med andre ord mange hensyn å ta for at meningsytringene skal holde et visst nivå.

Jeg ønsket i denne forbindelse å undersøke hvilke inntrykk informantene har av nettdebattenes kvalitetsnivå, og hvilke holdninger de har om temaet på generelt grunnlag. Hauge Nærland erfarer noe av det samme som Skogerbø og Winsvold (2008, ref. i Enli og Skogerbø, 2008, som nevnt over), nemlig at diskusjoner i mindre fora ofte fremstår som kvalitetsmessig gode, mens større fora gjerne er mer uhåndterbare og av ymse kvalitet:

(...) min erfaring [er] at små dedikerte fora fungerer klart best. Og at det vokser frem stadig nye samtalemåter nå hvor kvaliteten er svært høy. Det synes jeg egentlig er det som kjennetegner utviklingen. Man lager sine egne fora, man bruker sosiale medier av veldig ulik art. De store foraene er en utfordring, der synes jeg det varierer veldig (...) (intervju 22.06.2010).

Videre er det en utbredt positiv holdning blant informantene om debattenes kvalitetsnivå. Skotheim mener at ”den er bedre enn sitt rykte” (24.10.2010), og Stavrum ser en positiv utvikling i Nettavisens fora:

For å ta nettdebatten hos oss, så synes jeg den har blitt svært mye bedre det siste året. Det tar en del arbeid daglig å luke bort ugresset, men konsekvensene er positive og gjør at folk etter hvert lærer seg til hvor våre retningslinjer går. På mange områder er debatten svært god. Skriver vi noe som er feil for eksempel, så blir vi korrigert med en gang av lesere med kunnskap (intervju 24.06.2010).

Noe av det samme forekommer på VG NETTs interaktive tjenester, og Hansen beskriver debattenes kvalitetsnivå som to ytterpunkter: ”Det er hele skalaen: De beste debattene er på et langt høyere nivå enn de debattene man finner i andre medier, det er det ikke tvil om. På den andre ytterkanten finner man også diskusjoner og innlegg som aldri ville sluppet gjennom i tradisjonelle medier” (intervju 21.06.2010).

Tre av informantene har ikke den samme daglige befatningen med nettdebatter som nettavisenes representanter, men er likevel tilknyttet problemstillingen på ulikt

vis. De har dannet seg et bilde av kvalitetsnivået, og beskrivelsen ”varierende” går igjen i informantsvarene. Kokkvold uttaler for eksempel at

Kvaliteten på nettdebattene er svært varierende. Noe er søppel og burde fjernes. Ingen redaktør ved sine fulle fem ville finne på å publisere mye av det brukergenererte innholdet som kommer inn. Redaktører og journalister bør aktivt oppmuntre til debatt og gi tilbakemeldinger til leserne for å sikre en god debatt. Her har man et spesielt ansvar for å følge med (intervju 16.11.2010).

Øy påpeker at Norsk Redaktørforening naturlig nok ikke har oversikt over alle nettdebattene, men at de ser en sterkt varierende kvalitet i ulike medier og at ”kvaliteten er økende der hvor redaksjonen bruker ressurser på å følge og delta i debattene” (intervju 8.11.2010). Tilsvarende karakteristikkk gis også av Floberghagen: “NJ har ikke satt karakter på nettdebattene, men etter mitt syn er kvaliteten varierende fra dårlig til svært god. Jeg tror en god debatt må pleies og styrkes av en aktiv redaksjon, og ikke overlates til brukerne alene” (intervju 3.11.2010).

4.4.4 Hva må til for å sikre en god debatt?

Nettavisene er i dialog med sine lesere i atskillig større grad enn tradisjonelle medier. Mulighetene for å komme med direkte tilbakemeldinger på e-post, i kommentarfelt og på debattfora har tilrettelagt for en kommunikasjonssituasjon som i all hovedsak foregår i sanntid. At brukerne er aktive meningsyttere på Internett er det ingen tvil om, men også medieledere og journalister har blitt flinkere til å respondere og være mer aktive i diskusjoner. Kontakt med brukerne har blitt en del av arbeidshverdagen til flere av informantene i denne undersøkelsen. Daglig møter de ytrerne i en digital kommunikasjonssituasjon og erfarer dermed nettdebattens virke på godt og vondt. Jeg ønsket derfor å finne ut hva de mener skal til for å sikre en god debatt og hvilke tiltak som kan gjøres for å oppnå dette. Nærland trekker blant annet frem større integrering av brukerne:

Jeg tror ansvaret for debatten er viktig. At man som journalist i praksis er med på den, pleier den og knytter den til god journalistikk. Det er også en fordel å knytte til seg engasjerte debatt deltakere. Vi har ikke gjort det i noen særlig grad ennå, men det er en del som gjør dette med hell. Man kan eksempelvis oppgradere brukerne til

superbrukere eller gjøre dem til moderatorer og dermed får en mulighet til å være med å gjøre debattkulturen bra. På den måten bygger man et team – en allianse – med dem som diskuterer. Det tror jeg er en form som har mye for seg, og kanskje spesielt internasjonalt har man gjort suksess med en slik integrering av brukerne. Det er ikke cowboy-tilstander lengre, mange har nettet som sin primære, politiske diskusjonsarena og mulighetene er større nå for å få et samarbeid mellom brukerne og medieaktører til å fungere. Det å skape omsorg for foraene tror jeg er noe av det viktigste for å sikre en god debatt (intervju 22.06.2010).

Videre mener hun at kvalitetsbegrepet bør modifiseres når det kommer til meningsyttringer på nett i forhold til andre fora:

Samtidig må man gjerne tenke litt nytt i hva man legger i ordet ”kvalitet”. Man må forvente andre ting i en åpen nettdebatt i et stort forum enn i kontrollerte, mindre fora der mye er redigert. Malen for hva som er en god debatt kan ikke være den samme. Engasjement for eksempel kan være en kvalitet å verdsette selv om debatten kan skli ut og bli slarvete. Men det at folk får uttrykke sterke følelser har også en verdi (intervju 22.06.2010).

Skotheim refererer til en vel anvendt metafor i metadebatten når hun responderer til spørsmålet, nemlig barneoppdragelse. Brukerne skal lære seg netiketete ved hjelp av ”belønning” (diverse fordeler fremfor andre brukere, synliggjorte innlegg, moderatorstatus) og ”straff” (advarsler, utestenging):

De som tilrettelegger må gjøre kloke valg og tilby gode fasiliteter, i tillegg til å ”oppdra” debattantene konsekvent. Vi jobber fortløpende med å forbedre debattforumet vårt. Brukere som legger tid og energi ned i å skrive gode innlegg (under fullt navn), vil belønnes ved å få sine meninger trukket fram på spalteplass på aftenposten.no (intervju 24.10.2010).

Hansen er også inne på synliggjøring av gode debattinnlegg, i tillegg til redaksjonelt engasjement:

For de debattene som er knyttet til journalistikk, tror jeg det er en stor fordel at journalistene selv deltar i debatten og er til stede. Man trenger ikke nødvendigvis å komme med synspunkter, men å svare på innleggene, styre diskusjonen litt, være tilstede med navn. Våre erfaringer er entydige; er man til stede så blir det en bedre og mer saklig tone. Debattene blir like harde, men de sklir mindre ut i ren utskjelling av personer, noe som utgjør hovedproblemet i mange nettdiskusjoner. Man kan også ta andre grep for å sikre bedre debatter, for eksempel av invitere deltakere inn for å sette i gang visse diskusjoner, og synliggjøre de debattantene som er gode. Vi har for eksempel ”Lesernes VG” hvor vi kontinuerlig forsøker å synliggjøre godt leserinnhold, og det er også toneangivende for andre innlegg (intervju 21.06.2010).

Stavrum på sin side tar opp noe av det samme som Nærlands uttalelser om et endret kvalitetsbegrep, og mener at politisk korrekte holdninger om hva som skal diskuteres bør unngås:

Jeg tror det må være lave terskler for å delta. Det er flere ting som skaper engasjement og temperatur, og vi bør unngå politiske korrekte holdninger som formaner at man ikke skal diskutere det ene eller det andre. Jeg mener at alt skal kunne diskuteres. Det finnes imidlertid unntak, og praksis hos oss er at vi unngår enkeltkriminal saker for eksempel; vi ønsker ikke oppfordre til generelle debatter om en enkelt kriminal sak (intervju 24.06.2010).

Øy og Florberghagen trekker også frem interaktivitet mellom redaksjon og brukere som et mulig tiltak for å bedre debattene. Ifølge Øy kan det ”at redaksjonene bruker medarbeidere til å følge, delta og redigere fortløpende” sikre en god debatt (intervju 8.11.2010), mens sistnevnte ser klare fordeler ved at redaksjonene aktivt inviterer brukerne inn i debattene:

En av hovedårsakene til at nettavisene er sterke i Norge fremfor i mange andre land, er at de aktivt inviterer brukerne inn i debatten. Det høyner interessen og dermed mediebruken. I tillegg kan slik interaktivitet gi redaksjonen økt kilde tilfang og viktige korrigeringer underveis i arbeidet med saker (intervju 3.11.2010).

4.4.5 Nettdebattens forbedringspotensial

Informantene har mange innspill til hva som kan gjøre nettdebattene bedre, og det er tydelig at det foreligger et forbedringspotensial for digitale meningsytringer.

Informantene har imidlertid noe ulike oppfatninger om hvor det er mest å hente; hos brukerne eller hos nettavisene selv. For kommentarer knyttet til det redaksjonelle produktet, tror Nærland på at en bedre journalistikk også vil gi en bedre debatt:

(...) man [har] ulike typer journalistikk, eksempelvis enkildesaker som er personorientert, og disse egner seg heller dårlig som debattsaker. De sakene som egner seg best for debatt er etter min mening de som er saksorienterte med flere kilder, ikke personorienterte. Det er viktig at man drar inn ytterkantene i det journalistiske arbeidet slik at ikke debatten blir polarisert isteden. Fremlegger man en ensidig tekst tenderer debatten å helle mot den andre retningen. Lager man imidlertid fram en bred og drøftende sak, er mulighetene større for at nettdebattantene diskuterer nyansert og ikke trenger å være bombastiske eller angripe personer. Min erfaring er at høykvalitetsjournalistikk gir bedre debatt.

Dette gir videre et signal til aviseierne om at jo bedre journalistikk, desto bedre debatt. Men det er selvsagt noen temaer som er vanskeligere enn andre. Innvandring for eksempel fører gjerne til stigmatisering av grupper når det diskuteres. Så det kommer an på emnet også (intervju 22.06.2010).

I intervjuene spurte jeg videre informantene om deres oppfatning av hvor forbedringspotensialet helst ligger; hos brukerne eller hos redaksjonene selv. Nærland responderer som følger: ”Jeg tror man kan pleie debatten mer og ha mer omsorg for den gjennom å bruke mer ressurser. Men som nevnt tidligere gir også bedre journalistikk bedre debatt” (intervju 22.06.2010). Hansen legger også hovedansvaret over på nettavisene: ”Jeg tror nok vi må ta hovedansvaret selv. Det handler om å lage en attraktiv arena hvor mange synspunkter får slippe til. Og det er også vi som må utøve et ansvar i hvordan vi håndterer foraene” (intervju 21.06.2010). Skotheim mener på sin side at nettdebattenes forbedringskapasitet finnes både hos brukerne og hos redaksjonene (intervju 24.10.2010). Øy synes også at det er en kombinasjon, men at ”det er redaksjonene som må sørge for deltakernes ”dannelsesreise” til bedre nettdebatter” (intervju 8.11.2010). Stavrum på sin side hevder at det er brukerne som har mest å gå på i denne sammenhengen:

[Størst forbedringspotensial finner man] hos deltakerne. Det ideelle hadde vært om man gikk gjennom tilsvarende opplæring man har hatt på e-post, altså å luke ut skrivefeil og sleivete bemerkninger og heller bruke litt mer tid på å få frem sine synspunkter og meninger på en saklig måte. Men samtidig vil man ta bort litt av temperaturen om det blir for redigert, så det er et dilemma. Når det kommer til forbedring generelt så er det et ressurs spørsmål. Jeg vil gjerne oppfordre folk til å skrive anonymt, men med reelle e-postadresser slik at man hadde hatt muligheten til å kommunisere med hver enkelt debattant om ønskelig. Det må være lov å være i mot innvandring, men det går an å formidle et slikt synspunkt uten å ty til virkemidler som å kalle andre debattanter for idioter eller liknende. Vi har en del å gå på når det kommer til det språklige, med andre ord (intervju 24.06.2010).

Når det gjelder nettdebattenes kvalitetsnivå indikerer informantenes responser at det absolutt finnes gode, saklige debatter som foregår innenfor presseetiske retningslinjer og generelle krav til god argumentasjon. Det nevnes at disse ofte er å finne i mindre fora. Informantene trekker frem flere tiltak som kan høyne kvalitetsnivået, blant annet større medvirkning fra redaksjonenes side og en såkalt ”oppdragelse” av brukeraktiviteten. Samtidig opplyser informantene at en stor andel av debattene holder lav kvalitet og at dette er en utfordring. Majoriteten av informantene mener at

forbedringspotensialet i all hovedsak ligger hos nettavisene selv, men det påpekes også at brukerne har mye å gå, ikke minst språklig.

4.5 Etske hensyn og dilemmaer

Det norske presseetiske systemet er basert på selvjustis og konsensus. Retningslinjene for presseetikk er bindende for medlemmer i alle medlemsorganisasjoner i Norsk Presseforbund, og forvaltes av Pressens Faglige Utvalg (PFU). PFUs funksjon er å behandle innsendte klager på mediene, og å vurdere om det har opptrådt klanderverdig i den aktuelle saken eller ikke. Når det foreligger en såkalt fellende eller kritisk uttalelse, plikter publikasjonen eller mediet å offentliggjøre denne snarest, på et godt synlig sted i publikasjonen eller i relevant sendetid. Sanksjonen er, som Lindholm (2005) kaller det, skam gjennom offentlig stemping av ukollegial oppførsel. Han påpeker også at en fellende uttalelse kan få negative konsekvenser for den aktuelle mediet internt i bransjen. PFU er likevel ikke et juridisk myndig organ, og kan ikke avsi rettskjennelser. I Revisjonskomiteens innstilling til Norsk Presseforbund om forslag til revisjon av Vær Varsom-plakaten, nevnes det imidlertid at svenske Aftonbladet.se i 2001 ble dømt for hets mot folkegruppe etter at avisen hadde hatt liggende et par innlegg med rasistisk innhold på nettet. Komiteen omtaler også et kritikkverdig forhold her i Norge, da Stavanger Aftenblads nettutgave, aftenbladet.no, ble felt i PFU for to innlegg som beskyldte mannskap på lokale ferger for å ha vært beruset i tjeneste. Klageren, som var fergeselskapet, mente at aftenbladet.no hadde spredd påstander om de fergeansatte som det ikke fantes grunnlag for. Etter klagerens syn skulle redaksjonen ha sørget for at innleggene ble fjernet umiddelbart etter publiseringen. De hevdet at avisen ikke kunne fritas for ansvar ved å opplyse om at «publisering skjer på innsenders eget ansvar». Stavanger Aftenblad var enig i at innleggene ikke var i samsvar med god presseskikk. Redaktøren viste til at de ble fjernet da han oppdaget dem, etter to døgn i en helg. Stavanger Aftenblad innrømmer at dette burde skjedd før, men viste til at det ikke foreligger et presseetisk krav om å forhåndsredigere uønskede innlegg. PFU viste til punkt 4.17 i Vær Varsom-plakaten, som sier at ”dersom redaksjonen velger ikke å forhåndsredigere digitale meningsutvekslinger, må dette bekjentgjøres på en tydelig måte for de som har adgang til disse. Redaksjonen har et selvstendig ansvar for så snart som mulig å fjerne innlegg som bryter med god presseskikk” (Norsk

Presseforbund, 2006). Eksempelet viser at de pressetiske retningslinjene er åpne for flere tolkninger, noe som er problematisk i tilfeller som det av Stavanger Aftenblad. PFU mente at to døgn var for lang tid for å la kritikkverdige innlegg være synlige på nettet, og at avisen burde ha fjernet disse tidligere. Selv om avisen etter episoden valgte å forhåndsredigere sine innlegg, illustrerer dette at medieledere står ovenfor etiske dilemmaer både ovenfor kontroll og praksis, men også i tolkning av gjeldende retningslinjer. PFU konkluderte for øvrig med at retningslinjene var for dårlig formulert og dermed vanskelig å etterfølge (Revisjonskomiteen, 2005).

Etikk er en vesentlig del av metadebatten, og informantene lister flere etiske utfordringer i håndteringen av digitale meningsytringer. Jeg ønsket å høre hvilke erfaringer de har gjort seg med dette, og la følgende forskningsspørsmål til grunn:

Hvilke etiske utfordringer og problemstillinger møter nettavisene når det gjelder nettdebatter?

Nettavisene i denne undersøkelsen forholder seg til Vær Varsom-plakaten, Redaktørplakaten, norsk lov og egne retningslinjer når det gjelder å avklare etiske spørsmål. E-handelsloven er også et benyttet rammeverk for slike avklaringer. Flere av informantene oppgir at det spesielt er knyttet etiske dilemmaer til de debattene som omhandler enkeltpersoner eller innvandringspolitikk. En generelt negativ tone i diskusjonene er også vanskelig å forholde seg til. Mina Hauge Nærland i Dagbladet er en av dem som har erfaring med dette:

Innvandringsdiskusjoner har alltid vært vanskelige i nettdebatten, men også på tvers av medier. Det må være legitimt å uttrykke kritikk eller bekymring for eksempelvis norsk innvandringspolitikk, skole, nærmiljø og arbeidsforhold, men samtidig fører dette ofte til stigmatisering av grupper. Dette er vanskelig å håndtere og tonen blir ofte negativ. Selv om det ikke er direkte rasisme involvert, så er det vanskelig å moderere slike debatter. Jeg tenker gjerne gjennom hvordan det vil være for en ung muslim å lese denne typen innlegg, en jeg gjerne vil beholde som leser. Noen debatter kan bli for harde for enkeltgrupper, og flere faller fra. Da har vi et problem når vi ønsker å være en bred avis. Dette er et pågående dilemma. Vi sletter klart rasistiske innlegg og innlegg som oppfordrer til vold og bryter med norsk lov, men samtidig er det vanskelig å gjøre noe med den stigmatiserende, negative tonen som ofte forekommer i debattene. Det ideelle hadde vært å skape rom i debattene også for disse enkeltgruppene og oppfordre til deltakelse. Men at vi mestrer dette i dag, det tror jeg nok ikke. Det er få av de berørte som deltar i debatter om innvandringspolitikk, og det sier noe om at de ennå ikke har en stemme (intervju 22.06.2010).

VG NETTs Espen Egil Hansen ser også flere etiske utfordringer ved nettdebattene, men tror utøvelse av redaksjonell kontroll forebygger overtramp:

Den største utfordringen er knyttet til det vi kan kalle ærekrenkelse, angrep på enkeltpersoner. Og så er det en rekke andre utfordringer knyttet til tonen i debattene. Jeg er noe mer avslappet i forhold til de ytringene som kommer inn, for eksempel i henhold til rasisme, og mener samfunnet er tjent med at slike holdninger kommer til overflaten og blir møtt med motargumenter. Men i fora uten ansvarlige så er dette problemstillinger som vanskelig kan håndteres. Ansvarlige utgivere og redaktører fungerer som et slags filter på slike holdningsytringer (intervju 21.06.2010).

Gunnar Stavrum for Nettavisen er også godt kjent med etiske problemstillinger knyttet til digitale meningsytringer, men sier at disse ikke er forbeholdt nettavisene alene:

Det vanskeligste er sjikane mot navngitte enkeltpersoner. Dette er et dilemma for alle som tilbyr brukergenererte tjenester på nettet hvor det er mulig å legge inn ting. Dette kan like gjerne skje på Finn.nos rubrikksider som på Facebook. Det er mindre problematisk med hets av grupper ettersom det ikke skaper konsekvenser i like stor grad (intervju 24.06.2010).

Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund presiserer at slike problemstillinger forekommer i alle medier, ved at ”etiske utfordringer ved nettdebattene på mange måter [er] de samme på nett som på papir. Man må vise hensyn til saklighet og omtale” (intervju 16.11.2010). Nils E. Øy for Norsk Redaktørforening sier også at utfordringene ved nettdebatter er de samme som i papiravisene, men at hurtighet og mengden innlegg kommer i tillegg (intervju 8.11.2010). Liv Skotheim i Aftenposten mener også at enkelte ord kan utgjøre et etisk dilemma, og at det kan være vanskelig å trekke grenser for hva som er tillatt språkbruk og ikke i debattene (intervju 24.10.2010).

I og med at nettdebattene fører med seg etiske utfordringer, ønsket jeg å vite om informantene synes dagens regelverk er tilstrekkelig for å regulere etiske problemstillinger. Skotheim og Øy er samstemte i at regelverket er tilstrekkelig, det samme er Nærland som uttaler at ”ja, langt på vei mener Dagbladet at det rådende regelverket for pressen har klart å inkorporere den nye teknologiske utviklingen og

dermed også gitt svar på en del av utfordringene knyttet til nettdebatten” (intervju 22.06.2010). Hansen og Stavrum er ikke like overbevist. Førstnevnte forklarer det med at feltet fortsatt er umodent, og videre:

Både debatten, lovgivning og regler er noe preget av at samfunnet ikke helt vet hvordan vi skal forholde oss til nettdebatter. Selv om mye er i ferd med å modnes er dette fortsatt et nytt felt. Man vet eksempelvis ikke helt hvem man skal ansvarliggjøre ettersom det rent juridisk ikke er et lovpålagt redaktøransvar for nettdebatter, mens det er dette for trykte medier. I praksis har det ikke så mye å si ettersom pressen påtar seg ansvaret, men det er likevel noen ulogiskheter med dagens system (intervju 21.06.2010).

På spørsmål om hva som skal til for å klargjøre etiske problemstillinger, responderer Hansen at ”det er viktig med debatt og at dette får modnes. Jus tar alltid tid, man vedtar ikke nye lover annenhver tirsdag og det må vi akseptere. Ellers synes jeg at prinsippene i e-handelsloven er fornuftige og gode” (intervju 21.06.2010). Ifølge Stavrum er retningslinjene ”noe lite definert og konkretisert. Redaktørene bestemmer mye ut fra egen fortolkning for eksempel av Vær Varsom-plakaten” (intervju 24.06.2010). Han mener videre at det ikke nødvendigvis er behov for nye retningslinjer, men at det hadde vært fordelaktig med en konkretisering av reglene som foreligger:

Det er ikke nødvendigvis slik at vi har behov for andre regler enn det vi har i dag, men jeg ser noen fordeler om man hadde tatt punkter fra e-handelsloven og lagt dem til en form for medieansvarslov. Jeg er derimot sterkt i mot å innføre en lov som pålegger nettdebatter forhåndsredigering (intervju 24.06.2010).

Etter informantenes holdninger å dømme er det helt klart etiske utfordringer knyttet til håndtering av nettdebatter. Ærekrenkelse, sjikane av enkeltpersoner og rasistiske ytringer trekkes frem som særlig problematiske. Samtidig påpekes det at dette også forekommer i andre medier, selv om omfanget er større for nettmediet. Den negative tonen som forekommer i mange nettdiskusjoner er også vanskelig å gjøre noe med, men redaksjonell styring foreslås som et mulig tiltak for forbedring. Informantene er videre rimelig tilfreds med dagens retningslinjer, men etterspør en konkretisering av reglene – både generelt og mer spesifikt for meningsytringer.

4.6 Nettdebattenes rolle i samfunnet

4.6.1 Innledning

I kapittel 2 diskuterte jeg nettdebattenes plass i offentligheten og hvorvidt digitale meningsutvekslinger og virtuelle rom kan sies å konstituere en ny type offentlig sfære. I dette kapittelet vil jeg presentere informantenes oppfatninger om nettdebattene i et samfunnsperspektiv, dette for å belyse forskningsspørsmålet under:

Hvilken plass har nettdebattene i samfunnet og i offentligheten?

4.6.2 Nettdebatt = samfunnsdebatt?

Det første spørsmålet jeg stilte informantene i denne kategorien var om de opplever at nettdebatten er en del av samfunnsdebatten. Espen Egil Hansen i VG NETT svarer bekræftende:

Ja, i aller høyeste grad. Det at flere debatterer er viktig, det å debattere selv har en stor og undervurdert verdi. Bredden i de digitale debattene har alene en stor verdi. Brukererfaringer; debatter rundt smale temaer kan ha en avgjørende verdi for et fåtall personer som får utveksle erfaringer (intervju 21.06.2010).

Det samme gjør de andre informantene, men hvor stor betydning de tillegger nettdebattenes rolle varierer. Gunnar Stavrum for Nettavisen mener for eksempel at nettdebattene ikke bare er en del av samfunnsdebatten, men at de også er toneangivende:

Stadig mindre del av det engasjementet folk utviser kanaliseres gjennom politikken. Det ser man eksempelvis på den synkende valgdeltakelsen ved valg, og kanskje spesielt kommunevalg. Samtidig ser man at andre arenaer kommer på banen der Internett er en større og større aktør for meningsutveksling og debatt. Jeg mener ikke bare at nettdebattene er en del av samfunnsdebatten, jeg mener også at den i økende grad er en toneangivende del av den. Papiravisene definerer fortsatt en stor del av samfunnsdebattens agenda, men det blir en elitedebatt som ikke tar høyde for det som foregår i andre fora utenfor deres kanaler (intervju 24.06.2010).

Mina Hauge Nærland i Dagbladet mener også at nettdebattene har oppnådd en viktigere posisjon i samfunnsdebatten enn tidligere:

(...) Som sagt synes jeg at hele landskapet er i ferd med å forandre seg ved at samfunnseliter nå er mer aktive i nettdebatten. Bård Vegard Solhjell har sin egen

blogg, han twitterer og spør om innspill og så videre. Da er man inne på statsrådkontoret i debatten. Om vår avis' nettdebatt har stor betydning for samfunnet i Norge, det synes jeg ikke det er lett å svare på. Men at digitale meningsutvekslinger etter hvert er vesentlig? Ja, definitivt (intervju 22.06.2010).

Elin Florberghagen i Norsk Journalistlag påpeker at den offentlige debatten må skje der folk er, og at nettdebatten dermed er viktig i samfunnsdebatten. Samtidig understreker hun behovet for kvalitetssikring:

Ja, jeg mener åpenbart at nettdebatten er en del av den store samfunnsdebatten og at den dermed spiller en viktig demokratisk rolle i samfunnet. Det å legge til rette for offentlig ordsifte er et grunnleggende element i mediens samfunnsoppdrag. Debatten må også skje der folk er – og dermed blir arbeidet med å sikre en kvalitativt god nettdebatt stadig viktigere (intervju 3.11.2010).

Representant for Norsk Redaktørforening, Nils E. Øy er også av den oppfatning at nettdebatten er en del av samfunnsdebatten, men ”i større eller mindre grad” (intervju 8.11.2010). Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund har et interessant poeng om samfunnsdebatten og det offentlige rom når han responderer til spørsmålet:

Nettdebattene er en del av samfunnsdebatten, men ikke ennå så mye en del av det offentlige rom. Fortsatt er det mer aktualitetsdebatt på fjernsyn og det som tas opp er ikke basert på det som skjer på nettet. Om avisene skulle bli borte, er jeg mest bekymret for den offentlige samtalen. Men nettdebattene har en demokratisk funksjon, og anonyme innlegg beriker og liver opp debatten. Den er likevel fortsatt full av pjatt og søppel (intervju 16.11.2010).

Samtlige av representantene for nettavisene mener videre at nettdebattene har en demokratisk funksjon i samfunnet. Stavrum begrunner synspunktet som følger:

Den [nettdebatten] er demokratisk i den grad at den kanalisere folkets meninger. Samtidig er det negativt at det enda ikke eksisterer en naturlig overføring mellom nettdebattene og politikerne. Politikere er flinke til å være tilstede i sosiale medier som Twitter og Facebook for å formidle budskapet sitt, men de er ikke like flinke til å lytte til velgerne sine (intervju 24.06.2010).

Øy tar et historisk tilbakeblikk og indikerer at nettdebattene med tiden vil utvikle seg i positiv retning: ”Nettdebatter utvikler seg stadig, på samme måte som den offentlige debatt på 1700- og 1800-tallet. Da var store deler av debatten også hjelpeløs, banal og krenkende” (intervju 8.11.2010).

Informantene er positive i sitt syn på nettdebattens plass i samfunnet, men likevel er det en utbredt holdning i metadebatten at meningsutvekslinger i digitale fora er useriøse og av lav kvalitet (jf. kapittel 4.5). Fortsatt er det mange som anser tradisjonelle mediekkanaler for å være de viktigste foraene for offentlig debatt. Med bakgrunn i dette spurte jeg informantene om hva de tror skal til for at Internett og nettdebatter blir sett på som en seriøs debattarena. Dette blir belyst i følgende avsnitt.

4.6.3 Internett som seriøs debattarena – hva må til?

Hansen mener at man må revurdere hva som anses som viktig når det er snakk om offentlige debatter på nett. Han poengterer at nettet er de unges medium og at de vokser opp med helt andre former for kommunikasjon og dialog enn tidligere generasjoner:

Vi som jobber med dette må bli flinkere til å lage flere lag i tiden fremover. Vi må finne rom for både redigerte flater og mer åpne fora, og det ene utelukker ikke det andre. Vi må også nyansere hva som blir sett på som viktig. Min generasjon og de som er litt eldre vil ha klare formeninger om hva som er viktig og mindre viktig å diskutere. Men den generasjonen som vokser opp nå har levd med denne typen kommunikasjon fra mye tidligere av, og kommuniserer på en helt annen måte. De vil ta med seg disse erfaringene og ha andre synspunkter enn det min generasjon har hatt (intervju 21.06.2010).

Stavrum trekker også frem generasjonsskiftet i moderne kommunikasjon, og tror det vil skje en naturlig holdningsendring i hvordan nettdebattene oppfattes. Han setter også spørsmålsteget ved termen ”seriøs”:

Jeg tror blogger og nettdebatter blir sett på som en seriøs debattarena av de som deltar der. Men de som sitter i maktposisjoner ønsker gjerne ikke å ta det seriøst. Jeg tror likevel dette vil utvikle seg naturlig, se bare på generasjonsskifte blant politikerne og hvor aktive de yngre nå er i sosiale medier. Jeg tror det vil skje en holdningsendring til nettdebattens rolle og seriøsitet. Det er også et definisjonsspørsmål; hva er egentlig seriøst? Er det seriøst med lange leserinnlegg i

tradisjonelle papiraviser som få leser, eller er det seriøst med nettdebatter med høy deltakelse som når ut til folket? (intervju 24.06.2010).

Ifølge Skotheim vil det at flere diskuterer under fullt navn bidra til å gi nettdebatter en mer seriøs karakter (intervju 24.10.2010). Nærland tror ikke det er noe fasitsvar på spørsmålet, men mener utviklingen vil gå i retning av ulike debattkanaler til ulike formål. På den måten kan uformelle fora sameksistere med de mer saklige og formelle, uten at det ene trenger å gå på bekostning av det andre. Hun formulerer det slik:

Jeg tror det allerede [Internett og nettdebattene] blir sett på som det [seriøst]. Men jeg tror det vil foreligge en rekke ulike former og fora fremover, at det vil være noen som er svært åpne og folkelige – som noen eliter vil betrakte som fordømmende og lite attraktive -, og andre diskusjonsfora med helt andre kjennetegn. Jeg tror det vil kunne eksistere både svært faglig avanserte rom, men også grovkornede og rorbaktige. Med andre ord tror jeg det er mulig å få til en lang rekke digitale former for dialog, som lar brukerne få velge fritt. Tilsvarende kan noen av disse være forhåndsmoderert, andre ikke, noen kan ha planlagte deltakere, andre mer tilfeldige. Det er bare kapasiteten, ressursene og viljen som setter grenser (intervju 22.06.2010).

4.6.4 Nettdebattens fremtid

Det er vanskelig å si med sikkerhet hvordan nettdebattene vil utvikle seg i fremtiden. Samtidig er det mulig å differensiere enkelte trender som kan gi en pekepinn på hvilken retning utviklingen vil ta. Jeg ba derfor informantene om å spekulere i hva de tror kommer til å skje med nettdebatten og digitale meningsytringer i et tiårsperspektiv. Nærland tror på en mer dannet debattone, og håper nettdebattens demokratiske potensial vil spre seg over landegrensene, ikke minst i totalitære regimer:

Jeg tror de vil raffinere i større grad. Debattene vil få mer særpreg og få nye og flere ulike former, og at det hele tiden vil utvikles nye sosiale medier. Nettdebattene har et trendy kafépreg over seg. I det ene øyeblikket strømmer alle til det enes stedet, mens senere er det noe annet som er det kule. Folk migrerer mellom sosiale medier. Og det skjer uventede ting på dette området, nye medieformer snekres sammen på gutterommet og man aner ikke hvor det neste skal komme fra. Kanskje vil gamle kommunikasjonsformer – og plattformer utvikles og dukke opp igjen, men selv om sosiale medier absolutt er i tidsånden nå, så vil de nok vedvare – bare i mer raffinerte former. Jeg håper også at sosiale medier vil bli mer verdensomspennende og at de vil kunne nå lenger inn i land med totalitære regimer, slik at det muliggjør dialog også for dem som ikke har så mange muligheter fra før

av. På den måten kan man også få internasjonale diskusjoner om viktige ting og mellom mennesker som har et større behov for å ytre seg enn det de gjør. Jeg er spesielt spent på hvordan dette vil utvikle seg i regimer som i dag ikke er så åpne for sosiale medier, internettbruk og åpen kommunikasjonsformidling (intervju 22.06.2010).

Hansen spør også mer spissete debatter og temabaserte fora, noe han ser både fordeler og ulemper med:

Vi ser konturene av mer lukkede debatter innenfor ulike temaer, og det blir gjerne færre av de brede, store, folkelige debattene. Det vil bli mer spisset med andre ord. Egne Midtøsten-fora, egne hekle-fora og så videre. Fordelen med dette er at debattene vil kunne bli mer velformulerte, ulempen at det ikke blir så mange steder igjen som har et bredt perspektiv. Alt blir ekspertise og detaljert. Det er en utvikling som bekymrer meg noe ettersom mediene har som oppgave å ta opp brede problemstillinger, mens medieutviklingen nå går mot smalere tema og man kan velge å holde seg oppdatert på kun de tingene man foretrekker. Jeg tror også det vil dukke opp personer i offentligheten som ikke finner veien dit via de tradisjonelle mediene. I USA har blogging kommet lengre enn her, og vi ser at det i større grad er mulig å opparbeide seg en rolle som samfunnsdebattant uten å ha et tungt medium i ryggen. Det tror jeg vil forekomme her også (intervju 21.06.2010).

Stavrum tror også på at en ny type samfunnsdebattanter vil vokse frem fra nettet som sosialt medium. Når det gjelder utviklingstrekk i nettdebatten, trekker han paralleller til musikkverdenen og fremveksten av dagens festivaler:

Man kan bruke musikkverdenen som metafor; tidligere kom store band som Rolling Stones og holdt konserter på en scene for et stort publikum. Senere kom festivaltrenden, der mange ulike og gjerne ukjente band kunne opptre på mange scener for flere typer publikum. Mye bra musikk, men samtidig en hel del dårlig og samtidig lite organisering. Det er der nettdebattene befinner seg i dag. For å dra musikkparallellen lengre, så tror jeg fremover at nettdebattene vil følge eksempelvis Roskilde-festivalens mønster. Nå er det noen store og noen små scener, der bandene følger reglene for deltakelse og det er i større grad et organisert opplegg. Skrammelet kommer nok til å eksistere i nettdebattene fremover også, men det blir gjerne ikke så viktig. Og jeg tror det vil vokse frem andre stemmer enn politikere og maktpersoner som vil ha mye å si for samfunnsdebatten, eksempelvis bloggere eller andre, mer uventede skikkelser som vil vokse frem fra nettet som sosialt medium (intervju 24.06.2010).

Skotheim spekulerer ikke like bredt, men ønsker for Aftenpostens del at debatter startet av brukerne selv kan få en mer sentral plass fremover. Hun trekker også frem nettavisens målsetninger om å luke ut uønsket innhold, en utfordring som ikke lar seg løse med det første:

Våre eksterne moderatorer følger nøye med på vår debattsentral på nett og utviklingen der, og ser dessverre til stadighet at noen bruker nettet for å spre rasisme. Dette slår vi ned på ved utestengelse, advarsler osv. Likevel hender det at noe slipper gjennom og ikke blir oppdaget, blant de opptil 3000 innlegg vi får hver dag i nettdebattene. Vårt mål er å luke ut alt som er uetisk, ulovlig eller som oppfordrer til ulovlige handlinger. Utfordringen er at våre eksterne moderatorer ikke greier å lese absolutt alle innlegg. Vi får mellom 1500 og 3000 på nett hver dag. Men vi redigerer mer nå enn før, og nettdebatten er nok bedre enn sitt rykte. Mengden av innlegg er imidlertid så enorm i nettdebattene at det er en svær utfordring bare å få oversikt over dem. Vi mener det er viktig at våre lesere har mulighet til å starte egne debatter, at det ikke åpnes for å kommentere bare på redaksjonelle saker som Aftenposten prioriterer. Men stort sett er det de gode enkeltdebattene vi mener det er viktigst å løfte frem. Det gjør vi ofte (intervju 24.10.2010).

Nettdebatten er en del av samfunnsdebatten, det mener samtlige av informantene i denne undersøkelsen. Det er imidlertid delte meninger om hvor viktig dens rolle er i det offentlige ordskiftet. Det påpekes at nettdebattene er bedre enn sitt rykte og har en forbedret karakter, men også at det er et stykke igjen før nettet blir sett på som den viktigste arena for offentlig debatt. Informantene spår imidlertid en lys fremtid for digitale meningsytringer, og tror på spissede diskusjoner og mer betydningsfulle fora. Flere av informantene tror også at flere typer nettdebatter kan sameksistere; de formelle og saklige på den ene siden og de uformelle og joviale på den andre. En rød tråd i informantenes respons på spørsmålet er at de indikerer en større og mer betydelig plass for nettdebattene i samfunnet og i offentligheten i fremtiden.

4.6.5 Informantene om metadebatten

Ifølge informantene i denne studien er nettdebattene i ferd med å modnes og utviklingen går på mange måter mot en mer sivilisert debatt deltakelse. På samme måte har metadebatten også gjennomgått en slags moderering av ytterpunkter, og holdningene er ikke lenger like polariserte. Informantene er også bevisst på denne tendensen, og rapporterer om at både nettdebatten og metadebatten har gjennomgått visse endringer. Espen Egil Hansen i VG NETT mener at metadebatten har båret preg av umodenhet:

Metadebatten har vært ganske umoden i Norge, noe ikke minst journalister har ansvaret for. For eksempel har Norsk Journalistlag stått for en holdning om at alle nettdebatter må forhåndsmodereres, noe som etter min mening er et umodent utgangspunkt. Jeg tror imidlertid de har beveget seg bort fra dette nå. Dette har også vært et utbredt synspunkt blant mediefolk i de tradisjonelle mediene. Med et slikt ståsted mener jeg at man havner på feil side; vi har en forpliktelse til å legge til rette for debatt i dette faget og å støtte debatt. Og vi må håndtere de utfordringene

som følger av ytringsfrihet, selv om dette alltid har vært vanskelig. Refleksen i bransjen har vært å lukke, og det har vært - og delvis er – problematisk for bransjens troverdighet. Om man lukker debattforaene vil debattantene gå andre steder, og vi mister dermed muligheten til å knytte debatt opp mot journalistikken. Det er som sagt vårt oppdrag og tilrettelegge for debatt, og da kan vi ikke se på det som et problem at mange blir med og deltar (intervju 21.06.2010).

Ifølge Dagbladets Mina Hauge Nærland er holdninger i metadebatten noe mer moderert og dempet enn tidligere, og ytterkantene er ikke like markante. Hun ser slutten på den forholdsvis harde debatten om forhånds- og etterhåndsredigering og tror debattens kjerne vil bevege seg i en noe annen retning:

(...) Jeg tror at den forholdsvis harde debatten vi hadde for noen år siden om ”kan man tillate dette” og ”å, nei, samfunnet går i oppløsning” er nesten over nå. Jeg tror egentlig ikke at den er så relevant lenger, nå tror jeg det handler mer om hvordan å skape kvalitet, hvordan få til de diskusjonene som er gode og gir folk noe, noe som gir folk noe å være med i og som skaper noe mer enn hver enkelt deltakers innlegg, men hvor summen går opp i et større hele og blir noe mer. Og det ser man stadig oftere, synes jeg, i en lang rekke fora. Det er en veldig interessant utvikling. Og den bygger også ned motsetningene som var for noen år tilbake, fordi stadig flere etablerte meningsyttere deltar i slike fora og ser hvor stor verdi det har å diskutere spontant i sanntid, hele tiden kunne bryne argumentene sine med en gang, ikke vente i tre dager før debattinnleggssvaret kommer og så videre. (...) Jeg tror nå at ting har utviklet seg ganske mye fra de innledende harde stridighetene vi hadde om forhånds- og etterhåndsmoderering. Dette fordi nettdebatten er blitt utvidet av en lang rekke sosiale medier som stadig flere mediefolk deltar i. Det var tidligere et slags skille mellom elitemedier og elitemediedeltakere. Samfunnselitene deltok i de etablerte debattforaene som Dagsnytt 18 eller kronikksider i Aftenposten, mens bermen liksom gikk amok i nettdebatten. Det skillet er i ferd med å forandre seg veldig. Jeg tror vi er i en helt annen situasjon nå enn vi var, og at en del av de gamle diskusjonene vi hadde egentlig ikke er relevante lenger. For det første ser man langt flere av de gamle elitene nå hive seg inn og diskuterer i sosiale medier, og det kan være i mindre fora også, som Twitter hvor du har dine ”følgere” og de man følger, eller Facebook for eksempel, hvor man har bekjente som man samtaler med. De tingene er i ferd med å etablere seg ved siden av nettdebattene, slik at man får en lang rekke ulike former for elektroniske diskusjonsfora som hele tiden utvider det rommet og som hele tiden øker kvaliteten i dem også på sikt (intervju 22.06.2010).

Selv om diskusjonen om nettdebattene og nettdebattene selv gjennomgår en modningsprosess, er det fortsatt mange problemstillinger som trenger avklaring. Dette underbygges av informantenes responser i denne studien, samt nettavisenes vanskeligheter med å håndtere meningsyttringer fra brukere. Når nettmedienes største utfordringer debatteres i metadebatten, fremprovoserer det naturlig nok et behov for løsninger. I kjølvannet av de digitale dilemmaene og etiske problemstillingene som

gjør seg gjeldende ved digital meningsutveksling, er det nå satt inn tiltak for å imøtegå utfordringene. Noen av disse vil behandles i det følgende kapittelet.

4.7 Utredning av ansvarssystemet: Om Medieansvarsutvalget

I Ytringsfrihetskommisjonens forslag til ny Grunnlov §100, behandles blant annet medierelaterte problemstillinger. Kommisjonen anbefaler at et betydelig utredningsarbeid som innebærer å omforme ansvarsprinsipper til funksjonelle regler, uavhengig om dette resulterer i en egen medielov eller kun revisjon av eksisterende lovverk. Det sentrale, påpekes det, er at det blir gitt regler med et bredt anvendelsesområde – både trykt skrift, film og video, kringkasting, Internett og annen elektronisk offentliggjøring av ytringer bør omfattes. Videre heter det at ”mens grensene mellom det lovlige og ulovlige bør være medienøytrale, synes det ikke til å unngå at ansvarsreglene et stykke på vei må bli mediespesifikke” (NOU, 1999:27, punkt 8.1.4). Den 17. Juli 2009 besluttet regjeringen å nedsette et utvalg, hvis mandat er å utrede reguleringen av ansvarssystemet på medieområdet. Utvalget arbeider under ledelse av advokat Helge Olav Bergan. I henhold til Grunnlovens § 100 sjette ledd har myndighetene et ansvar for å legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Lovreglene om plassering av ansvaret for ytringer legger rammebetingelser for den offentlige samtalen og er dermed viktige ledd i oppfyllelsen av et infrastrukturkrav. I denne forbindelse skal utvalget i sitt arbeid ta utgangspunkt i ”de overordnede politiske målsetningene om å sikre ytringsfriheten og mediernes redaksjonelle frihet. Også personvern, rettssikkerhet og effektiv håndhevelse av rettsreglene på området vil være viktige overordnede hensyn” (Medieansvarsutvalget, 2010). Ifølge utvalgets nettside vil utredningen videre presentere forslag til revisjon av en rekke sentrale bestemmelser, som det strafferettslige redaktøransvaret, mediernes erstatningsansvar for ulovlige ytringer, prosesslovgivningens bestemmelser om kildevern samt straffelovens bestemmelse om foretaksstraff. At bestemmelser om frihet og ansvar skal bringe større klarhet og forutberegnelighet enn det som er tilfellet i dag, er en uttalt målsetning.

Videre vil utvalget foreslå endringer som gir lovgivningen en mer teknologinøytral utforming, og spørsmålet er hvorvidt tradisjonell regulering vil kunne anvendes som virkemiddel for å håndtere utfordringer knyttet til sosiale medier. Utfordringer knyttet til nettdebatter er spesielt relevant i denne

sammenhengen, og Medieansvarsutvalget påpeker at dagens regler om plassering av ansvar for ytringer er kompliserte og fragmenterte. Utvalget skal derfor foreta en samlet vurdering av reglene knyttet til plassering av ansvar for ytringer, og uttrykker i sitt mandat at ”siktemålet bør være å vurdere om det er grunnlag for et mer enhetlig system for plassering av ansvar” (Medieansvarsutvalget, 2010). Det er særlig ti punkter som skal utredes: 1) Det strafferettslige redaktøransvaret, inkludert spørsmålet om redaktøransvar for ytringer formidlet på Internett, herunder sosiale medier samt andre digitale plattformer der ytringer kan offentliggjøres, 2) det sivilrettslige ansvaret for eier eller utgiver etter skadeerstatningsloven, 3) det offentligrettslige ansvaret for brudd på personopplysningsloven, 4) regler om foretaksstraff, særlig sett i forhold til prinsippene om redaktøransvar og redaksjonell uavhengighet, 5) regler om medvirkeransvar, 6) spørsmålet om det bør lovfestes visse regler om ansvarsfrihet for dekkende referat (dvs. at ellers ulovlige ytringer lovlig kan offentliggjøres dersom ytringene er dekkende referater fra visse særlig troverdige kilder), 7) regler for kildevern, 8) behovet for særlige lovregler om anonymitetsrett, 9) ordninger med registreringsplikt, og 10) behovet for særskilte lovregler eller tjenester (offentlige eller i regi av mediene selv) som kan sikre enkeltpersoners personvern i møte med media (Medieansvarsutvalget, 2010). Punktene er enten direkte eller indirekte relevant for å avklare problematiske forhold knyttet til nettdebatter, selv om mye av utredningen foregår på mer mediegenerelle premisser.

Medieansvarsutvalgets arbeid innebærer også avklaring av mer samfunnsmessige begreper, herunder grensene for ytringsfriheten og dermed også gjeldende regler om ærekrenkelse og privatlivets fred. Mandatet uttrykker videre at

utvalget bør vurdere muligheten for regler som i større grad er medienøytrale og som fastslår et eneansvar for den faktiske avgiver av en ytring. I vurderingen bør utvalget legge vekt på å sikre at det alltid finnes noen som kan holdes ansvarlig for en aktuell ytring og at det ikke er for komplisert å finne fram til den ansvarlige. Utvalget skal ved utredningen av ansvarssystemet vurdere betydningen av hvordan interlegale spørsmål er regulert. (...) Utvalget bør vurdere om enkelte eller alle reglene bør samles, for eksempel i en generell medieansvarslov (Medieansvarsutvalget, 2010).

Det gjenstår å se om diskusjonstemaene som danner grunnlaget i metadebatten vil bli avklart. Utvalget skulle opprinnelig avgi sin innstilling til Kultur- og kirkedepartementet innen oktober 2010, men fikk utsettelse på grunn av lederskifte.

Planlagt ferdigstilling ble dermed satt til 1. april 2011. Den 5. Mai 2011 ble det klart at utvalget har fått ytterligere utsettelse, i første omgang seks uker (Johansen, 2011). Jeg tolker dette som en indikasjon på at det arbeidet Medieansvarsutvalget er satt til å gjøre ikke er enkelt å enes om. Dette forsterker også mine funn, som viser at metadebatten i sitt omfang både har tverrfaglige implikasjoner og normative sider som er vanskelige å løse.

4.8 Praksis i andre skandinaviske nettaviser

4.8.1 Innledning

Selv om rammeverket rundt nettdebattene er noe diffust, er det ingen tvil om at deltakelsen har fått et solid fotfeste i folks medievaner de siste årene. Norge er på mange måter et foregangsland når det gjelder digital opinionsdannelse og utnyttning av nettmediets demokratiske potensial. Dette gjelder også for andre skandinaviske land, der nettbruken er tilsvarende utbredt. I en semesteroppgave fra 2009 intervjuet jeg representanter for tre skandinaviske nettaviser, henholdsvis Aftonbladet og Expressen i Sverige og Ekstra Bladet i Danmark, om deres praksis i håndtering av nettdebatter. Informantene var community-sjef i Aftonbladet, Andreas Aspegren, Anders Kjærulff i Ekstra Bladet og informasjonssjef i Expressen, Irina Halling. Jeg vil kort redegjøre for noen av informantsvarene i det følgende, dette for å gi et innblikk i hvordan praksisen ser ut i våre naboland.

4.8.2 Redigering og moderering

De tre nettavisene har flere likhetstrekk med de norske som er representert i denne studien. For eksempel er det en felles praksis å fjerne debattinnlegg som strider mot retningslinjer og regelverket. Det er imidlertid noen ulikheter når det gjelder den gjelder redaksjonelle kontrollen av debattene. Aftonbladet opererer eksempelvis med moderatører som jobber fra syv om morgenen til midnatt, og muligheten for å kommentere eller diskutere opphører i timene mellom (intervju 4.3.2009). Ingen av de undersøkte nettavisene i denne studien stenger debattene på denne måten. Ekstra Bladet deler imidlertid praksis med norske nettaviser, og har fire moderatører som kontinuerlig overvåker debatter og kommentarfelt (intervju 20.2.2009).

4.8.3 Etisk kodeks

Som i Norge, er mediene i Sverige og Danmark regulert av presseetiske retningslinjer. Pressen forholder seg henholdsvis til det danske *Pressenævnet* og det svenske *PO-PON* (Allmänhetens pressombudsman – Pressens opinionsnämnd). Pressenemda i sistnevnte stammer fra en tradisjonsrik domsstol nedsatt i 1916 (Weibull og Börjesson, 1992, ref. i Hallin and Mancini, 2008, s. 172). Danmark avviker imidlertid noe fra det skandinaviske systemet, dette ved å ha en egen medieansvarslov. Denne ble opprettet i 1992, og er innlemmet i et etisk rammeverk. Disse konvensjonene ble også anvendt av forleggere 25 år tidligere, mens den gangens journalistforbund nektet å tilegne seg retningslinjene med begrunnelsen at de ønsket et eget regelverk for pressen. Ifølge Humphreys m.fl. (Artikkel XIX, 1993; Humphreys, 1996) anses imidlertid de norske og svenske presseorganene for å være mer effektive enn det danske (ref. i Hallin og Mancini, 2008).

4.8.4 Anonymitet

I likhet med Dagbladet, Aftenposten, Nettavisen og VG NETT, krever Expressen, Aftenbladet og Ekstra Bladet at brukerne registrerer seg for å kunne delta i debatter. De fleste IP-adressene lagres automatisk for å kunne identifisere ytreren i tilfeller av brudd på retningslinjene eller andre overtramp, men ovenfor andre debattanter har man mulighet til å være anonym. Expressen har imidlertid vurdert å fjerne kravet om registrering for å etterkomme innvendinger fra brukerne (intervju 20.2.2009).

4.8.5 Redaktøransvar/redigert debatt

Som drøftet tidligere, forsøker de fleste nettaviser å finne en balanse mellom redaksjonell kontroll og fri debatt. Ekstrabladet kaller sin praksis for et “moderat ansvar”, noe som impliserer et delt ansvar mellom mediet og brukerne. Sistnevnte skal etter dette synet være ansvarlig for det innholdet han eller hun velger å poste på forumet, det være seg tekst, bilder, video eller annet. Avisen uttrykker også restriktive retningslinjer for å holde diskusjonen på et saklig nivå, og har egne retningslinjer for kommentarer på redaksjonelle artikler. Blant annet heter det at ”kommentarfunktion er ikke et chatforum eller et sted for din frie mening. Kommentarerne er styret af indholdet i artiklerne, og derfor skal dine kommentarer have relevans til artiklen. Hvis du selv vil sette dagsordenen eller mener du har mere du skal ud med, kan du oprette

din egen sag i Min Sag!” (Ekstra Bladet, 2006). Ved lovbrudd hevdes det videre at brukeren selv vil holdes rettslig ansvarlig, en praksis som deles av de øvrige nettavisene. Mediet har imidlertid et overordnet ansvar i alle tilfellene og kan klages inn til landets respektive presseetiske organ. Svenske Expressen er den eneste av de tre som uttrykker et klart redaktøransvar for sine debattsider (intervju 20.2.2009).

5. Konklusjon

5.1 Oppsummering og svar på forskningsspørsmål

Denne oppgaven har hatt to formål: 1) Å undersøke hvilke holdninger informantene har til en rekke temaer i metadebatten, og 2) hvilken praksis nettavisene har i håndtering av digitale meningsytringer. Her følger en kort oppsummering av informantenes holdninger til temaene i punkt 1, anført av forskningsspørsmålene:

Redigering og moderering av nettdebatter: 1. Bør nettdebattene modereres ved forhånds- eller etterhåndsredigering? 2. Hvor settes grensene for hvilke innlegg som redigeres?

Informantene melder om at moderering av innlegg ofte skjer etter skjønn, og at det er vanskelig å si nøyaktig hvor grensene trekkes for hva som tillates og hva som blir fjernet. Samtidig er det stor enighet om at innlegg som strider mot norsk lov, presseetiske retningslinjer og eget regelverk skal fjernes.

Anonym deltakelse i nettdebatter: Bør man få beholde muligheten for å ytre seg anonymt i nettdebatter eller ønskes åpne debatter der avsenderne tilkjennegis med fullt navn?

Basert på informantenes holdninger og de undersøkte nettavisenes praksis, er svaret– slik situasjonen er i dag – at anonym deltakelse er det foretrukne. Samtidig er flere av informantene åpne for at dette kan tilpasses det enkelte fora; at mindre diskusjonsgrupper kan fungere fint med navngitte deltakere, mens generelle nettdebatter med et høyt antall deltakere er best stilt med tillatt anonymitet.

Redaktøransvar for nettdebatter og brukergenerert innhold: Bør nettdebattene underlegges redaktøransvaret?

For å oppsummere informantenes innstillinger til temaet, viser disse at samtlige representanter for nettavisene vanskelig kan se for seg et lovfestet redaktøransvar i praksis av flere årsaker. Det er imidlertid kun Stavrum for Nettavisen som uttaler at han er imot lovfesting. På den andre siden står Elin Florberghagen for NJ, som uttaler at hun er for lovfesting. Svaret på forskningsspørsmålet er dermed noe tvetydig, men informantsvarene indikerer at redaktøransvaret ikke bør lovfestes.

Nettdebattenes kvalitet og potensial: *Hva er nettavisenes/medieorganets inntrykk av nettdebattenes kvalitetsnivå og hvilke grep mener de bør tas for å sikre en god debatt?*

Informantenes responser indikerer at det absolutt finnes gode, saklige debatter som foregår innenfor presseetiske retningslinjer og generelle krav til god argumentasjon. Det nevnes at disse ofte er å finne i mindre fora. Informantene trekker frem flere tiltak som kan høyne kvalitetsnivået, blant annet større medvirkning fra redaksjonenes side og en såkalt ”oppdragelse” av brukeraktiviteten. Majoriteten av informantene mener at forbedringspotensialet i all hovedsak ligger hos nettavisene selv, men det påpekes også at brukerne har mye å gå, ikke minst språklig.

Etiske hensyn og dilemmaer: *Hvilke etiske utfordringer og problemstillinger møter nettavisene når det gjelder nettdebatter?*

Ærekrenkelse, sjikane av enkeltpersoner og rasistiske ytringer trekkes frem som særlig problematiske. Den negative tonen som forekommer i mange nettdiskusjoner er også vanskelig å gjøre noe med, men redaksjonell styring foreslås som et mulig tiltak for forbedring. Informantene er videre rimelig tilfreds med dagens retningslinjer, men etterspør en konkretisering av reglene – både generelt og mer spesifikt for meningsytringer.

Nettdebattenes rolle i samfunnet: *Hvilken plass har nettdebattene i samfunnet og i offentligheten?*

Samtlige av representantene for nettavisene mener at nettdebattene har en demokratisk funksjon i samfunnet. Det er imidlertid delte meninger om hvor viktig dens rolle er i det offentlige ordskiftet. Det påpekes at nettdebattene er bedre enn sitt rykte og har en forbedret karakter, men også at det er et stykke igjen før nettet blir sett på som den viktigste arena for offentlig debatt. Informantene spår imidlertid en lys fremtid for digitale meningsytringer, og tror på spissede diskusjoner og mer betydningsfulle fora. Flere av informantene tror også at flere typer nettdebatter kan sameksistere; de formelle og saklige på den ene siden og de uformelle og joviale på den andre. En rød tråd i informantenes respons på spørsmålet er at de indikerer en

større og mer betydelig plass for nettdebattene i samfunnet og i offentligheten i fremtiden.

5.2 Hovedfunn

En indikert holdningsendring

Først og fremst påviser funnene i denne oppgaven metadebattens tvetydighet. Både informantenes responser og tematikken i oppgaven bærer preg av selvmotsigelser og dilemmaer, noe som kommer klart frem i diskusjons- /analysedelen.

I forberedelsesfasen fikk jeg inntrykk av at holdningene i metadebatten i overveiende grad var negative. Responsene fra informantutvalget mitt antyder imidlertid det motsatte. Funnene indikerer en holdningsendring der man har beveget seg fra et pessimistisk til en mer åpen og optimistisk innstilling når det gjelder nettdebatter. Denne tendensen blir også påpekt av flere informanter, og for å illustrere dette vil jeg igjen sitere Dagbladets Mina Hauge Nærland (jf. Punkt 4.6.5):

(...) Jeg tror nå at ting har utviklet seg ganske mye fra de innledende harde stridighetene vi hadde om forhånds- og etterhåndsmoderering. Dette fordi nettdebatten er blitt utvidet av en lang rekke sosiale medier som stadig flere mediefolk deltar i. Det var tidligere et slags skille mellom elitemedier og elitemediedeltakere. Samfunnselitene deltok i de etablerte debattforaene som Dagsnytt 18 eller kronikksider i Aftenposten, mens bermen liksom gikk amok i nettdebatten. Det skillet er i ferd med å forandre seg veldig. Jeg tror vi er i en helt annen situasjon nå enn vi var, og at en del av de gamle diskusjonene vi hadde egentlig ikke er relevante lenger (intervju 22.6.2010).

Denne holdningsendringen er interessant fordi den antyder et skifte i oppfatningen av digitale meningsytringer og hvilken rolle de spiller i en ny mediehverdag og samfunnet generelt. En interessant observasjon i denne forbindelse er at sjefredaktør i Nettavisen, Gunnar Stavrum, responser skiller seg noe fra de øvrige informantsvarene ved at de har en mer positiv undertone til nettdebattene på generelt grunnlag. Dette kan komme av at Nettavisen er en ren nettavis uten tilknytning til en tradisjonell papiravis, og er dermed fristilt fra konvensjonelle syn på redaksjonell styring av debatt.

Metadebatten dreier seg fortrinnsvis om hvordan leserbidrag best mulig kan figurere i det offentlige rom og hvilke grep som bør gjøres for å få dette til. Debatten er viktig, men er forutsatt av et Internett slik det har sett ut frem til i dag. Som Rasmussen (2008) påpeker, tas det gjerne for gitt at ”endringer vil skje i samfunnet på

mange felt, men samtidig at ingen avgjørende endringer vil skje med Internettet selv. Dette setter spørsmålstegn ved planleggingens forutsetninger. For også nettet, som andre samfunnsforhold, endres i henhold til samfunnets ulike og ofte motstridende interesser” (ref. i Enli og Skogerbø, 2008, s. 160). Holdningsendringen som fremkommer av mine funn kan være en indikasjon på at også Internettstrukturen er dynamisk, i det minste hvordan man *oppfatter* den. Den digitale opinionsdannelsen og de utallige meningsytringene som kontinuerlig sirkulerer på Internett har blitt så omfattende at det ikke lenger er mulig å avfeie dem med en kloakkmetafor, som tidligere har kommet til uttrykk i metadebatten. Nettdebattens kvalitetsnivå er fortsatt lavt i mange tilfeller, men medieforskningens tale er klar: Nettdebattene er bedre enn sitt rykte (jf. Skogerbø og Winsvold, Papacharissi samt funn i denne oppgaven).

En del av samfunnsdebatten i det offentlige rom

Dette tilsier at Internett ikke bare er en plattform for digital meningsutveksling, den er også en viktig arena for meningsdannelse og samfunnsdebatt. Som det fremkommer i analyse materialet, menes det også at nettdebattene er toneangivende for samfunnsdebatten. At stadig flere fagpersoner, journalister og politikere er aktive deltakere slutter opp om denne antakelsen, og fra dette kan det påstås at nettdebatten er en del av samfunnsdebatten og dermed det offentlige rom. En slik argumentasjon fordrer en rekonseptualisering av den offentlige sfære til ikke bare å romme fysiske fora for meningsutveksling, men også virtuelle fora. Dette finner støtte blant annet i Engens (1996, jf. kapittel 2, punkt 2.2 i denne oppgaven) betraktninger om at den digitale kommunikasjonsteknologien og mediene etter hvert har overtatt mye av rollen som tilrettelegger for samhandling mellom mennesker, og dette fenomenet har gitt næring til ideen om en ny type *offentlig sfære*. Ifølge Engen (1996) er elektronisk kommunikasjon og medier med på å konstituere offentligheten, og virker dermed som offentlig meningsbærer. Som tidligere beskrevet har også Habermas tatt til ordet for denne nye offentligheten, og har selv sett begrensninger i eget teorigrunnlag etter utviklingen av Internett: ”Omstillingen av kommunikasjonen fra bøker og aviser til tv og internett har (...) ført til en enorm utvidelse av medieoffentligheten og en fortetning av kommunikasjonsnettverkene som savner sidestykke” (Habermas, 2006).

Har demokratisk potensial

Informantutvalget er videre samstemte i at nettdebattene har et demokratisk potensial.

Sosiale medier blir i stadig økende grad spådd en viktig demokratisk rolle, og at disse er effektive kanal for demokratisk deltakelse og kilde til offentlig informasjon er demonstrert i praksis. Barack Obamas valgkamp i 2008 der ulike sosiale medier ble brukt til både å mobilisere velgere og til å samle inn midler til valgkampen, har gitt betydelig ammunisjon til de som hevder at sosiale medier kommer til å bli toneangivende i fremtidig politisk kommunikasjon. Den iranske opposisjonens bruk av sosiale medier i etterkant av valget i 2009 har også gitt mange stor tro på potensialet i web 2.0 som kanal for opposisjonell maktkritikk (Uberg Nærland, 2009). Meldingen om Osama bin Ladens fall i 2011 ble ifølge The New York Times⁶ først lekket og deretter spredd gjennom sosiale medier på Internett. Eksemplene illustrerer at brukerdeltakelsen i nettmediene har fått både politisk og samfunnsmessig betydning og kan knyttes opp mot deliberative modeller for demokrati (som diskutert i kapittel 2). Borgerne tar aktiv del i deliberative prosesser og oppnår dermed opplysning og demokratisk engasjement. Politikken blir først og fremst til i selve den demokratiske prosess, der makt- og interessekonflikter ideelt sett er eliminert. Norske politikere har også blitt flinkere til å bruke nettet for å kommunisere med sine velgere, men samtidig er det et fåtall som er aktive. I denne oppgaven har jeg fokusert på nettdebatter i kommentarfelt under artikler og andre debattfora tilknyttet nettavisene. Selv om journalistene i større grad er tilstede i diskusjonen med leserne, er det foreløpig et mindretall av politiske talspersoner som bruker disse foraene for å nå velgerne. I et politisk perspektiv har derfor nettdebattene i de undersøkte foraene mye å gå på av politisk innflytelse og kommunikasjon. Dette kan også være en oppfordring til nettavisene om å tilrettelegge for mer faglige fora og invitere inn fagpersoner i debattene. Flere av informantene forestiller seg nettopp at utviklingen av nettdebattene vil gå mot mer spissede fora og mer nisjepregede diskusjoner, og dette kan bidra til en økt demokratisering av digital meningsutveksling om makthaverne øker sin deltakelse.

5.2 Implikasjoner for videre forskning

I arbeidet med denne oppgaven har jeg fått lære at metadebattens anliggender er langt mer komplisert enn bare å gjelde generelle utspill om nettdebattenes dårlige rykte. Ikke minst er den problematisk på grunn av sin normative karakter. Internettet som

---

⁶ Artikkel av Brian Stelter, hentet 3. mai 2011, fra:
<http://mediadecoder.blogs.nytimes.com/2011/05/01/how-the-osama-announcement-leaked-out/>

debattarena er relativt ny i teknologisk sammenheng, og det kan virke som om erfaringsgrunnlaget ennå er utilstrekkelig for å enes om hvilke konvensjoner som skal gjelde for deltakelse. Dette reflekteres også i metadebattens flertydighet; holdningene som preger den baseres i stor grad på ulike oppfatninger om hva man ”bør” og ”ikke bør” gjøre, og i mindre grad av dokumentasjon om faktiske forhold. Det er med andre ord en klar overvekt av normative resonnementer og synspunkter i argumentasjonen (Brodersen mfl, 2007). Inntrykket av metadebatten som særlig problematisk forsterkes også ved at Medieansvarsutvalget i skrivende stund ikke har levert sin innstilling til Kulturdepartementet, og foreløpig har fått innvilget to utsettelse.

Metadebatten reiser videre en rekke tverrfaglige problemstillinger som er for omfattende til å gå inn på enkeltvis i denne typen arbeid. Samtidig er det en interessant tanke å eksplorere problemstillingen innenfor hver enkelt fagretning og belyse den gjennomgripende ved for eksempel en juridisk, en politisk, en sosiologisk, en medievitenskaplig, en sosialpsykologisk og kanskje også en strategisk eller økonomisk innfallsvinkel. Jeg har valgt å benytte et sosiologisk og mediepolitisk rammeverk som teoretisk grunnlag, der det overordnede fokus har vært på nettdebattens demokratiske potensial og dens plass i samfunnet. Dette er kun én teoretisk innfallsvinkel. Konturene av de andre fagretningenes betydning kommer tydeligere frem i analysen/diskusjonen av informantenes responser. Videre kan det være interessant å benytte andre informantutvalg. Både brukernes og journalistenes synspunkter er interessante og kan sette problemstillingen i et annet lys. En annen implikasjon for videre forskning kan være å se på holdningene i metadebatten og i hvilken grad dens uttalte holdninger samsvarer med gjeldende praksis i nettavisene. For en fullstendig gjennomgang av metadebattens involverte, tidsramme og andre tematiske aspekter kan det også være hensiktsmessig å utarbeide en deskriptiv innholdsanalyse eller studere debatten ved hjelp av et kvantitativt design. Avslutningsvis vil jeg også påpeke at metadebatten bærer et visst preg av selvsentrisme. Avisene er imidlertid ikke lenger alene om å gjøre informasjon offentlig. Blogger, sosiale medier og uavhengige fora er også aktive distributører av informasjonsformidling og meningsytringer. Derfor kan det være hensiktsmessig å inkludere disse i videre studier om nettdebatten.

Referanser:

- Bing, J. (2008). *Ansvar for ytringer på nett – særlig om formidlerens ansvar*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Brenna, A. (2009, 27. mars). Nettdebatten er samfunnsdebatten. *Teknisk Ukeblad*. Hentet 23. april 2010, fra: <http://www.tu.no/it/article204944.ece>
- Brodersen, R., m.fl. (2007). *Tekstens autoritet. Tekstanalyse og skriving i academia* (2. utg.). Universitetsforlaget: Oslo.
- Enli, G. og Skogerbø, E. (red.) (2008). *Digitale dilemmaer. Nye medieformer, nye utfordringer*. Gyldendal Norsk Forlag: Oslo.
- Freelon, D.G. (2010). *Analyzing online political discussion using three models of democratic communication*. *New Media & Society*, 12, 1172-1190, først publisert 4. mai 2010.
- Gentikow, B. (2005). *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. IJ forlaget: Kristiansand.
- Gripsrud, J. (2006, 22. november). Offentlighet. *Vox Publica. Magasin om demokrati og ytringsfrihet*. Hentet 6. april 2011, fra: <http://voxpathlica.no/2006/11/offentlighet/>
- Habermas, J. (2006, 2. juni). Internett og den nye offentligheten. *Morgenbladet*. Hentet 6. april 2011, fra: <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=2006106020053&N1>
- Holm, E.D. (2006, 1. desember). Offentlig rom. *Vox Publica. Magasin om demokrati og ytringsfrihet*. Hentet 6. april 2011, fra: <http://voxpathlica.no/2006/12/offentlig-rom/>
- Jensen, J.L. (2000). *Internettets konsekvenser for demokratiet - elitisme, pluralisme, eller deliberativt demokrati?* Akademisk avhandling, Aarhus Universitet 2000.
- Johansen, G.S. (2011, 5. mai). Ny utsettelse for Medieansvarsutvalget. *Journalisten*. Hentet 7. april 2011, fra <http://www.journalisten.no/node/34597>
- Justis- og politidepartementet. (1999, 22. september). *NOU 1999:27 «Ytringsfrihed bør finde Sted», Forslag til ny Grunnlov § 100*. Hentet 1. mars, 2011, fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-199927.html?id=142119>

Kvale, S. (1996). *Interviews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Kommunitarisme. (2000). I Caplex. Hentet 25. august 2000, fra:
<http://www.caplex.no/Web/ArticleView.aspx?id=9801609>

Lindholm, M. (2005). Presseetikk, nettdebatt og demokrati. *Magne Lindholms hjemmeside*. Hentet 25. februar 2011, fra:
http://home.hio.no/~magneli/skrifter/artikler_om_medier/2005_presseetikk_netdebatt.html

Lovdata. (2010, 11. mai). *Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)*. Hentet 21. mai 2010, fra: <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-048.html>

Lovdata. (2003, 23. mai). *Lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven)*. Hentet 16. mars, 2011, fra:
<http://www.lovdata.no/all/hl-20030523-035.html>

Manshaus, H. (2005, 10. oktober). Ytringsfrihet: Redaktøransvar på Internett. *JusNytt*. Hentet 21. mai, 2010, fra:
http://www.jusnytt.no/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=3

Medieansvarsutvalget.no. (2010). *Medieansvarsutvalget*. Hentet 5. april, 2011, fra:
<http://medieansvarsutvalget.no/>

Merriam, S.B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Merriam, S.B. (2002). *Qualitative Research in Practice. Examples for discussion and analysis*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Norsk Presseforbund. (2006). *Vær Varsom-plakaten, Etiske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner)*. Hentet 11. mars, 2010, fra:
http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Var_Varsom-plakaten/

- Norsk Presseforbund. (2007, 1. juni). *Redaktørplakaten*. Hentet 21. mai, 2010, fra: http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Redaktorplakaten/
- Norsk Presseforbund. (2010). *Offentliggjøring/publisering*. Hentet 15. mars, 2010, fra: http://presse.no/Special/Skjulte_artikler/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=317
- Ottosen, R. og Krumsvik, A. (red.) (2008). *Journalistikk i en digital hverdag*. IJ/Høyskoleforlaget: Kristiansand.
- Papacharissi, Z. (2004). Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New Media & Society*, 6 (2004), 259-283.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (2. utg.). Newbury Park, CA: SAGE Publications.
- Pressens Faglige Utvalg. (2010). *PFU-basen*. Hentet 15. mars, 2010, fra: <http://www.pfu.no/about.php>
- Skovholt, K. (2007, 19. april). Useriøse nettdebatter. *Aftenposten*. Hentet 1. juni, 2010, fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1746272.ece>
- Tråsdahl, H. (2010). *Deltakelse og debatt. En analyse av meningssidene i tre norske aviser i et demokratiperspektiv*. Akademisk avhandling, Universitet i Oslo.
- Volan, I. (2009, 5. februar). Debatt om nettdebatt: en dokumentasjon. *Vox Publica. Magasin om demokrati og ytringsfrihet*. Hentet 19. april, 2010, fra: <http://voxpública.no/2009/02/debatt-om-nettdebatt-en-dokumentasjon/>
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt. En alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Appendiks 1: Informasjonsskriv

Masteroppgave i Journalistikk

v/ Universitetet i Oslo

20.6.2010

Informasjon til informantene

Oppgavens emne: Debatten om nettdebatten

Når nettbruk involverer debatt og publikumsdeltakelse, har det de siste årene blitt mer og mer tydelig at meningsutvekslingen i seg selv har blitt gjenstand for debatt.

Uttrykket ”debatten om nettdebatten” er hyppig tematisert i spaltene, og denne metadebatten har blitt gjenstand for en offentlig drøfting som i grove trekk dreier seg om kvalitet, eller mangel på sådan. De nye debattformene blir både hyllet og kritisert, og debatten om nettdebatten preges av polarisert argumentasjon og delte meninger om hvilke konsekvenser som kan komme til å finne sted om den ene eller andre siden får gjennomslag.

Temaer for diskusjon

Debatten om nettdebatten dreier seg om en rekke forhold som problematiserer blant annet 1) redigering og moderering, 2) anonymisering og 3) redaktøransvar. I denne oppgaven drøftes dette i lys av temaer som ytringsfrihet, pressefrihet og personvern, samfunnsdeltakelse og demokrati, noe som også gjør metadebatten til en viktig samfunnsdebatt.

Metadebatten skiller seg videre fra øvrige nettdebatter, hvis ulikheter gjør seg gjeldende i både argumentasjon og kommunikasjonssituasjon. Argumentasjon i metadebatten vil kortfattet diskuteres i oppgaven.

Informanter

For å få et innblikk i nettavisenes praksis og holdninger til temaet, gjennomføres en rekke intervjuer med aktuelle personer som enten direkte har gjort seg gjeldende i debatten eller på annen måte er relatert til temaet – det være seg kommentar- og

debattredaktører, representanter for Norsk Journalistforening, Norsk Redaktørforening, Pressens Faglige Utvalg eller andre pressefaglige instanser. Oppgaven fokuserer hovedsakelig på praksisen i store nettaviser som VG NETT, NRK.no, Aftenposten.no, Dagbladet.no og Nettavisen.

Praktisk informasjon

Intervjuet gjennomføres ansikt til ansikt og har en estimert varighet på ca en time eller per e-post / telefon. På grunn av oppgavens karakter er det en stor fordel om informantene velger å ikke svare anonymt på spørsmålene.

Av ulike årsaker kan det være behov for å komme i kontakt med informantene etter at intervjuet er gjennomført, enten for å presisere eventuelle uklarheter i forbindelse med svarene eller for å informere om andre anliggende vedrørende oppgaven. Jeg ber om forståelse for dette og håper det er i orden.

Informanten kan når som helst trekke sine uttalelser.

Presisering

Jeg vil for ordens skyld opplyse om at jeg selv jobber som journalist for en nettavis, men jeg understreker at intervjuene kun vil bli brukt i forbindelse med denne masteroppgaven og at jeg utelukkende opptrer i rollen som student, ikke journalist. Informasjonen vil kun brukes i oppgaven med mindre annet er avtalt.

Kontaktinformasjon

Linn de Lange

Tlf.: 932 65 559

E-post: linn.delange@nettavisen.no

Jeg setter stor pris på ditt bidrag!

Med vennlig hilsen

Linn de Lange

Appendiks 2: Intervjuguide

1. Emne

Nettavisenes praksis

Forskningsspørsmål:

1. Hvilken praksis har nettavisene når det kommer til registrering og oppretting av brukerprofiler for deltakelse på sine kommentar- og debattjenester?

Intervjuspørsmål:

1. Hvilke opplysninger kreves for å registrere seg som bruker av deres kommentar- og debattjenester?

2. Kan du si noe om retningslinjene for deltakelse som oppgis på deres nettsider?

2. Emne

Redigering og moderering av nettdebatter

Forskningsspørsmål:

1. Bør nettdebattene modereres ved forhånds- eller etterhåndsredigering?

2. Hvor settes grensene for hvilke innlegg som redigeres?

Intervjuspørsmål:

1. Hvilke moderatorfunksjoner for nettdebatter og leserkommentarer praktiseres i deres publikasjon?

2. Redigerer dere innlegg på forhånd eller i etterkant av publisering?

3. Har dere egne moderatører som vokter innlegg og debatter?

Hvis ja, hvor mange?

Hvis ja, kan du si litt om hvordan moderatorene jobber og hvilke retningslinjer de forholder seg til?

4. Hva er din holdning til redigering av nettdebatter?

3. Emne

Anonym deltakelse i nettdebatter

Forskningsspørsmål:

1. Bør man få beholde muligheten for å ytre seg anonymt i nettdebatter eller ønskes åpne debatter der avsenderne tilkjennegis med fullt navn?

Intervjuspørsmål:

1. Har deres brukere muligheten til å ytre seg anonymt, for eksempel under fiktive kallenavn, eller kreves fullt navn for deltakelse?

Hvilke fordeler mener du denne praksisen har?

Hvilke utfordringer mener du denne praksisen har?

2. Hva er din holdning til anonym deltakelse i nettdebatter?

4. Emne

Redaktøransvar for nettdebatter og brukergenerert innhold på nettavisene

Forskningsspørsmål:

1. Bør nettdebattene underlegges redaktøransvaret?

Intervjuspørsmål:

1. Er kommentar- og debattsidene hos dere underlagt redaktøransvaret?

Hvilke fordeler mener du denne praksisen har?

Hvilke ulemper mener du denne praksisen har?

2. Hva er din holdning til redaktøransvar for nettdebatter generelt?

Bør redaktøransvaret lovfestes?

5. Emne

Nettdebattens kvalitet og potensial

Forskningsspørsmål:

1. Hva er nettavisenes inntrykk av nettdebattens kvalitetsnivå og hvilke grep mener de bør tas for å sikre en god debatt?

Intervjuspørsmål:

1. Hva er ditt inntrykk av kvalitetsnivået på nettdebattene generelt?

2. Hva tror du må til for å sikre en god debatt?

3. Hvor tror du det største forbedringspotensialet ligger; hos deltakerne eller hos

nettavisene?

Hvordan mener du forbedring kan oppnås?

4. Hvorfor tror du nettavisene velger å åpne for kommentarer og debatt på sine sider?

6. Emne

Etiske hensyn og dilemmaer

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke etiske utfordringer og problemstillinger møter nettavisene når det gjelder nettdebatter?

Intervjuspørsmål:

1. Kan du si litt om hvilke etiske utfordringer dere møter når det kommer til håndtering av nettdebatter?

2. Kan du si noe om hvordan din publikasjon forholder seg til ytringsfrihet versus pressefrihet?

3. Hvilke retningslinjer forholder din publikasjon seg til når det kommer til å avklare etiske spørsmål?

4. Synes du de retningslinjer som foreligger i dag (Vær Varsom-plakaten, Redaktørplakaten, juridisk lovgivning) er tilstrekkelig for å håndtere de utfordringene nettdebattene kan gi?

Hvis nei, hva må til for å klargjøre etiske problemstillinger?

7. Emne

Nettdebattens rolle i samfunnet

Forskningsspørsmål:

1. Hvilken plass har nettdebattene i samfunnet og i offentligheten?

Intervjuspørsmål:

1. Opplever du at nettdebatten er en del av samfunnsdebatten?

På hvilke(n) måte(r) er den/er den ikke det?

2. Mener du at nettdebatten har en demokratisk rolle i samfunnet og i offentligheten?

På hvilke(n) måte(r) har den/har den ikke det?

3. Hva tror du skal til for at internett og nettdebatter blir sett på som en seriøs debattarena?
4. Hvordan tror du nettdebattene vil utvikle seg fremover i et tiårs perspektiv?